

ต้นฉบับงานวิจัย เอกสารมีชุดเดียว
ใช้แล้วโปรดส่งคืน ฝ่าย 1

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง: ศึกษาจากศักยภาพ
และความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การเอกชน

โดย

นางสาวนฤมล ทับจุมพล
นายจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
นางสาวลัดดาวัลย์ ดันติวิทยาทิทัศน์

เสนอต่อ

คณะกรรมการการเลือกตั้ง

และ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทที่ 1: บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	5
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6

บทที่ 2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายขององค์การเอกชน	7
2.2 ลักษณะขององค์การเอกชน	9
2.3 ลักษณะกิจกรรมขององค์การเอกชน	10
2.4 ฐานะและบทบาททางการเมืองขององค์การเอกชน	13

บทที่ 3 องค์การเอกชนในประเทศไทย

3.1 กำเนิดและพัฒนาการขององค์การเอกชนในประเทศไทย	16
3.2 บทบาทขององค์การเอกชนไทยในการส่งเสริมประชาธิปไตย	20
3.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง	22
3.4 การจำแนกองค์การเอกชน	25
3.5 องค์การเอกชนกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง	29

บทที่ 4 กรอบคิดในการศึกษา และระเบียบวิธีวิจัย

4.1 กรอบคิดในการศึกษา	46
4.2 ระเบียบวิธีวิจัย	49
4.3 การนำเสนอรายงานผลการวิจัย	54

บทที่ 5 ผลการศึกษา

5.1 ผลการศึกษาองค์การเอกชนระดับชาติ 15 องค์การ	55
5.2 ผลการศึกษาองค์การเอกชนระดับจังหวัด 13 จังหวัด	76
5.3 กรณีศึกษา 3 จังหวัด: อุบลราชธานี อุดรธานี ชลบุรี	95

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ 156

บรรณานุกรม 171

ตัวอย่างแบบสอบถาม

-ชุดที่ 1 แบบสอบถามองค์การเอกชนระดับจังหวัด	174
-ชุดที่ 2 แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด	175
-ชุดที่ 3 แบบสอบถามองค์การเอกชนระดับชาติ	176

ภาคผนวก

แยกเล่ม

ก. ข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติ จำนวน 15 องค์การ

ข. ข้อมูลองค์การเอกชนระดับจังหวัด จำนวน 13 จังหวัด

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ประเภทขององค์การเอกชน	76
ตารางที่ 2	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบ	
	ความแตกต่างของความสนใจในการรณรงค์	77
ตารางที่ 3	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบ	
	ความแตกต่างของความสนใจในการบริหารเลือกตั้ง	77
ตารางที่ 4	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบ	
	ความแตกต่างของความสนใจในการตรวจสอบเลือกตั้ง	78
ตารางที่ 5	ศักยภาพขององค์การเอกชนระดับจังหวัด	79
ตารางที่ 6	ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัด	
	ด้านการรณรงค์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย	80
ตารางที่ 7	ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัด	
	ด้านการบริหารการเลือกตั้ง	81
ตารางที่ 8	ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัด	
	ด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง	82
ตารางที่ 9	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อภาพรวมของจังหวัด	84
ตารางที่ 10	องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	85
ตารางที่ 11	องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	86
ตารางที่ 12	องค์การเอกชนในจังหวัดพิษณุโลกที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	86
ตารางที่ 13	องค์การเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	87
ตารางที่ 14	องค์การเอกชนในจังหวัดลพบุรีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	87
ตารางที่ 15	องค์การเอกชนในจังหวัดอุทัยธานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	88
ตารางที่ 16	องค์การเอกชนในจังหวัดชลบุรีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	88
ตารางที่ 17	องค์การเอกชนในจังหวัดขอนแก่นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	88
ตารางที่ 18	องค์การเอกชนในจังหวัดสุรินทร์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	89
ตารางที่ 19	องค์การเอกชนในจังหวัดอุบลราชธานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	89
ตารางที่ 20	องค์การเอกชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	90
ตารางที่ 21	องค์การเอกชนในจังหวัดตรังที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	90
ตารางที่ 22	องค์การเอกชนในจังหวัดปัตตานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	91

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง : ศึกษาจากศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของเอกชน สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของบุคคลจำนวนมากนับตั้งแต่ผู้ช่วยวิจัยที่ช่วยเก็บข้อมูลภาพรวมขององค์การพัฒนาเอกชนคือคุณพรวิษฐ์ เอี่ยมพงศ์ไพบุลย์ ผู้ที่ช่วยเก็บข้อมูลองค์การเอกชนเครือข่ายคือคุณระพีภัทร วงษ์ภักดี ผู้ที่ช่วยเก็บข้อมูลองค์การเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิใน 13 จังหวัด ได้แก่ คุณประพจน์ ศรีเทศ คุณชลลดา บุญเกษม คุณเอียด ดีพูน คุณวิภา สุพรรณวรรค์ คุณชนิศา คุณสมชัย คุณพิศิษฐ์ ชาญเสนาะ คุณเทวินทร์ อัครศิลากุล พ.อ.อภิศักดิ์ ศักดิ์ศิลปชัย คุณอนุชิต ภาวะเวช คุณนพดล กรมหมื่น และคุณคันสนีย์ สุขแจ่ม รวมทั้งอาจารย์ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคุณขวัญรัก สุขสมฤทัย ในการช่วยประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูลองค์การเอกชน 13 จังหวัดด้วยคอมพิวเตอร์ คณะผู้วิจัย ใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ในโอกาสนี้

คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ คุณพิภาพ ธงไชย ดร. จันทนา บรรพศิริโชติ อ.พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต ศ.ดร.อมร รักษาสัตย์ ดร.มุลดี ตามไท คุณเรืองระวี เกตุผล รศ.ม.ร.ว. พงศธร ฐิตานนท์ ชุมพล นายแพทย์นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ คุณชลลดา บุญเกษม ผศ.มนตรี แยมกสิกร คุณสมชาย หอมลออ และนายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรายงานการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์การเอกชนคณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือในการสัมภาษณ์อย่างดีจาก อาจารย์สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ คุณศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ คุณสมพร เทพสิทธา คุณเตือนใจ ดีเทศน์ และคุณพิภาพ ธงไชย

นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณผู้นำองค์การเอกชนที่ได้กรุณาสละเวลามาร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) ได้แก่ คุณทองดำ บานชื่น คุณจิระ ชัยศิริ คุณอรุณี ศรีโต คุณรงค์ วงษ์ขันต์ พ.อ.อภิศักดิ์ ศักดิ์ศิลปชัย คุณอุดม ศุภกิจ คุณประพจน์ ศรีเทศ คุณชลลดา บุญเกษม พ.ญ.วีณา สุวรรณศิริกุล รศ.สมชัย ศรีสุทธิยากร และดร.มุลดี ตามไท ซึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมที่องค์การเอกชนสนใจ การระดมองค์การเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วม และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการร่างระเบียบรับรององค์การเอกชน ระบบการประสานงานกับองค์การเอกชนและการสนับสนุนที่จำเป็นที่จะทำให้องค์การเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการการมีส่วนร่วม คณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้แก่ คุณจันทรา สุภาพัง คุณจารุวรรณ บุญประสาน คุณปิ่นทอง อินทศรี คุณสันติ เจาเบ ที่ได้ช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน และขอขอบคุณ คุณระพีภัทร วงศ์ภักดี คุณพรทิพย์

วงศ์वास และคุณปิ่นทอง อินทศรี ที่ได้ช่วยประสานงานในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและการจัดประชุมใหญ่

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการวิจัย ขอขอบคุณมูลนิธิเอเชีย ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและจัดประชุมใหญ่เพื่อเสนอผลการวิจัย ขอขอบคุณมูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย และอาสาสมัครโรงความคิดประชาธิปไตย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้การสนับสนุนร่วมจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการและการจัดประชุมใหญ่

สุดท้ายคณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ ดร.โคทม อารียา หัวหน้าโครงการวิจัย ที่ได้เปิดโอกาสให้คณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัยอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งเสนอแนะข้อคิดเห็นต่างๆ เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสามารถนำไปใช้ประโยชน์แก่การทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้น

คณะผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์กับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเมืองอย่างแท้จริง

นฤมล ทับจุมพล

จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ลัดดาวัลย์ ดันติวิทยาพิทักษ์

สิงหาคม 2541

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง: ศึกษาจากศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การเอกชนนั้น เป็นการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งโดยคำนึงถึงศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง เช่น รูปแบบการมีส่วนร่วมในด้าน งานรณรงค์เผยแพร่ งานตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง เพื่อให้การเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่เป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรม และมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนมากที่สุด

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการวิจัย ทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) มีทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) กล่าวคือ ในการศึกษาองค์การเอกชนระดับชาติ คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรเอกชนระดับชาติจำนวน 20 คน โดยแยกเป็นผู้บริหารองค์กรเอกชนระดับชาติที่มีสาขาในจังหวัดต่างๆ 15 องค์กรและสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรเอกชนด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม, พัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม, ส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนจำนวน 5 คน ในการศึกษาองค์การเอกชนระดับจังหวัด ได้ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและปฏิบัติงานองค์กรเอกชนในระดับจังหวัด รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด 13 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 458 คน โดยใช้แบบสอบถาม และได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) โดยเชิญผู้นำจากองค์กรเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิใน 13 จังหวัดเป้าหมายประเมินว่าเป็นองค์กรเอกชนที่มีศักยภาพสูงที่สุดในจังหวัดเข้าร่วมการสนทนา และในกรณีศึกษา 3 จังหวัด ได้สัมภาษณ์เจาะลึกบุคลากรขององค์กรเอกชนในท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น นักการเมือง ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและปฏิบัติงานองค์กรเอกชน ตลอดจนสังเกตการณ์ ร่วมประชุม และร่วมกิจกรรมกับองค์กรเอกชนใน 3 จังหวัดเหล่านั้น

จากการศึกษาพบว่าองค์กรเอกชนระดับชาติที่มีเครือข่ายหรือสมาชิกหรือ “สาขา” ในจังหวัดต่าง ๆ นั้นหลายองค์กรมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยการจดทะเบียนในรูปแบบมูลนิธิหรือสมาคม แต่บางองค์กรมีฐานะเป็นนิติบุคคลจากกฎหมายเฉพาะ ซึ่งองค์กรเอกชนนิติบุคคลที่ก่อตั้งก่อนปี 2535 จะประสบปัญหาเรื่องวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ระบุว่า ไม่เกี่ยวกับการเมือง ทำให้ไม่สามารถมาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งกับคณะกรรมการเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่ ส่วนองค์กรเอกชนที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคลจะมีความเป็นอิสระในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าองค์กรเอกชนนิติบุคคล องค์กรเหล่านี้จะเน้นด้านงานรณรงค์ด้านกว้างในประเด็นการเมือง และประเด็นเชิงนโยบาย และจะมีความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชนระดับจังหวัดในรูปแบบเครือข่ายต่างๆ

องค์การเอกชนระดับชาติเหล่านี้สนใจรูปแบบการมีส่วนร่วมในด้านการรณรงค์ เผยแพร่ ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง มากกว่าการตรวจสอบการเลือกตั้ง ยกเว้นองค์การเอกชนที่เคยร่วมกิจกรรมเลือกตั้ง ประกอบกับหลายองค์การยังไม่มี ความเชื่อมั่นว่า กระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่จะนำไปสู่คุณภาพใหม่ ของนักการเมือง หรือสามารถเปลี่ยนระบบการเมืองที่เป็นอยู่เดิมได้ ทำให้ขาดความสนใจต่อการ ตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งเท่าที่ควร

องค์การเอกชนระดับจังหวัด 13 จังหวัดที่ศึกษา ส่วนใหญ่สนใจและเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ประชาธิปไตย รวมทั้งมีผู้บริหารที่สนใจการเมือง รูปแบบการมีส่วนร่วมที่องค์การเอกชนแสดงความสนใจ คือ การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย การจัดการรณรงค์เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง รองลงมาคือการสังเกตการณ์เลือกตั้ง โดย การจัดส่งอาสาสมัครไปสังเกตการณ์เลือกตั้งและการนับคะแนน สำหรับการรับแจ้งเหตุเบาะแส การทุจริตการเลือกตั้งมีเพียงบางจังหวัดเท่านั้นที่แสดงความสนใจในเรื่องดังกล่าว

กรณีศึกษา 3 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี พระนครศรีอยุธยา และชลบุรี โดยศึกษาถึง ปัจจัยที่เกื้อหนุนการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนในท้องถิ่น รูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนในท้องถิ่น ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจากศึกษาพบว่า อุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่องค์การเอกชนเข้มแข็ง เนื่องจาก มีการรวมกลุ่มประชาชนในระดับที่กว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนที่เป็นการรวมตัวของประชาชน ระดับรากหญ้าและในระดับจังหวัด โดยองค์การเอกชนในจังหวัดอุบลฯที่สนใจจะเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นองค์การที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเลือกตั้ง การรณรงค์เรื่องรัฐธรรมนูญมาแล้ว ขณะที่องค์การเอกชนที่ทำงานเฉพาะด้านเริ่มมีความสนใจแต่ก็ยังไม่ชัดเจนถึงความเชื่อมโยงระหว่างงานที่ตนทำอยู่กับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งต้องอาศัยการให้ข้อมูล ประสานงาน และเชิญชวนจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

อยุธยาเป็นจังหวัดที่องค์การเอกชนไม่ค่อยเข้มแข็ง เนื่องจากแม้จะมีจำนวนองค์การเอกชนท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนอยู่พอสมควร แต่องค์การเอกชนท้องถิ่นเหล่านี้จะแยก การมีส่วนร่วมทางการเมืองในเรื่องส่งเสริมประชาธิปไตย ออกจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ประกอบกับปัญหาระบบอุปถัมภ์ในจังหวัด ทำให้องค์การเอกชนเหล่านี้สนใจเรื่อง การรณรงค์เผยแพร่ มากกว่าการตรวจสอบการเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้ง เนื่องจากหวาดเกรง อิทธิพลท้องถิ่นทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐและจากนักการเมือง

ส่วนชลบุรีเป็นจังหวัดที่ถือว่าประชาชนมีการรวมกลุ่มน้อย เป็นจังหวัดที่ผู้มีอิทธิพลใน จังหวัดมีอำนาจที่จะกำหนดผลการเลือกตั้งได้ทุกระดับภายในจังหวัด ซึ่งเกิดจากการซื้อสิทธิ์ขาย เสี่ยง ยกทั้งพื้นที่หรือยกทั้งหน่วยเลือกตั้ง ขณะเดียวกันองค์การเอกชนในจังหวัดจำนวนมากมี

ปัญหาเรื่อง ข้อบังคับหรือตราสารขององค์การได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทำให้เงื่อนไขการมีส่วนร่วมทางการเมืองขององค์การเอกชนเหล่านี้เป็นไปได้น้อย ยกเว้น สมัชชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตยที่สนใจเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะในรูปแบบการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ผลจากการศึกษาคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้งว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งขององค์การเอกชน สามารถมีได้หลายระดับขึ้นกับความสนใจ และศักยภาพขององค์การเอกชนเหล่านั้น เช่น องค์การเอกชนที่สนใจกระบวนการรับรององค์การเอกชนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การเอกชนที่ต้องอาศัยกระบวนการติดต่อหรือประสานงานให้เข้ามามีส่วนร่วม องค์การเอกชนที่ต้องการสนับสนุนจากรัฐบาลที่เป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความมั่นใจก่อนเข้าร่วมกิจกรรม องค์การเอกชนที่มีปัญหาเรื่องข้อบังคับหรือตราสารที่ระบุไว้ว่า “ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง” เป็นต้น

กระบวนการรับรององค์การเอกชน และระเบียบการรับรององค์การเอกชน จึงไม่ควรมีขั้นตอน หรือเงื่อนไขที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ควรเน้นการลดข้อจำกัด และเปิดโอกาสให้องค์การเอกชนทุกระดับสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ไม่ว่าองค์การเอกชนเหล่านั้นจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ จะเป็นนิติบุคคลโดยพระราชบัญญัติฉบับใด

องค์การเอกชนที่เคยมีบทบาทในการรณรงค์รัฐธรรมนูญ และก่อรูปเป็นองค์กรหลังรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันประกาศใช้ เช่น สมัชชาจังหวัด ประชาคมจังหวัด เครือข่ายองค์การเอกชน และชมรมจังหวัดต่าง ๆ จะมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมผลักดัน ให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ องค์การเอกชนเหล่านี้ น่าเป็นกลุ่มเป้าหมายของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง

การปรึกษาหารือ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคณะกรรมการการเลือกตั้ง กับองค์การเอกชนในเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วม กระบวนการรับรอง และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดึงให้องค์การเอกชนสนใจที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น ซึ่งจะเป็นคำตอบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองที่แท้จริงในอนาคต

ลักษณะและรูปแบบความร่วมมือขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งอาจมีได้หลายอย่างดังนี้
ลักษณะความร่วมมือขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง สามารถจำแนกได้ดังนี้

- องค์การเอกชนที่ทำงานเลือกตั้งโดยไม่ขอคำรับรองจากกกต. แต่ทำงานประสานงานกับ กกต. ในงานด้านรณรงค์ สามารถขอความสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น ข้อมูล คู่มือ อบรม สื่อเผยแพร่ต่างๆ และวิทยากร เป็นต้น ตัวอย่างรูปแบบของ

การประสานงาน เช่น การทำทำเนียบองค์การเอกชนที่มีกิจกรรมในเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การทำจดหมายข่าว การมีตัวแทนในคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ด้านรณรงค์เผยแพร่ เป็นต้น

- องค์การเอกชนที่ขอการรับรองจากกกต. ในการทำงานเลือกตั้ง สามารถ
 - เสนอชื่อผู้เข้ารับการสรรหาเป็น กกต.ประจำเขตเลือกตั้ง กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนน ฯลฯ
 - ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ
 - ทำงานด้านการตรวจสอบ

รูปแบบการประสานงานขององค์การเอกชนที่มีเครือข่าย สามารถจำแนกได้ดังนี้

- องค์การเอกชนที่มีเครือข่าย ทำงานเลือกตั้งเป็นเอกเทศโดยไม่คำนึงถึงการประสานงานหรือทำงานร่วมกับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง แบ่งเป็น

1) เครือข่ายตามวัตถุประสงค์

องค์การเอกชนที่มีเครือข่าย ประสานการทำงานร่วมกัน ในรูปคณะกรรมการประสานงานระดับชาติ อาจทำงานเลือกตั้งตามศักยภาพ เช่น งานรณรงค์เผยแพร่ และหรือ งานตรวจสอบการเลือกตั้ง เป็นต้น

2) เครือข่ายตามพื้นที่

เป็นการรวมตัวขององค์การเอกชนทุกประเภทที่หลายหลาย ที่รวมตัวกันในระดับอำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ ทำงานเลือกตั้งแตกต่างกันไปตามศักยภาพในแต่ละพื้นที่ โดยรูปแบบการประสานงานจะเป็นดังนี้

- องค์การเอกชนที่มีเครือข่ายแต่ทำงานโดยคำนึงถึงการประสานงานกับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และได้รับการรับรองจาก กกต. แบ่งเป็น

1. เครือข่ายที่ทำงานตามประเภทกิจกรรม

องค์การที่มีเครือข่าย เลือกทำงานเฉพาะกิจกรรมบางประเภท เช่น งานรณรงค์เผยแพร่ หรืองานสังเกตการณ์ หรืองานรับแจ้งเหตุ หรืองานตรวจสอบค่าใช้จ่าย เป็นต้น โดยมีงานทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับเขตเลือกตั้ง องค์การที่มีเครือข่ายแต่ละเครือข่ายประสานงานตรงกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง

2) เครือข่ายองค์การเอกชนที่ทำกิจกรรมเลือกตั้งทุกประเภท คือ ทำทั้งงานรณรงค์เผยแพร่ งานรับแจ้งเหตุ งานสังเกตการณ์ และงานตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้ง ในทุกระดับ และประสานงานตรงกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยอาจมีหลายองค์การ เช่น สภานายความ ร่วมกับ มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย ร่วมกับสภาสังคมสงเคราะห์ ทำกิจกรรมเลือกตั้งร่วมกัน เป็นต้น

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หากเราจะอธิบายความหมายของ “การเมืองภาคประชาชน” หรือ “การเมืองพลเมือง” ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเมือง เพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตย ว่าหมายถึง การที่ประชาชนทุกกลุ่ม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองในระดับต่างๆ เช่น มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติการ และร่วมกิจกรรมทางการเมืองในเวทีสาธารณะต่างๆ ได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนย่อมหมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ตั้งแต่ การคัดเลือก การควบคุม การตรวจสอบ และการถอดถอนตัวแทนของเขา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ว่า บรรดาตัวแทนประชาชน (Representatives) เหล่านี้ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับฉันทานุมัติจากประชาชน ปฏิบัติหน้าที่และดำเนินการบริหารประเทศตามอาณัติ (Mandate) ที่ประชาชนมอบให้ สามารถตรวจสอบได้จากฝ่ายประชาชน และอาจถูกถอดถอนได้ หากกระทำการฉ้อฉลหรือใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม (Narueemon Thabchumpon, 1997: 6)

เมื่อเป็นเช่นนั้น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของประชาชนจึงไม่ได้หมายความว่าแค่ การที่ประชาชนไปหย่อนบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกๆ 4 ปีเท่านั้น แต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่ การทำให้กระบวนการคัดเลือกผู้แทนราษฎรสามารถสะท้อนถึงการเป็นตัวแทน (Representation) ของประชาชนจริงๆ โดยไม่ถูกเบี่ยงเบนด้วยอำนาจ อิทธิพล หรือปัจจัยอื่นๆ ซึ่งก็คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะทำให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม อย่างแท้จริง

ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา บทบาทขององค์การเอกชนในทางการเมือง นับเป็นพลังผลักดันที่สำคัญยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย (A Driving Force for Democratisation) ในทางทฤษฎี บทบาทขององค์การเอกชนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม เป็นพลังอิสระปลอดจากการครอบงำโดยรัฐและธุรกิจ และเป็นพลังที่สามที่คู่ขนานไปกับภาครัฐและธุรกิจเอกชน ในกรณีของประเทศไทย องค์การเอกชนมีนัยสำคัญทางการเมืองอยู่ที่การเป็นพลังผลักดันกระบวนการประชาธิปไตยในภาคประชาสังคมไทย จากเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองหลายครั้งที่ผ่านมา เราจะเห็นบทบาทขององค์การเอกชนจำนวนมากร่วมต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของเครือข่ายองค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ที่อาจเรียก

ได้ว่า เป็น "กองหน้า" ของการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยจากผู้นำทางทหารในสมัยนั้น และได้มีบทบาทในการรณรงค์เคลื่อนไหว จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาลในขณะนั้น

เมื่อมองย้อนไปยังประวัติศาสตร์การเมืองไทยจะพบว่า องค์การเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตั้งแต่ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เช่น บทบาทของสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ปัจจุบันนี้ คือ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน) ซึ่งตั้งขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคมเพียงหนึ่งเดือน ได้มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความรับรู้ด้านสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน บทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยในการเผยแพร่ประชาธิปไตยในชนบทและการตรวจสอบการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2517 และ 2518 บทบาทของกลุ่มอาสาประชาคมติในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งเมื่อปี 2522 บทบาทของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ในการผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยตั้งแต่ปี 2522 และบทบาทในการต่อต้านเผด็จการ เรียกร้องประชาธิปไตยในปี 2534-2535 รวมทั้งการเกิดขึ้นของสมาพันธ์ประชาธิปไตยในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 รวมไปถึงบทบาทขององค์กรกลางการเลือกตั้ง ที่ตั้งขึ้นเพื่อสอดส่องดูแลการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 และมีบทบาทต่อเนื่องมาในการเลือกตั้งเมื่อ 13 กันยายน 2535, 2 กรกฎาคม 2538 และ 17 พฤศจิกายน 2539 และบทบาทขององค์การเอกชนจำนวนมากในการร่วมมือกับประชาชนกลุ่มต่างๆในปี 2539-2540 รณรงค์เรื่องปฏิรูปการเมือง และการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย และสร้างโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ทำให้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้รับการกล่าวขวัญว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุด และได้รับการขนานนามว่า "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" (คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540: 169)

ด้วยเหตุที่องค์การเอกชนได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตย และการเลือกตั้ง ดังที่ได้กล่าวมา รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงได้กำหนดให้องค์การเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 145 วรรค 3 ระบุว่า "ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย" และมาตรา 327 (7) ว่า "ให้มีการรับรองและการแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง" (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540:53, 147)

นอกจากนั้นในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ยังได้บัญญัติมาตราที่เกี่ยวข้องกับองค์การเอกชน เอาไว้ในมาตรา 10 (9), มาตรา 11 และมาตรา 20 ดังนี้

"..มาตรา 10 (9) (ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง) ดำเนินการ หรือประสานงานกับหน่วยราชการ ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

มาตรา 11 ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัด บุคคล คณะบุคคลหรือผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมายได้

หลักเกณฑ์ วิธีการแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และค่าตอบแทนรวมทั้งวิธีปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัด บุคคล คณะบุคคลหรือผู้แทนองค์การเอกชนตามวรรคหนึ่ง และคณะกรรมการตามมาตรา 14 ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

มาตรา 20 องค์การเอกชนใด ที่มีความประสงค์จะช่วยเหลือการปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการตรวจสอบการเลือกตั้ง ให้ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง และเมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าองค์การเอกชนที่ยื่นคำขอมีความเป็นกลางในทางการเมือง คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจรับรองให้องค์การเอกชนนั้นช่วยเหลือในการตรวจสอบการเลือกตั้งได้

ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งผู้แทนของขององค์การเอกชนที่ได้รับรองตามวรรคหนึ่ง เพื่อช่วยดูแลตรวจสอบการเลือกตั้ง และรายงานให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบในกรณีที่พบเห็นว่า การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริต หรือเที่ยงธรรม หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

หลักเกณฑ์และวิธีการการขอให้รับรอง การรับรอง การเพิกถอนการรับรอง และการปฏิบัติงานขององค์การเอกชน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา..." (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2541: 9, 16)

จากมาตราต่างๆที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เราจะเห็นว่า องค์การเอกชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ

ประชาชน ในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่ และเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาถึงบทเรียนขององค์การเอกชน ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในอดีต องค์การกลางการเลือกตั้ง นับเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเอกชน ที่สนใจในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง มาเป็นระยะเวลานานพอสมควร ลักษณะพิเศษขององค์การนี้คือ ความเป็นทางการ เนื่องจากตั้งขึ้นโดยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการ แต่เน้นความเป็นงานอาสาสมัคร ที่มุ่งแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มประชาชน สถาบันการศึกษา องค์การพัฒนาเอกชน กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระและบุคคลทั่วไป รูปแบบการประสานงานระหว่างงานราชการและงานอาสาสมัครนี้ เป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการจัดตั้งเครือข่ายเอกชนเพื่อการเลือกตั้งในอนาคต อย่างไรก็ตาม รูปแบบการทำงานแบบอาสาสมัครขององค์การกลางก็ยังประสบปัญหาเรื่องความต่อเนื่อง เพราะอาสาสมัครจะทำงานเมื่อมีการเลือกตั้ง ความชัดเจนของอาสาสมัครในการทำงาน และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งในแง่การเข้าร่วมกิจกรรมและการตรวจสอบองค์การ ดังนั้นเพื่อให้การเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่ เป็นไปอย่างสุจริต ยุติธรรม และประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงศักยภาพ ความเป็นไปได้ และลักษณะการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของประชาชน โดยจะศึกษาผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมทางการเมืองขององค์การเอกชน เพราะเป็นรูปแบบการทำงาน ที่สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยจะมุ่งศึกษาถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ที่สอดคล้องกับศักยภาพขององค์การเอกชน เป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริต ยุติธรรม และมีมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะบทบาทการเป็นกลไกประมวลข่าวสารข้อมูลทางการเมืองในด้านต่างๆ สถานการณ์ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น การช่วยสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง ตลอดจนสนับสนุนหรือท้วงติงการทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งในระดับต่างๆ
3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้ง ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งเน้นศึกษาศักยภาพ และรูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของ องค์การเอกชน โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาองค์การเอกชนที่มีกิจกรรมในระดับ ในจังหวัดเป้าหมาย โดยจำแนกจังหวัดออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ จังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนมากหรือมีบทบาททางการเมืองมาก จังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนปานกลางหรือมีบทบาททางการเมืองปานกลาง และจังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนน้อยหรือมีบทบาททางการเมืองน้อย โดยจะสำรวจเบื้องต้นประมาณ 15 จังหวัด และศึกษาเจาะลึก 3 จังหวัด (ระดับละ 1 จังหวัด)

2. ศึกษาองค์การเอกชนที่มีลักษณะเป็นองค์กรระดับชาติ และมีเครือข่ายกระจายไปตาม จังหวัดต่างๆ เช่น สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สภานายความ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ สภาหอการค้าไทย มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน สภานายความ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น โดยจะศึกษาถึงศักยภาพและความสนใจของ องค์การที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง และศึกษาศักยภาพและความเป็นไปได้ที่ “สาขา” ขององค์การเอกชนดังกล่าวที่จะให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทใน กระบวนการเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ เช่น การรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตย การประชาสัมพันธ์ การเลือกตั้ง การติดตามการหาเสียงของผู้สมัคร การตรวจสอบบัญชีรายชื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การตรวจสอบค่าใช้จ่ายหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง การให้ข้อมูลอุปกรณ์สำหรับการจัดการเลือกตั้ง การเข้าไปเป็นกรรมการเลือกตั้งในระดับต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการแจ้งเบาะแส ตรวจสอบปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง ตลอดจนเป็นพยานในคดีทุจริตเลือกตั้ง โดยการวิจัยครั้งนี้จะ พิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านศักยภาพ ความสนใจ และกิจกรรมขององค์การเอกชน

องค์การเอกชน หมายถึง องค์กรที่มีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ คณะกรรมการ สหภาพ สหกรณ์ ศูนย์ ฯลฯ ที่มีลักษณะเป็นเอกชนไม่แสวงหากำไร มีวัตถุประสงค์กิจกรรมเพื่อสังคม หรือเพื่อสาธารณประโยชน์

ศักยภาพในการมีส่วนร่วม หมายถึง ความสนใจและความเป็นไปได้ขององค์การเอกชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยการวิจัยครั้งนี้จะพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของ

องค์การเอกชน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยที่องค์การเอกชนนั้นๆดำเนินการ และความสนใจทางการเมืองของผู้บริหารองค์การเอกชน

ผู้บริหารองค์การเอกชน หมายถึง ผู้ที่มีตำแหน่งระดับสูงในองค์การเอกชน เช่น ประธาน เลขาธิการ เลขานุการ ผู้อำนวยการ กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ ผู้ประสานงาน หรือตำแหน่งอื่นๆที่มีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายขององค์การ เช่น การกำหนดนโยบาย การกำหนดแผนงาน และงบประมาณ ตลอดจนกำหนดและอนุมัติโครงการที่นำไปปฏิบัติ

ผู้ปฏิบัติงานองค์การเอกชน หมายถึง ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา หรือครึ่งเวลา หรืออาสาสมัครขององค์การเอกชนที่ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารองค์การ หรือปฏิบัติตามแผนงาน หรือโครงการขององค์การเอกชน โดยที่ไม่มีอำนาจการตัดสินใจเชิงนโยบาย

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง บุคคลที่มีชื่อเสียง หรือเป็นผู้รู้ หรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่ เป็นบุคคลที่คนในจังหวัดไปปรึกษาหารือ หากต้องการรับทราบความคิดเห็น สามารถเป็นตัวแทนทัศนคติของคนทั่วไปในจังหวัดนั้นๆได้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
2. ทำเนียบขององค์การเอกชนระดับต่างๆ ทั้งองค์การเอกชนระดับชาติที่มี "สาขา" ในจังหวัดต่างๆ และองค์การเอกชนระดับจังหวัดที่มีศักยภาพและความเป็นไปได้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง
3. หลักเกณฑ์ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนระดับต่างๆ กับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่สอดคล้องกับศักยภาพ และลักษณะขององค์การเอกชน

บทที่ 2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา การเกิดขึ้นและขยายตัวขององค์การเอกชนถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก นักทฤษฎีหลายคนมองว่าการรวมกลุ่มของประชาชนที่เกิดขึ้นทั่วโลกเป็นนัยสำคัญทางการเมืองในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ขณะที่การเกิดขึ้นของรัฐชาติ (Nation-state) เป็นภาพสะท้อนของสัญลักษณ์แห่งศตวรรษที่ 19 (Salamon, 1992: 109) นักทฤษฎีส่วนใหญ่เชื่อว่า บทบาททางการเมืองขององค์การเอกชน จะเป็นตัวแทนของพลังประชาธิปไตยในสังคมประเทศต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้าม ก็ยังมีหลายคนที่ตั้งข้อสงสัยว่า องค์การเอกชนไม่มีศักยภาพเพียงพอ ที่จะแสดงบทบาทในฐานะคู่กรณีที่จะมาคานอำนาจของภาครัฐ (Fowler, 1995: 6)

ลักษณะขององค์การเอกชนในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นกับบริบททางสังคมของแต่ละประเทศ เช่น ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ องค์การเอกชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นองค์การแบบสมาชิก ขณะที่องค์การเอกชนในลาตินอเมริกา จะเน้นเรื่องจำนวนสมาชิกขององค์การ ในประเทศโลกที่สาม องค์การเอกชนหมายรวมถึงองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน กลุ่มนักคิด นักวิชาการ องค์การพัฒนาด้านศาสนา องค์การสาธารณประโยชน์ และองค์การเอกชนอื่นๆที่เน้นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม บางคนมองบทบาทขององค์การเอกชนว่าเป็น พลังที่สามที่คู่ขนานไปกับพลังของภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ส่วนในกรณีของประเทศไทย องค์การเอกชนถูกมองว่ามีนัยสำคัญอยู่ "ความเป็นอิสระจากการควบคุมและครอบงำโดยรัฐและรัฐบาล" (Tandon, 1994: 128) และ (Ruland and Ladavalya, 1993: 60)

ความหมายขององค์การเอกชน

นักทฤษฎีได้นิยามความหมายขององค์การเอกชนต่างกันไป เช่น

Clarke (1995: 7) ได้นิยามขององค์การเอกชนว่าหมายถึง องค์การที่มีลักษณะเป็นเอกชน ไม่แสวงหากำไร มีวัตถุประสงค์กิจกรรมเพื่อสังคม หรือเพื่อสาธารณประโยชน์

Sethi (1983: 19-20) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่าหมายถึง องค์การอาสาสมัครที่ไม่หวังผลกำไร เป็นองค์การที่ทำงานในระดับรากหญ้า (Grassroots) โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่ประชากรที่ตกขอบการพัฒนา (Marginalised Sector)

Tandon (1994: 113) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่า เป็นสถาบันสาธารณะ (Public Institution) ของภาคประชาสังคม (Civil Society) ที่เข้าร่วมในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคม โดยเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์กับรัฐและกลุ่มชนชั้นนำ

Ruland and ลดาวัลย์ (1993: 60) ได้นิยามองค์การเอกชนว่า เป็นองค์การหนึ่งที่อยู่ในภาคสังคม (Societal Sphere) ที่พยายามขยายมิติการมีส่วนร่วมของสาธารณชน โดยมองว่า องค์การต่างๆ ที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม ได้แก่ องค์การพัฒนาเอกชน องค์การสังคมสงเคราะห์และสาธารณกุศล ชมรมของพลเมือง (Citizen Club) องค์การนักศึกษา และกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)

ภูมิธรรม เวชยชัย (2527: 23) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่า หมายถึงองค์กร มูลนิธิ หรือสมาคม หรือหน่วยงานที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น ซึ่งมีลักษณะเป็นสถาบันนอกระบบราชการ รวมตัวกันขึ้นตามกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อจะดำเนินบทบาทในการช่วยเหลือ หรือช่วยคลี่คลายปัญหาในสังคม การบริการสังคม รวมทั้งการพัฒนาสังคม โดยมีได้แสวงหากำไร หรือผลประโยชน์ใดๆ

สุริชัย หวันแก้ว (2527: 8) กล่าวว่า องค์การเอกชนเป็นองค์กรอาสาสมัครที่ไม่ค้ากำไร เป็นองค์กรที่ดำรงอยู่เป็นอิสระจากหน่วยราชการ และมีบทบาทในการร่วมกันแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของประชาชน กลุ่มที่เผชิญปัญหา หรือด้อยโอกาสในสังคมตามแต่จะทำได้

อมรา พงศาพิชญ์ (2534: 1) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่า คือองค์การที่ไม่หวังกำไร และมีจุดมุ่งหมายในการให้บริการแก่สาธารณชน ไม่ว่าจะในรูปแบบขององค์การเอกชนเพื่อการพัฒนา (non-governmental development organisation) หรือในรูปแบบขององค์กรการกุศล (philanthropic organisation)

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนชนบท: กป.อพช (2536: 1) ให้ความหมายกว้างขององค์การเอกชนด้านการพัฒนาว่า หมายถึง องค์การที่ไม่มุ่งหวังกำไร และมีจุดมุ่งหมายในการให้บริการแก่สาธารณชนเพื่อการพัฒนา หรือในรูปแบบของการกุศล ศัพท์ที่ใช้เรียกองค์การที่ทำหน้าที่ต่างๆ มีมากมาย เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ ศูนย์ คณะกรรมการ เป็นต้น

จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร (2537: 3) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า องค์การเอกชน ครอบคลุมถึง กลุ่ม คณะกรรมการ ชมรม โครงการ ซึ่งอาจจะไม่ได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิ หรือ สมาคมอย่างเป็นทางการ แต่ได้มีบทบาทในการดำเนินการด้านต่างๆ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

จากคำนิยามของนักทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าความหมายขององค์การเอกชนมีลักษณะร่วมกันที่ ความเป็นอิสระจากหน่วยราชการ การเป็นองค์การที่ไม่แสวงหากำไร และมีเป้าหมายในการให้บริการสังคม ช่วยเหลือและคลี่คลายปัญหาสังคม โดยเฉพาะแนวคิดของ Ruland และ พันสุรีย์ ลดาวัลย์ ที่เสนอว่า องค์การเอกชนเป็นองค์การหนึ่งที่อยู่ในภาคสังคม ที่พยายามขยายมิติของการมีส่วนร่วมของประชาสังคมให้มีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะในมิติทางการ

เมืองและกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงนิยามองค์การเอกชนว่า องค์การเอกชน หมายถึง องค์การที่มีองค์การที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ คณะกรรมการ สหภาพ สหกรณ์ ศูนย์ ฯลฯ ที่มีลักษณะเป็นเอกชนไม่แสวงหากำไร มีวัตถุประสงค์กิจกรรมเพื่อสังคม หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ ในกรณีประเทศไทย องค์การเอกชนหมายถึง รวมถึงองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน กลุ่มนักคิด นักวิชาการ องค์การนักศึกษา องค์การพัฒนาด้านศาสนา องค์การสาธารณประโยชน์ และองค์การเอกชนอื่นๆ ที่เน้นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม เป็นต้น

ลักษณะขององค์การเอกชน

องค์การเอกชนในแต่ละประเทศมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันตามบริบทของสังคมการเมืองในประเทศนั้นๆ แต่มีลักษณะร่วมที่สำคัญคือ เป็นองค์การที่อิสระจากโครงสร้างของรัฐ ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตลาด โดยลักษณะเฉพาะที่สำคัญขององค์การเอกชน คือ

1. แตกต่างจากองค์การของรัฐ และสถาบันทางทางการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมือง
2. ไม่แสวงหากำไร มีลักษณะแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด จากบริษัทหรือวิสาหกิจต่างๆ
3. มีลักษณะเป็นงานอาสาสมัคร แต่อาจมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ ที่ได้รับเงินเดือนจากพื้นฐานประสบการณ์ หรือการฝึกอบรม
4. มีฐานะทางกฎหมาย แตกต่างจากกลุ่มผลประโยชน์หรือองค์การอาชญากรรม (อย่างไรก็ตาม อาจมีสถานการณ์หลายอย่างที่ทำให้้องค์การเอกชน ทั้งในระดับรากหญ้าและระดับชาติ อาจไม่สามารถมาขึ้นทะเบียน เช่น ภายใต้อะบบเบ็ดเตล็ดการทหาร)
5. มีจุดมุ่งหมายเพื่อสังคมส่วนรวม หรือประโยชน์สาธารณะ มากกว่าประโยชน์เฉพาะสมาชิก หรือ ฐานคะแนนเสียง
6. มีการบริหารงานในรูปคณะกรรมการ และถูกควบคุมตรวจสอบโดยผู้สนับสนุน และสาธารณชน (Clarke, 1995: 8)

ความแตกต่างระหว่างองค์การเอกชนกับองค์การชุมชน

ลักษณะเฉพาะระหว่างองค์การเอกชน (NGOs) กับองค์การชุมชน (POs) นอกเหนือจากความแตกต่างในแง่พื้นที่และขอบข่ายของการปฏิบัติงานแล้ว ในทางทฤษฎีได้มีการอธิบาย ดังนี้

Clarke (1995: 8) และ (Argonza, 1990: 98) ได้นิยามลักษณะเฉพาะขององค์การชุมชนที่แตกต่างจากองค์การเอกชนว่า องค์การชุมชนเป็นการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่น ที่มีฐานสมาชิกในชุมชน ทำหน้าที่จัดตั้งและระดมพลังในการสนับสนุนความต้องการของสมาชิก และประโยชน์ร่วมของชุมชนนั้นๆ องค์การเหล่านี้เป็นการรวมตัวที่มีลักษณะหลวมๆ ไม่เป็นทางการ

โดยมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญขององค์กรชุมชน คือ "มีลักษณะเป็นทางการน้อยกว่าองค์การเอกชน บางองค์การอาจไม่มีการจดทะเบียนรับรองจากรัฐ เช่น กลุ่มเคลื่อนไหวรณรงค์เฉพาะประเด็นที่ต้องการเป็นอิสระจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ ขณะที่บางองค์การอาจได้รับการขึ้นทะเบียนโดยหน่วยงานของรัฐ มากกว่าหนึ่งหน่วยงาน นอกจากนี้องค์กรชุมชนยังให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นหลัก ขณะที่ยังมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งประโยชน์สาธารณะ

ลักษณะที่สำคัญขององค์การเอกชนคือ จะเป็นองค์การที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวของประชาชน ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม (public interest groups) ไม่แสวงหากำไร มีลักษณะเป็นมิชชั่น เป็นองค์การที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ส่วนใหญ่องค์การเหล่านี้จะมีสถานะทางกฎหมาย แต่บางองค์การอาจไม่มี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะขององค์การ และบริบททางสังคมการเมืองที่แวดล้อม เช่น องค์การเอกชนในประเทศที่ยังอยู่ในระยะผ่านของระบอบประชาธิปไตย (democratic transition) มักไม่ได้มีการจดทะเบียนรับรองตามกฎหมาย (Clarke, 1995: 8)

จุดมุ่งหมายขององค์การเอกชนและองค์การชุมชน อยู่ที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ประชาชน (people's empowerment) เป้าหมายกิจกรรมขององค์การเหล่านี้อยู่ที่การทำให้ประชาชน โดยเฉพาะคนยากจนในชนบท สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเขา โดยผ่านการปฏิบัติการร่วมกัน (Ruland and Ladavalya, 1993: 61)

แนวคิดและลักษณะกิจกรรมขององค์การเอกชน

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม (2540: 12) ได้แบ่งแยกกิจกรรมขององค์การอาสาสมัครเอกชนเอาไว้ 4 ประเภท คือ

1. องค์การให้บริการ (Service Providers) หรือองค์การสาธารณกุศลทั่วไป องค์การประเภทนี้จะทำหน้าที่ให้บริการ หรือทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ บริการส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การให้บริการด้านสาธารณสุข จัดหาสถานอนามัย โรงพยาบาล และการให้บริการด้านสุขอนามัย บริการด้านการศึกษา จัดหาน้ำดื่มและส้วม ตลอดจนบริการทางด้านการเกษตรและชลประทาน

2. องค์การที่ทำหน้าที่เสริมสร้างอำนาจความเข้มแข็งให้กับประชาชน (Empowerment NGO) หรือส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม องค์การเหล่านี้มุ่งไปที่การพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจ การรู้หนังสือ การศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น จะพบเห็นองค์การเหล่านี้ในประเทศที่ยากจนมากที่สุด

3. องค์การสนับสนุน (Support NGO) องค์การเหล่านี้เป็นองค์การที่ทำงานให้การสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ ให้กับองค์การชุมชน หรือองค์การเอกชนที่ทำงานระดับรากหญ้า เช่น การทำงานสนับสนุน ป้อนข้อมูลต่างๆ ให้กับองค์การที่ทำงานระดับรากหญ้า เสริมสร้างสมรรถภาพในการทำงาน ประกอบด้วยงานฝึกอบรม การประเมินผล และการวางแผนโครงการ

4. องค์การร่วม หรือองค์การเครือข่าย (Umbrella or Network NGO) เป็นองค์การที่เติบโตขึ้นมาในช่วง ค.ศ. 1980 เพื่อเชื่อมโยงองค์การอาสาสมัครเข้าด้วยกัน โดยมีความต้องการที่จะนำประสบการณ์ในระดับจุลภาคที่แตกต่างกัน มารวมกันเข้า และเสนอประเด็นปัญหาในการถกเถียง พูดคุย เพื่อเสนอเป็นนโยบายระดับชาติ และระดับสากล องค์การเหล่านี้มักทำหน้าที่เป็นองค์การผลักดันเชิงนโยบาย (Advocacy NGOs)

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2536: 4) ได้จำแนกองค์การเอกชน ตามลักษณะความสนใจ ลักษณะของการช่วยเหลือ และลักษณะการปฏิบัติงานเอาไว้ ดังนี้

1. ลักษณะความสนใจ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ
 - 1.1 องค์การเอกชนที่เน้นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิก (mutual interest NGO)
 - 1.2 องค์การเอกชนที่เน้นประโยชน์ของสาธารณะ (public interest NGO)
2. ลักษณะของการช่วยเหลือ แบ่งได้ 2 ประเภทคือ
 - 2.1 องค์การเอกชนที่เน้นการสังคมสงเคราะห์ และสาธารณกุศล (welfare NGO)
 - 2.2 องค์การเอกชนที่เน้นการช่วยเหลือด้านการพัฒนา (development NGO)
3. ลักษณะงานที่องค์การเอกชนปฏิบัติ แบ่งได้ 3 ประเภทคือ
 - 3.1 องค์การเอกชนที่เน้นการปฏิบัติงานกับประชาชนในสนาม
 - 3.2 องค์การเอกชนที่เน้นงานเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เป็นตัวแทน เป็นปากเสียงให้ประชาชน
 - 3.3 องค์การเอกชนที่เน้นงานช่วยเหลือ พัฒนา องค์การเอกชนด้วยตนเอง เช่น การอบรม การหาทุน เป็นต้น

นอกจากนั้น ไพบูลย์ได้แยกแยะบทบาททั่วไปขององค์การเอกชนว่าสามารถจำแนกได้ 9 ประการ ได้แก่ ให้บริการ (Provide), ให้ความร่วมมือ (Collaborate), ริเริ่มสร้างสรรค์ (Innovate), ผลักดัน (Advocate), วิจารณ์ (Criticism), กระตุ้น (Catalyse), ให้พลัง (Energise), ประสานพลัง (Synergise), ทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratise)

ไทยพลีย ยังได้เสนอบทบาทขององค์การเอกชนในอนาคต เพื่อให้สามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้มากที่สุด 5 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นมืออาชีพและสร้างระบบงานที่มีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างขีดความสามารถและบทบาทขององค์การเอกชน การเสริมสร้างความร่วมมือและการประสานพลังระหว่างหลายฝ่ายในสังคม และการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย ในการบริหารประเทศและสังคมโดยทั่วไป

ในงานวิจัยชิ้นนี้ เห็นด้วยกับแนวคิดของ Eldridge (1995: 36-37) ที่ได้แยกแยะลักษณะกิจกรรมขององค์การเอกชนในประเทศกำลังพัฒนาเอาไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. องค์การเอกชนที่ใช้แนวคิดเรื่อง "การเมืองของความร่วมมือ" (a politics of co-operation) องค์การเอกชนลักษณะนี้จะพยายามมีส่วนร่วมกับภาครัฐ โดยเฉพาะในกระบวนการกำหนดนโยบายการพัฒนา แต่จะไม่เข้าไปแทรกแซงในกระบวนการทางการเมือง แนวคิดเรื่อง "การไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง" แต่ร่วมมือกับภาครัฐนั้น เป็นวิธีการสำคัญที่ปกป้องเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมขององค์การให้ปลอดจากการแทรกแซงโดยรัฐ และสร้างความเชื่อมั่นต่อประชาชนที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลไกรัฐ หรือไม่ได้สนับสนุนพรรคการเมืองใดๆ

2. องค์การเอกชนที่ใช้แนวคิดเรื่อง "การเมืองของการระดมพลังของรากหญ้า" (a politics of grassroots mobilisation) องค์การเอกชนเหล่านี้จะเน้นการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐ โดยปกติองค์การลักษณะนี้จะหลีกเลี่ยงการเข้าร่วมกับกลไกรัฐ แต่ในบางกรณีอาจมีความร่วมมือกันบ้าง เช่น ความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขและสวัสดิการสังคม องค์การเอกชนที่มีลักษณะเช่นนี้ จะเน้นการรวมกลุ่มจัดตั้งประชาชนในระดับชุมชน เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวระดับชาติ

3. องค์การเอกชนที่ใช้แนวคิดเรื่อง "การเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนชั้นล่าง" (empowerment from below) องค์การเอกชนลักษณะนี้จะเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองจะขึ้นอยู่กับการพึ่งตนเองของประชาชน มากกว่าการปฏิรูปเชิงโครงสร้างการเมืองจากรัฐ กิจกรรมขององค์การเหล่านี้จะเน้นเรื่องการสร้างจิตสำนึกในการพิทักษ์สิทธิของตน การสร้างความเชื่อมั่นและทักษะให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน เพื่อที่จะทำให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาของตนได้ด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนส่วนใหญ่ แม้จะมีลักษณะแตกต่างกันตามประเภทที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่องค์การเอกชนเหล่านี้ต่างมีวัตถุประสงค์ร่วม

กัน เช่น การสร้างองค์การชุมชนให้เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคสังคม เพื่อพลังต่อ
รองกับภาครัฐ การเสนอยุทธศาสตร์ใหม่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เพื่อแก้ปัญหา
ความไม่เท่าเทียม และดุลอำนาจระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคม ที่สำคัญองค์การเอกชนทั้งหลายล้วน
มีความเชื่อร่วมกันว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอยู่ที่ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมใน
การกำหนด อธิบาย และดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเขา

บทบาททางการเมืองขององค์การเอกชนในการส่งเสริมประชาธิปไตย

นักทฤษฎีส่วนใหญ่มองบทบาทในทางการเมืองขององค์การเอกชน ในฐานะเป็นพลวัตที่
สำคัญของประชาสังคม อยู่ 2 แบบ กล่าวคือ

1. องค์การเอกชนมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย (agent for
democratisation) ในสังคม โดยเฉพาะเป็นพลวัตที่สำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพด้าน
ประชาธิปไตยของประชาสังคม หรือ อีกนัยหนึ่ง ก็คือ องค์การเอกชนเป็นพลังผลักดันประชาสังคม
ให้เป็นประชาธิปไตย (a driving force behind civil society for democracy) เช่น

Lador-Lederer (1963: 217) ได้ให้ความสำคัญต่อองค์การเอกชนว่า เป็นอำนาจที่สำคัญ
ของภาคสังคมที่สามารถต่อรองกับอำนาจรัฐ แต่ขบวนการทางสังคมชนิดนี้ จะมีลักษณะร่วมกับ
ขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านระบบการปกครอง หรือสถาบันบางประเภท มากกว่าคัดค้านรัฐบาล

Edwards and Hulme (1995: 4) มองบทบาทขององค์การเอกชนที่ถูกคาดหวังจากส
ถาณชนว่า จะมีบทบาทในการต่อรองกับอำนาจรัฐในเรื่อง การปกป้องสิทธิมนุษยชน การเปิดช่อง
ทางของการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมจากประชาชน ให้ข้อมูลพื้นฐานและฝึกอบรม
แก่นักเคลื่อนไหว และสนับสนุนแนวคิดเรื่องสังคมแบบพหุนิยมที่เป็นประชาธิปไตย (pluralistic
democratic society)

Fowler and James (1995: 6) มองบทบาทขององค์การเอกชนว่า เป็นกลไกที่สำคัญใน
การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นประชาธิปไตย โดยการทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างรัฐกับพล
เมือง แต่อาจยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ที่จะกดดันรัฐบาลให้พัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างมีนัยสำคัญ
เช่น องค์การเอกชนในอาฟริกาใต้และตะวันออก ยังไม่สามารถพัฒนาจากลักษณะองค์การเอกชน
ระดับชุมชน ไปเป็นเครือข่ายทางการเมืองที่มีองค์การหลากหลายเข้าร่วม และเปิดกว้าง ในทาง
ตรงกันข้าม รัฐได้เข้ามาครอบงำองค์การเอกชนที่มีฐานสมาชิกกว้างขวาง ขณะที่องค์การเอกชน
ระดับชุมชนมีลักษณะแตกแยก และไม่สามารถก่อรูปเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระจาก
พรรครัฐบาลได้

Clarke (1996: 17) มองบทบาทขององค์การเอกชนในเอเชียและในลาตินอเมริกา ว่า
แสดงบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการประชาธิปไตยของประเทศเหล่านั้น เช่น องค์การเอก

ชนในฟิลิปปินส์ ชิลี และประเทศไทย เคยเป็นองค์กรที่เป็นหัวหอกในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 โดยมีมองว่า “องค์กรเอกชนในโลกที่สามมีบทบาทที่สำคัญ คือ คัดค้านการระดมพลังมวลชนของรัฐ (counter-state-mobilisation) ที่กลไกรัฐจัดตั้ง เพื่อตอบสนองนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองระยะสั้นของรัฐบาล บทบาทขององค์กรเอกชนที่เน้นการระดมพลังสนับสนุนจากประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายและกว้างขวาง จึงถือได้ว่ามีนัยที่สำคัญยิ่งต่อกิจกรรมขององค์กรเอกชน”

2. องค์กรเอกชนถูกมองว่าเป็นกลไกของกลุ่มต่างๆ ในระดับรากหญ้า (a mechanism of grassroots organisations) ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมและสร้างประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า เช่น

Ferrington (1993: 6) มองบทบาทขององค์กรเอกชน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชนในชนบทว่า มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท องค์กรเหล่านี้มีบทบาทในการสนับสนุนองค์การชุมชนในระดับรากหญ้า เพื่อที่ชาวบ้านเหล่านี้จะสามารถแสดงออกถึงความต้องการของพวกเขา

Bratton (1989: 569) พิจารณาทบทวนเชิงสังคม และเศรษฐกิจขององค์กรเอกชนในฐานะที่เป็นบทบาททางการเมือง โดยเสนอว่า บทบาทเชิงสร้างสรรค์ขององค์กรเอกชน ควรมองในมิติทางการเมืองมากกว่ามิติทางเศรษฐกิจ เพราะในทัศนะของเขา ความยากจนถือเป็นปัญหาทางการเมือง เช่นเดียวกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ โดยมีมองว่า “ความยากจน (Poverty) เกิดขึ้นเพราะประชาชนไม่สามารถเข้าถึงอำนาจ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ศักยภาพในการที่จะกระทำในสิ่งที่ต้องการและได้รับการยอมรับ และสนับสนุนจากกลุ่มอื่นๆ คนจนเหล่านี้ไม่ได้ควบคุมเงื่อนไขทั้งในทางวัตถุและสถาบันที่พวกเขาดำรงอยู่ พวกเขาประสบความยากลำบากในการเป็นฝ่ายกำหนดการตัดสินใจ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขา พูดสั้นๆ ก็คือ คนจนขาดอิทธิพลทางการเมือง ที่จะกดดันให้เกิดสิ่งที่พวกเขาปรารถนา” ดังนั้นบทบาทที่สำคัญขององค์กรเอกชน ก็คือการทำให้อาณานิคมกลายเป็นมิติทางการเมืองขึ้นมา

พิภพ ธงไชย (3 ต.ค. 2541) มองบทบาทขององค์กรเอกชนไทยว่า “ถ้าประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงแค่การเลือกตั้ง แต่หมายถึงการให้ประชาชนเข้มแข็งและช่วยตัวเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจรัฐมากนัก ก็ถือได้ว่า องค์กรเอกชนได้ทำงานด้านนี้มากกว่า 30 ปี นับแต่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา องค์กรเหล่านี้ เช่น องค์กรพัฒนา องค์กรที่ทำงานด้านชนบท ด้านเด็ก และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยเน้นการสนับสนุนให้ประชาชนช่วยตัวเองได้ ให้ประชาชนเป็นตัวของตัวเอง และสามารถปกครองตัวเองได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในสังคมไทย”

ในกรณีของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าบทบาททางการเมืองขององค์การเอกชนนั้น นับเป็นพลังที่สำคัญยิ่งต่อการสร้างประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมือง การสนับสนุนกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่างๆ ตั้งแต่การเลือกตั้งผู้บริหารประเทศ การกำหนดนโยบายของรัฐ ไปจนถึงการปฏิบัติตามนโยบายต่างๆ นับเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งขององค์การเอกชนไทยในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยที่ประชาธิปไตยในทัศนะขององค์การเอกชนนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่การเลือกตั้งที่ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงทุก 4-5 ปีเพื่อเลือกตัวแทนที่จะไปทำหน้าที่ตัดสินใจแทนประชาชนเท่านั้น แต่ประชาธิปไตยหมายถึง ความยุติธรรม ความเสมอภาค และสังคมที่ยั่งยืน ดังนั้นองค์การเหล่านี้ จึงสนับสนุนกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ที่ประชาชนระดับล่างสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนของเขา การกำหนดนโยบายที่มีผลต่อวิถีชีวิตของเขา (คำประกาศราชดำเนิน, มหกรรมประชาชนเพื่อศตวรรษที่ 21: PP21, 1992: 35)

บทบาทขององค์การเอกชนในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง

บทบาทขององค์การเอกชนเพื่อสอดส่องดูแลการเลือกตั้งนั้นมีในหลายประเทศ แต่บทบาทขององค์การเอกชนที่ได้รับการกล่าวขานและนำมาเป็นแม่แบบในการเลือกตั้งในหลายประเทศคือ บทบาทของเครือข่ายองค์การเอกชนเพื่อการเลือกตั้งในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการเลือกตั้งระดับต่างๆ ซึ่งแม้ในรัฐธรรมนูญไทย พ. ศ. 2540 ก็ได้รับอิทธิพลและมีการรื้อบบัญญัติ ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนเพื่อตรวจสอบการเลือกตั้ง

เครือข่ายองค์การเอกชนเพื่อการเลือกตั้งในฟิลิปปินส์นั้น กำหนดตามอำนาจหน้าที่ที่ระบุไว้ในกฎหมายเลือกตั้งของฟิลิปปินส์ ว่า คณะกรรมการการเลือกตั้ง (Commission on Elections: COMELEC) สามารถขอความร่วมมือจากกลุ่มองค์การเอกชน องค์การประชาชน องค์การวิชาชีพ นักวิชาการ นักธุรกิจ และกลุ่มสาขาวิชาชีพต่างๆ ที่มีความเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่พรรคการเมืองใดในการดำเนินการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นไปโดยสุจริต อิสระ และเป็นระเบียบเรียบร้อย (ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์, 2538: 31)

จากบทบัญญัติดังกล่าว จึงได้เกิดองค์การเอกชนอาสาสมัครเลือกตั้ง ควบคู่ไปกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การแรกได้แก่ National Citizens Movement for Free Election: NAMFREL) ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่การเลือกตั้งปี ค.ศ. 1951 หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของฟิลิปปินส์ ได้มีการก่อตั้งองค์การอาสาสมัครตรวจสอบการเลือกตั้งขึ้นมาอีก 2 องค์การ ได้แก่

Media Citizen's Quick Count: MCQC และ Parish Pastoral Council for Responsible Voting: PPCRV เพื่อตรวจสอบการเลือกตั้งฟิลิปปินส์ ในปี ค.ศ. 1992 (ลีดา สอนศรี, 2536:) ซึ่งแต่ละเครือข่ายมีลักษณะการรวมกลุ่ม กิจกรรม และการทำงานแตกต่างกันไปดังนี้

1. National Citizens Movement for Free Election : NAMFREL

NAMFREL (นัมเฟรล) เป็นองค์กรเครือข่ายอาสาสมัครเอกชนเพื่อสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2496) รายได้ขององค์กรมาจากเงินบริจาคของสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจและกลุ่มวิชาชีพต่างๆ เครือข่ายสมาชิกของนัมเฟรลมาจากบุคคลหลากหลายสาขาอาชีพที่ไม่ฝักใฝ่พรรคการเมืองใดและเครือข่ายศาสนจักร ทำให้นัมเฟรลสามารถระดมสมาชิกจากทั่วประเทศจำนวนหลายแสนคน และมีเครือข่ายครอบคลุมจากระดับหมู่บ้าน (บารังไก) จนถึงระดับชาติ บทบาทของนัมเฟรลในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง เป็นบทบาทที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะบทบาทในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) จนนำมาสู่การเดินขบวนขับไล่รัฐบาลเผด็จการมาร์กอส และเรียกร้องประชาธิปไตยในที่สุด

แผนปฏิบัติการของนัมเฟรลในการสังเกตการณ์การเลือกตั้งแต่ละครั้ง ได้แก่

1. ประกาศนโยบาย และอุดมการณ์ของนัมเฟรล ในการสังเกตการณ์เลือกตั้งที่ต้องการให้การเลือกตั้งยุติธรรม ส่งไปยังกลุ่มต่างๆ
2. ระดมทุนเป็นค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติการ ส่วนใหญ่ได้มาจากสมาชิก องค์กรเอกชน และหน่วยงานต่างประเทศ
3. ให้ศาสนจักรออกหนังสือและกระจายเสียงออกสู่วิทยุของศาสนจักร ไปสู่ประชาชนทุกระดับ เพื่อชักชวนให้ไปเลือกตั้งและชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการซื้อเสียงและการโกงการเลือกตั้ง จากการชักชวนของฝ่ายศาสนาทำให้นัมเฟรลได้อาสาสมัครมากมาย เนื่องจากชาวฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่ศรัทธาในศาสนา
4. ปลุกสำนึกประชาธิปไตยตั้งแต่ระดับบารังไก (หมู่บ้าน) จนถึงระดับเมืองใหญ่ก่อนเลือกตั้ง 6 เดือน
5. จัดหาอาสาสมัครตามกลุ่มต่างๆ ที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อสังเกตการณ์การเลือกตั้ง พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายใหญ่ที่เป็นแม่ข่ายและเครือข่ายย่อยๆ โดยตัวแทนของนัมเฟรลจะมีอยู่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน เทศบาล เมือง อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค ซึ่งเป็นเครือข่ายถึงกันหมดประมาณ 5 - 6 เดือนก่อนการเลือกตั้ง
6. จัดทำเอกสารแนะนำการสังเกตการณ์
7. จัดฝึกอบรมผู้สังเกตการณ์ ถึงวิธีการสังเกตการณ์ทุกระยะจนถึงสิ้นสุดการประเมินผล และหาทางเลือก เมื่อเกิดปัญหา

ส่วนการปฏิบัติงานในวันเลือกตั้ง จะมีดังนี้

1. สังเกตการณ์ที่หน่วยเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้ง 2 - 3 วัน
2. รวมกลุ่มผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงไปที่หน่วยเลือกตั้ง โดยเฉพาะในหมู่บ้าน
3. สังเกตการณ์ลงคะแนนเสียง ตรวจสอบรายชื่อผู้มีสิทธิร่วมกับหน่วยงานของรัฐ
4. นับคะแนนของผู้สมัครร่วมกับหน่วยงานของรัฐ
5. ส่งคะแนนไปที่หน่วยนับแฟลตแต่ละหน่วย เพื่อประมวลผลทางคอมพิวเตอร์
6. ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐนำหีบคะแนนจากหน่วยเลือกตั้งไปที่เทศบาล อำเภอและ จังหวัดเพื่อป้องกันการขโมยหีบคะแนน
7. รายงานผลคะแนน

2. Media Citizens' Quick Count : MCQC

MCQC เป็นองค์การเอกชนระดับชาติที่ดั่งขึ้นในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) โดยเป็นองค์กรที่เป็นอิสระจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง (COMELEC) มีสมาชิก 50,000 คน ทำหน้าที่สังเกตการณ์เลือกตั้งและนับคะแนนการเลือกตั้ง องค์การนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง และมีกฎหมายเลือกตั้งรับรองให้เป็นศูนย์กลางของสื่อมวลชนทั้งประเทศในการนับคะแนนรายงานผลในวันเลือกตั้ง เพื่อให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ ยุติธรรมขึ้น

ผู้บริหารของ MCQC ได้รับการคัดเลือกมาจากนักวิชาการ นักข่าวหนังสือพิมพ์ ผู้ปฏิบัติงานด้านโทรทัศน์ วิทยุ และสื่อมวลชนอื่นๆ เช่น สมาคมนักข่าว สมาคมหนังสือพิมพ์ สมาคมภาษาและหนังสือ เป็นต้น โดยมีผู้อำนวยการของเครือข่ายโทรทัศน์ ABS-CNB และเครือข่ายหนังสือพิมพ์ Manila Chronicle เป็นประธาน รองประธานคือ เจ้าของหนังสือพิมพ์ Business World และมีเลขาธิการใหญ่ของ NAMFREL เป็นผู้อำนวยการบริหาร โดยมีศูนย์นับคะแนนอยู่ที่มหาวิทยาลัย Da LaSalle และมีคณะกรรมการเป็นผู้ช่วยในการปฏิบัติงาน งานหลักของ MCQC คือการทำหน้าที่นับคะแนนและรายงานผลการเลือกตั้ง โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์การอาสาสมัครสังเกตการเลือกตั้งอื่นๆ เช่น PPCRV, VOTECARE และ NAMFREL ซึ่งมีอาสาสมัครอยู่ในพื้นที่จำนวนหลายแสนคน อาสาสมัครเหล่านี้จะรายงานผลการนับคะแนนมาที่ MCQC เพื่อให้รวบรวมคะแนนตรวจสอบ และนำออกสู่สื่อมวลชน (ลัดดาวัลย์ ดันติวิทยาพิทักษ์, 2538: 32)

3. Parish Pastoral Council for Responsible Voting : PPCRV

PPCRV เป็นเครือข่ายองค์การเอกชนด้านศาสนา ที่มีบทบาทในการสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ซึ่งดั่งขึ้นในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2535 โดยสืบเนื่องมาจากบทบาททางการเมืองของเครือข่ายศา

สนจักรที่เข้าร่วมกับนัมเฟรลในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2529 ทำให้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง (COMELEC) ให้สังเกตการณ์การเลือกตั้งได้ โดยมีสมาชิกทั้งสิ้น 2.3 ล้านคนทั่วประเทศ

PPCRV มีจุดประสงค์เพื่อแนะนำ ให้การศึกษา และปลูกสำนึกประชาชนให้มีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง (Voting Education) รวมทั้งสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับองค์กรเอกชนอื่นๆทั่วประเทศเพื่อให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ ยุติธรรม องค์การนี้ได้เทศนาในโบสถ์เกี่ยวกับวิธีการทำให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ ยุติธรรม รณรงค์ไม่ให้ประชาชนไปเลือกผู้ไม่มีคุณธรรม และคอร์รัปชัน

ในวันเลือกตั้ง อาสาสมัครของ PPCRV จะเข้าไปร่วมสังเกตการณ์การเลือกตั้ง เข้าไปช่วยเจ้าหน้าที่ของ COMELEC ในการตรวจรายชื่อ และดำเนินการตามกระบวนการเลือกตั้ง ในการนับคะแนน ซึ่งจะนับที่หน่วยเลือกตั้ง 1 ครั้งและที่เทศบาลอีก 1 ครั้ง ทางอาสาสมัครของ PPCRV จะร่วมกับอาสาสมัครของ MCQC ของ NAMFREL และของพรรคการเมือง สังเกตการณ์การนับคะแนน จุดคะแนนในแผ่นกรอกคะแนนของ COMELEC ส่งไปให้หน่วยนับคะแนนของ MCQC ที่มหาวิทยาลัย De La Salle เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทาง TV ให้ประชาชนทราบ

ในกรณีของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าบทบาทขององค์กรกลางการเลือกตั้งที่จัดตั้งขึ้นครั้งแรก ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 เพื่อทำหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง และรณรงค์ให้ประชาชนมาใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างสุจริต โดยองค์กรกลางการเลือกตั้ง ได้ทำงานดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 4 ครั้ง คือในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม และ 13 กันยายน พ.ศ. 2535, วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 และ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 บทบาทขององค์กรกลางการเลือกตั้งเป็นบทบาทของเครือข่ายองค์กรเอกชนเพื่อการเลือกตั้งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการสร้างอาสาสมัครจำนวน 60,000 คนเป็นการสร้างเครือข่ายในวงกว้างทั่วประเทศ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทถัดไปที่ว่าด้วย องค์การเอกชนในประเทศไทย

บทที่ 3 องค์การเอกชนในประเทศไทย

กำเนิด พัฒนาการขององค์การเอกชนในประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มมีหลักฐานว่า มีการจัดตั้งองค์กรเอกชนครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ได้ทรงสถาปนาหน่วยงานสงเคราะห์เอกชนขึ้น เรียกว่า "สภาอุณาโลมแดง" เพื่อดำเนินการการกุศลช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บจากสงคราม โดยมีภรรยา ข้าราชการ และกุลสตรีสมัยนั้น สมัครเป็นอาสาสมัครออกปฏิบัติงาน ซึ่งต่อมากลายเป็นสภาภาคาชาดไทย ในสมัยเดียวกันพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ได้ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถา เมื่อ พ.ศ. 2433 เพื่อสวัสดิการของเด็กโดยเฉพาะ (ภูมิธรรม เวชยชัย, 2527: 25)

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2502 สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยก็ได้ก่อตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานงานระหว่างหน่วยงานพัฒนาและสงเคราะห์ของเอกชนต่างๆที่เกิดขึ้นตามแผนพัฒนาประเทศ และ ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 นักวิชาการกลุ่มหนึ่งนำโดยดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และคณะจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และมหิดลได้ริเริ่มโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลองเพื่อเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยให้ใกล้ชิดกับสภาพสังคมไทย และต่อมาได้ก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อดำเนินงานในเรื่องการพัฒนาชนบท โดยยึดแนวทางการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เน้นความสำคัญและความเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้านและชุมชน (สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม, 2540: 7)

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการตื่นตัวของประชาชนอย่างกว้างขวาง ประชาชนกลุ่มต่างๆได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่ม ชมรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น ผู้ใช้แรงงาน และชาวนา ซึ่งได้ก่อตั้งศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ และสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ตามลำดับ ในส่วนของนักวิชาการและคนชั้นกลางที่สนใจปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย ก็ได้ก่อตั้งสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) เพื่อส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชนและคัดค้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน องค์การเอกชนที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เหล่านี้ ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจดทะเบียนรับรองตามกฎหมาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพได้ไปจดทะเบียนจัดตั้งเป็น สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้มีฐานะทางกฎหมายและเพื่อให้องค์การสามารถดำเนินกิจกรรมได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น (จุตรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2537: 9)

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2518 ถึง 2519 เกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคม มีการชนฆ่าผู้นำประชาชนอย่างกว้างขวาง มีความรุนแรงแตกร้างในสังคมปรากฏให้เห็นทั่วไป จนในที่สุด กลุ่มผู้นำทางศาสนา อันประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนาพุทธ คาทอลิก และโปรเตสแตนต์ ได้รวมตัวกันและจัดตั้งกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส.) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำแนวทางศาสนาและสันติวิธีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง การลดความรุนแรง และสมานรอยร้าวให้กับสังคม บทบาทของกศส.มีมากขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยได้เข้ามามีบทบาทในการรณรงค์ เผยแพร่ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐ ในขณะที่องค์การพัฒนาเอกชนหลายแห่งต้องยุติบทบาทลง นักศึกษา ผู้นำกรรมกร ผู้นำชาวนาชาวไร่ และนักพัฒนาบางส่วนต้องหลบหนีการจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การดำเนินงานที่ล้มเหลวของ กศส. ในช่วงนั้น ได้แก่ การรณรงค์เรียกร้องให้มีการปล่อยนักโทษทางการเมือง การรณรงค์ให้มีการยกเลิกและแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม การเรียกร้องให้มีการสอบสวนการใช้อำนาจไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐในการทรมานและสังหารประชาชน (ลัดดาวัลย์ ดันติวิทยาพิทักษ์, 28 มิถุนายน 2541)

หลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ.2522 สถานการณ์การเมืองไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง มีภาวะความเป็นประชาธิปไตยสูงขึ้น ทำให้องค์การเอกชนเริ่มกลับมามีบทบาทอีกครั้ง โดยเฉพาะองค์การเอกชนที่ทำงานด้านการพัฒนาได้ก่อตั้งขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เช่น โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (ต่อมาได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม) มูลนิธิดวงประทีป และเมื่อรัฐบาลประกาศใช้นโยบาย 66/2523 และ 66/2525 ที่เน้นนโยบายการเมืองนำการทหาร ประกาศนิรโทษกรรมให้แก่ผู้ที่เคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้นักคิด นักศึกษา นักพัฒนา ที่เคยเข้าป่าหลายคนสามารถกลับมามีบทบาท และเข้ามาเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์การพัฒนาเอกชน แต่กิจกรรมขององค์การเอกชนในช่วงนี้ยังเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ค่อยมีการประสานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามนับได้ว่า ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่มืองค์การเอกชนเกิดขึ้นมากมาย นับแต่องค์การที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน องค์การที่ทำงานด้านเด็ก ผู้หญิง ผู้บริโภค เอดส์ สาธารณสุข การพัฒนาชนบท เพื่อการพึ่งตนเอง เกษตรผสมผสาน เทคโนโลยีที่เหมาะสม พัฒนาชุมชนแออัด สิ่งแวดล้อม ตลอดจนองค์การที่เคลื่อนไหวรณรงค์เรื่องประชาธิปไตย เป็นต้น (Dej Poomkacha, 1994: 89)

จนกระทั่ง พ.ศ. 2523 องค์การเอกชนที่ทำงานด้านพัฒนาเริ่มมีการรวมตัวประสานงานกันมากขึ้น องค์การที่ลักษณะงานคล้ายคลึงหรือมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่าย เช่นคณะทำงานด้านเด็ก คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

(กปส.) คณะกรรมการประสานงานองค์การสาธารณสุขมูลฐาน (คป.อ.ส.) กลุ่มศึกษาปัญหาของกลุ่มศึกษาปัญหาสังคม เป็นต้น ใน พ.ศ. 2529 มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชนเพื่อการพัฒนาชนบท (กป.อพช.) เพื่อทำหน้าที่ในการเชื่อมเครือข่ายต่างๆ เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และการเชื่อมโยงเครือข่ายในระหว่างภูมิภาค โดยในแต่ละจังหวัดมี อพช. จังหวัด ทำงานเชื่อมโยงประสานกันเป็นระดับภาคโดย กป.อพช. แต่ละภูมิภาคเป็นกลไกประสานงานระดับภาค และในการเชื่อมโยงกันในระดับภาค มี กป.อพช. ระดับชาติเป็นกลไกประสานงาน มีองค์การเอกชนประมาณ 200 องค์การเข้าร่วมกับ กป.อพช. ส่วนใหญ่เป็นองค์การที่ทำงานพัฒนาชนบท โดยที่ได้วางยุทธศาสตร์ในการหาทางเลือกในการพัฒนา การเสริมความเข้มแข็งให้กับประชาชน และการพึ่งตนเอง โดยมี สโลแกนตอนนั้น คือ “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” (เอนก นาคะบุตร, 2540: 13)

ต่อมา มีการสร้างเครือข่ายองค์การเอกชนในระดับชุมชน เช่น เครือข่ายหัตถกรรม เครือข่ายกลุ่มเลี้ยงสัตว์ เครือข่ายกองทุน เครือข่ายป่าชุมชน เป็นต้น ตลอดจนการผลักดันในระดับนโยบาย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการพัฒนาประเทศ ในปี พ.ศ. 2534 กป.อพช. ได้ยื่นข้อเสนอและกรอบนโยบายการพัฒนาต่อรัฐบาล โดยให้รัฐเน้นนโยบายการกระจายรายได้ การสร้างคุณธรรมในสังคม การพัฒนาที่ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เน้นการพัฒนาด้านเกษตรกรรม การอนุรักษ์ป่าไม้ แม่น้ำ พื้นดินและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการพัฒนาแบบทางเลือก และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาระดับชาติ เช่น ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (เอนก นาคะบุตร, 2540: 14)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา องค์การเอกชนได้เริ่มให้ความสำคัญกับการเชื่อมเครือข่ายต่างๆ มากขึ้น จากเดิมที่ทำงานประสานเฉพาะเครือข่ายที่มีลักษณะการทำงานเหมือนกัน หรือมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ไปสู่การประสานระหว่างเครือข่าย หรือกับกลุ่มองค์การเอกชนที่ทำงานด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน แต่มีจุดเป้าหมายเดียวกันในอันที่จะพัฒนาสังคม และความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เริ่มมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนในระดับชาติ โดยเชิญกลุ่มองค์การเอกชนจากประเทศต่างๆ เข้าร่วม เช่น พ.ศ. 2534 มีการจัดเวทีประชาชน คู่ขนานไปกับการประชุมของธนาคารโลก ในกรุงเทพฯ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นขององค์การเอกชนประเทศต่างๆ ที่ไม่ยอมรับแนวทางการพัฒนาของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลกที่มีต่อประเทศในโลกลำสาม ต่อมา มีการจัดมหกรรมประชาชนเพื่อศตวรรษที่ 21 (People Plan for the 21st Century) ในปี 2535 ที่เป็นครั้งแรกที่มีการจัดเวทีนำเสนอประเด็นปัญหาที่หลากหลายของประชา

ชนจากประเทศต่างๆในเอเชียมาตกเตียงแลกเปลี่ยน เช่น ปัญหาผู้หญิง สิทธิมนุษยชน ชนกลุ่มน้อย สิ่งแวดล้อม ปัญหาจากโครงการพัฒนาของรัฐที่สร้างปัญหาให้กับคนยากจน และปัญหาประชาธิปไตย เป็นต้น (National Organising Committee for the PP 21st, 1992: 99)

ในส่วนของเครือข่ายองค์กรชุมชน มีการรวมตัวของ "สมัชชาคนจน" เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2538 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกขององค์กรประชาชนที่เคลื่อนไหว ในลักษณะที่รวมประเด็นปัญหาหลากหลายไว้ด้วยกัน นับแต่ปัญหาเชื่อน ที่ทำกิน ป่าไม้ ราคาพืชผล ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนหนึ่งที่นำองค์กรเอกชน และองค์กรประชาชนที่เคยมุ่งทำงานในลักษณะเดี่ยว คือมุ่งแต่จะทำงานเฉพาะปัญหา เฉพาะกลุ่ม มาเริ่มมองปัญหาในลักษณะมหภาค ที่เห็นว่าปัญหาต่าง ๆ นั้นเชื่อมต่อกัน และต้องอาศัยพลังต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการช่วยกันผลักดันให้มีการแก้ไขร่วมกัน (สมุดปกดำสมัชชาคนจน, 2541: 22)

ในขณะเดียวกัน สถานภาพขององค์กรเอกชนเริ่มได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะบทบาทในการแก้ไขปัญหาดังคม ที่นับวันจะสะสมเพิ่มขึ้นอันเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วตามพลวัตรของสังคมโลก โดยมองเห็นว่าองค์กรเอกชนมีความคล่องตัวสูง และมีประสิทธิภาพ ความจริงใจในการแก้ไขปัญหามากกว่า ขณะที่ระบบราชการถูกมองว่าเชื่องช้า ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันกับสถานการณ์ ประกอบปัญหาการคอร์รัปชันในวงราชการ ทำให้องค์กรเอกชนถูกมองว่าเป็นองค์กรนอกกระบวนการราชการ ที่สามารถมาช่วยเยียวยาแก้ปัญหาได้ดีกว่า และเริ่มได้รับการยอมรับมากขึ้น เช่น ได้เข้ามีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาของประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 มีบทบาทอย่างสำคัญในการเสนอทริเียนและเข้าร่วมในการร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) และ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ต่อมาได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวในการรณรงค์ทางการเมือง เรียกร้องประชาธิปไตย ร่วมเสนอความคิดเห็นในการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา (ประชาทัศน์, 2539: 39)

ดังนั้น การเคลื่อนไหวขององค์กรเอกชนในอนาคต ด้านหนึ่งจะเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องปรับตัวเข้าหาชนชั้นกลางมากขึ้น เนื่องจากชนชั้นกลางในเมือง ทั้งในกรุงเทพ และต่างจังหวัด จะสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ความร่วมมือระหว่างองค์กรเอกชนกับชนชั้นกลางในเมืองจะเป็นไปเพื่อทำงานร่วมกันในด้านที่ตนถนัด เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งจะเป็นตัวประสาน ทำให้องค์กรระดับตำบล กับระดับประชาคมมาเชื่อมโยงกัน เนื่องจากประชาชนระดับล่างเริ่มมีการรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์ ปกป้อง และเรียกร้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

บุญมากขึ้น องค์การเอกชนจึงจำเป็นต้องมีบทบาทสนับสนุน เป็นสื่อกลาง สร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนระดับล่างกับประชาชนในเมืองให้เกิดขึ้น เมื่อประชาชนระดับล่างสามารถรวมตัวกับประชาคมระดับจังหวัดได้แล้ว องค์การเอกชนก็อาจจะลดบทบาทลง เหลือเป็นเพียงหนึ่งในภาคีความร่วมมือนั้น (เอนก นาคะบุตร, 2533: 4)

บทบาทขององค์การเอกชนในการส่งเสริมประชาธิปไตย

ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา บทบาทขององค์การเอกชนและกลุ่มประชาชน เป็นพลังผลักดันที่สำคัญยิ่งต่อการปฏิรูปการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น บทบาทในการรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยในเมืองและชนบท บทบาทในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 บทบาทของกลุ่มอาสาประชาชาติในการสังเกตการณ์การเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2522 และบทบาทในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เช่น บทบาทของ “คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย” ที่รื้อฟื้นขึ้นมาหลังการยึดอำนาจของคณะทหารที่ขนานเรียกตัวเองว่า “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.)” เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยองค์การเอกชนกลุ่มหนึ่ง นำโดยองค์การที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ ร่วมกับสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกันรื้อฟื้น “คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย” (ครป.) ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2522 เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย ก่อนยุติบทบาทไปเมื่อปี 2526 โดยการจัดตั้ง “ครป.ยุคต่อต้านเผด็จการ รชช.” ขึ้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2534 เพื่อรณรงค์ผลักดันให้มีการร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย คืนอำนาจให้กับประชาชน และให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว (รายงานการสมัชชาครป., 2535: 2)

การรณรงค์เคลื่อนไหวของ ครป.ได้กระทำอย่างต่อเนื่อง หนักแน่น และขยายแนวร่วมในวงกว้าง ในระดับนักวิชาการ นักการเมือง ผู้สื่อข่าว ประชาชน ทั้งในเมือง และหัวเมืองต่าง ๆ จัดให้มีสมัชชาร่างรัฐธรรมนูญโดยประชาชน ในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ คู่ขนานไปกับสภาร่างรัฐธรรมนูญของ รชช. เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนเผชิญอยู่ นับเป็นการก่อร่างสร้างฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน ในระดับกว้างต่อรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย ผ่านองค์การเอกชนและองค์การประชาชน และเมื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับ รชช. เข้าสู่วาระที่สาม ครป. ได้จัดให้มีการชุมนุมครั้งใหญ่ร่วมกับพรรคการเมือง เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2534 ที่ท้องสนามหลวง เพื่อคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาเป็นเผด็จการ มุ่งสืบทอดอำนาจทางการเมืองของ รชช. การชุมนุมครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมชุมนุมหลายหมื่นคน จนในที่สุดพลเอกสุจินดา คราประยูร และพลอากาศเอกเกษร โจนนิต ได้ออกมาประกาศว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (จดหมายข่าวครป., 2541: 2)

ต่อมารัฐบาลได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งขึ้น โดยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้เสนอจัดตั้งให้มืองค์กรกลางการเลือกตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง และรณรงค์ให้ประชาชนมาใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างสุจริต องค์การเอกชนได้รับการเรียกร้องให้เข้ารับบทบาทหน้าที่ในองค์กรกลาง โดยแกนหลักบางคนใน ครป.ได้ยอมรับภารกิจดังกล่าว (นายโคทม อารียา รองประธาน ครป. รับตำแหน่งเป็นเลขานุการองค์กรกลางการเลือกตั้ง) โดยมีองค์การเอกชนหลายแห่ง เช่น กป.อพช. สสส. สมาทนายความ ฯลฯ ได้เข้ามีส่วนร่วมในการทำงานขององค์กรกลาง การประเมินผลการทำงานขององค์กรกลางนั้น อาจกล่าวได้ว่า ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียง การเลือกตั้งแต่ละครั้งยังมีการทุ่มเงินเสียงมากมายทั่วไป แต่ผลที่ได้จากการทำงานขององค์กรกลาง คือการสร้างอาสาสมัครจำนวน 60,000 คน เป็นการสร้างเครือข่ายในวงกว้างทั่วประเทศ เครือข่ายประชาชนที่รักในประชาธิปไตยที่เกิดขึ้น จากนักวิชาการ องค์การเอกชน ทนายความ แรงงาน ข้าราชการ ครู แรงงาน นักศึกษา ประชาชน เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่เท่าที่องค์การเอกชนได้ทำงานกันมา เครือข่ายนี้เป็นฐานสำคัญในการรณรงค์ประชาธิปไตยในเวลาต่อๆ มา โดยเฉพาะในช่วงการรณรงค์เคลื่อนไหวเรียกร้องให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 หลังจากการทำงานรณรงค์เกี่ยวกับการเลือกตั้งและประชาธิปไตยต่อเนื่องมา 6 ปี ดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 4 ครั้ง คือในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม และ 13 กันยายน พ.ศ. 2535, วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 และ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 เครือข่ายองค์กรกลางได้พัฒนาเติบโตแกร่งกล้าขึ้น จนนำไปสู่การรวมตัวกันเป็นสมัชชาประชาชนจังหวัดต่างๆ เรียกร้องรัฐธรรมนูญและการปฏิรูปการเมืองในช่วงที่ผ่านมา (องค์กรกลางการเลือกตั้ง, 2538: 2)

ในช่วงการรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เครือข่ายองค์กรกลาง ได้เข้ามีบทบาทสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ เริ่มแต่จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมในการสมัครเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ร่วมในกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นของ สสร. ในหลายจังหวัด จัดเวที ที่ประชุมประชาชนเพื่อรัฐธรรมนูญ (ทปร.) เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในประเด็นเรื่องรัฐธรรมนูญร่วมกับองค์การเอกชนอื่นๆ นับเป็นพลังสำคัญขององค์กรหนึ่ง ที่ร่วมกันผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่ประกาศใช้อยู่ทุกวันนี้ การเคลื่อนไหวขององค์การเอกชน องค์การประชาชน กลุ่มองค์กร กลุ่มบุคคล ต่างๆ จากวิวัฒนาการดังกล่าวข้างต้น จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทิศทางการเมืองอย่างช้า ๆ แต่มั่นคง และต่อเนื่อง เป็นพลังสำคัญที่มีอาจมองข้ามไปได้ในกระบวนการประชาธิปไตยในสังคมไทย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในทางทฤษฎีแล้ว ควรมีความสามารถก่อผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย การเมือง การปกครอง ซึ่งนั้นย่อมหมายความว่า ในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ประชาชนมีการตื่นตัวออกไปใช้สิทธิใช้เสียง ไม่มีการนอนหลับทับสิทธิ์ และเป็นการลงคะแนนเสียงด้วยตัวของตัวเอง มิใช่เกิดจากแรงจูงใจทางใดทางหนึ่ง เพราะเหตุแห่งเงินตรา ข้าวของ หรือเพราะอิทธิพลท้องถิ่น ที่บังคับ ควบคุม ให้ไปลงคะแนนให้ผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง การไปลงคะแนนเสียง ผู้ใช้สิทธิ์ควรมีวิจารณญาณ สามารถพิจารณา ใคร่ครวญ คุณสมบัติ พฤติกรรม ความสามารถของผู้สมัคร ความเหมาะสม และโดยเฉพาะนโยบาย และผลงานที่ผ่านมาของพรรคการเมืองที่ผู้สมัครนั้นสังกัด

แม้ว่าการเลือกตั้งจะถือว่าเป็นการใช้อำนาจโดยตรงของประชาชน แต่นับจากการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 มาจนถึงการเลือกตั้งครั้งล่าสุด เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ซึ่งเป็นครั้งที่ 19 โดยที่การเลือกตั้งครั้งต่อไปซึ่งเป็นครั้งที่ 20 จะเป็นการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นั้น จะพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอ ยังไม่มีการตื่นตัวทางการเมืองเท่าที่ควร ประกอบกับผู้ปกครอง โดยเฉพาะผู้นำฝ่ายทหารไม่ประสงค์จะให้มีความเสรีภาพทางการเมืองแก่ประชาชน การก่อกำเนิดทางการเมืองในส่วนของประชาชนจึงเป็นไปอย่างเชื่องช้า อันเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างผู้นำทางทหารกับผู้นำฝ่ายพลเรือน นับแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก และมีการเลือกตั้งครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน มีการปฏิวัติรัฐประหารที่นำโดยผู้นำทางทหารและประสบความสำเร็จถึง 10 ครั้ง คือในปี พ.ศ. 2475, 2476, 2490, 2494, 2500, 2501, 2514, 2519, 2520, 2534 รวมทั้งที่ไม่สำเร็จอีกหลายครั้ง โดยที่ทุกครั้งก็จะมี การอ้างประชาชน เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการทำรัฐประหาร (เสน่ห์ จามริก, 2529: 211, 282)

ปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง หรือ การใช้อำนาจหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้ผู้สมัครที่รัฐบาลสนับสนุนได้รับเลือกตั้ง ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500 ภายใต้การนำของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งมีการจัดตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา โดยอาศัยทรัพยากรของรัฐ ธุรกิจในกฎหมาย และการระดมจากนักธุรกิจที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ การเลือกตั้งครั้งนั้น ถือได้ว่าเป็นการเลือกตั้งที่ "สกปรก" ที่สุดครั้งหนึ่ง ที่ผู้มีอำนาจอาศัยกลไกของรัฐใช้อิทธิพลทุกรูปแบบ สั่งการจากเบื้องบนถึงกลไกรัฐระดับล่างชี้นำชาวบ้านในการเลือกตั้ง ตั้งแต่ ปลัดกระทรวง อธิบดีกรมการปกครอง ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผล

จากการเลือกตั้งครั้งนั้น เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนเริ่มคืบคลานเข้าสู่วงจรรออำนาจอย่างช้า ๆ ร่วมกับกลุ่มข้าราชการผู้นำทางทหารพลเรือนที่มีอยู่

หลังจากนั้น ประเทศไทยได้ตกภายใต้ระบอบเผด็จการทหารเป็นเวลาถึง 11 ปี จึงได้มีการเลือกตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2512 ซึ่งรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร-จอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ก่อตั้งพรรคสหประชาไทยขึ้นมาโดยอาศัยทุนทรัพย์สนับสนุนจากนายธนาคารพ่อค้าพาณิชย์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนที่เติบโตขึ้นมาภายใต้ร่มเงาของข้าราชการนักการเมือง ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2512 ได้มีการใช้สิทธิพล และการใช้เงินซื้อเสียงที่มากมายและชัดเจน โดยการใช้เงินซื้อเสียงโดยตรงผ่านหัวคะแนนอาชีพ หรือโดยอ้อมผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน วัด หรือองค์กรประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ จากการเลือกตั้งครั้งนั้น มีฉายาต่างๆของผู้แทนราษฎรที่ได้มาจากการซื้อเสียง เช่น "ผู้แทนปลาทุ" เพราะมีการแจกปลาทุเป็นแข่ง ๆ หรือ "ผู้แทนหมาหลง" เพราะหลงพลัดมาจากถิ่นอื่น และ "ผู้แทนเจ้าบุญทุ่ม" เพราะทุ่มเงินซื้อทุกอย่าง เป็นต้น

ต่อมาในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ซึ่งน่าจะเป็นการเลือกตั้งที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก แต่เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจและปัญหาความยากจนของประเทศในช่วงเวลานั้น ทำให้กลุ่มทุนได้มีโอกาสเข้ามาเล่นการเมืองเองอย่างเต็มที่ แทนที่จะต้องอาศัยระบบการแบ่งปันผลประโยชน์กับผู้นำทางทหาร จึงเกิดการทุ่มเงินซื้อเสียง สิทธิการเลือกตั้งได้กลายเป็นสินค้าทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบรรยากาศทางการเมืองที่ค่อนข้างมีการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองสูง มีพรรคการเมืองใหม่ๆเกิดขึ้นมากมาย รวมทั้งพรรคการเมืองที่มีแนวคิดค่อนข้างก้าวหน้าและมีฐานคะแนนเสียงในพื้นที่ ทำให้การใช้เงินกว้านซื้อเสียงอย่างเดียว ไม่สามารถเป็นหลักประกันได้เพียงพอ แต่ต้องอาศัยเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อสร้างคะแนนเสียงให้กับผู้สมัคร

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา จึงเห็นได้ว่ากลุ่มทุนได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง จะเห็นได้จากจำนวนนักธุรกิจที่เข้ามาเป็น ส.ส. เพิ่มขึ้น เช่น ในการเลือกตั้งปี 2512 มี ส.ส. ที่เป็นนักธุรกิจจำนวน 81 คน เพิ่มขึ้นเป็น 92 คน ในปี 2518 ขณะที่ปี 2519 มีจำนวนลดลงเหลือ 82 คน และ ในปี พ.ศ. 2531 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 100 คน กลุ่มทุนเหล่านี้ได้ใช้ทุกวิถีทางในการรักษาตำแหน่งและคะแนนเสียงของตนไว้เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจของตน จากการแจก "ปลาทุ น้ำปลา" นำไปสู่การทุ่มเงินร้อยล้าน พันล้าน เพื่อให้บรรลุนิติฐานะในการแข่งขันการเลือกตั้งและเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง จนกระทั่งมีข้อครหาว่า "นักการเมืองเหล่านี้เข้ามาถอนทุน และกอบโกยผลประโยชน์ทางธุรกิจ มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงในทุกระดับ จนเป็นเงื่อนไขไปสู่การรัฐ

ประหารยึดอำนาจทางการเมือง เกิดเป็นวงจรอุบาทว์ (Vicious Circle) ทางการเมือง (ชัยอนันต์, 2532: 1) และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายครั้ง เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516, 6 ตุลา 2519 และเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 จนกระทั่งหลังเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ได้เกิดกระแสการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมือง นำไปสู่การผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 211 จนมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2540 ที่เพิ่งได้มีการประกาศใช้ทุกวันนี้(สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540 : 159)

ในส่วนการก่อตัวของประชาชนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเมืองนั้น เริ่มปรากฏเห็นเป็นรูปการณ์ขึ้นบ้าง เมื่อมีการต่อสู้เรียกร้องจากนักการเมือง สื่อมวลชน และกลุ่มปัญญาชนทั้งหลายที่ต้องการเห็นประชาธิปไตย จนผู้นำทหารจำต้องยอมให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ. 2511 ให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง และให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในช่วงของการเลือกตั้งและเสรีภาพการเมืองระดับหนึ่งนี้เอง ที่เป็นส่วนช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจทางการเมืองมากขึ้น โดยนักศึกษาได้จัดหาอาสาสมัครไปสังเกตการณ์เลือกตั้งที่มีขึ้น เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งยังไม่เป็นไปอย่างเต็มที่ เพราะผลของการเลือกตั้งไม่ได้มีส่วนในการกำหนดผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างใด เนื่องจากรัฐธรรมนูญยังกำหนดให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ขยายตัวขึ้น เมื่อมีการลุกฮือขึ้นล้มอำนาจการปกครองแบบเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียรในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โดยเฉพาะบทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับความสนใจและได้รับการยอมรับมากขึ้น จากแต่เดิมการเมืองไทยมีลักษณะครอบงำโดยระบบราชการ และระบบการใช้อำนาจทางทหาร หรือที่หลายๆคนเรียกว่า ระบบอมตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) หลังเหตุการณ์ 14 ตุลา ขบวนการนิสิตนักศึกษาในช่วงนั้น ถือได้ว่าเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ ในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับชนชั้นผู้ยากไร้ ชาวนา ชาวไร่ ผู้ใช้แรงงาน ที่เข้มขันและจริงจัง สร้างการตื่นตัวแก่ประชาชนในเรื่องทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาในระหว่าง พ.ศ. 2516 - 2519 บทบาทในการเผยแพร่ประชาธิปไตยของขบวนการนักศึกษาในสมัยนั้น นับได้ว่าเป็นการเข้าไปปูพื้นฐาน ให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนระดับรากหญ้า ในระดับกว้างขวางอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน และถือเป็นหน่อเชื้อสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม การสร้างสำนักทางการเมืองให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนนั้นต้องอาศัยเวลา ความต่อเนื่อง และความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งในส่วนของนักการเมือง พรรคการเมือง ประชาชน และโดยเฉพาะความร่วมมือจากองค์การเอกชน ที่จะเข้ามามีบทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

การจำแนกองค์การเอกชน

1. การจำแนกโดยกฎหมาย

ในทางหลักการแล้ว องค์การเอกชนควรจะมีฐานะทางกฎหมาย เพื่อให้สามารถกระทำการ นิติกรรม หรือสามารถดำเนินกิจกรรมของตนเองได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงปัญหาข้อจำกัดทางกฎหมาย และรัฐสามารถกำกับดูแลได้โดยสะดวก กระบวนการรับรององค์การเอกชนตามกฎหมายไทยนั้น อนุญาตให้องค์การเอกชน 2 ประเภท คือ มูลนิธิ (Foundation) และ สมาคม (Association) เป็น องค์การเอกชนนิติบุคคลตามกฎหมาย ขณะที่ลักษณะขององค์การเอกชนประเภทอื่นๆ เช่น สภา (Council) หรือ สันนิบาต (League) มีการกล่าวถึงอยู่บ้าง เช่น สภานายความ, หอการค้าไทย, สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, สภาสังคมสงเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ฯลฯ องค์การเหล่านี้บางองค์การมีกฎหมายเฉพาะรองรับ เช่น พรบ.หอการค้าไทย, พรบ. สภานายความ, พรบ.สหกรณ์ เป็นต้น บางองค์การต้องจดทะเบียนใน นามมูลนิธิ หรือสมาคมด้วย เพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลและได้รับการยอมรับตามกฎหมาย (Amara and Nitaya, 1997: 67)

ส่วนองค์การเอกชนที่ไม่ได้จดทะเบียนที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น กลุ่ม โครงการ ศูนย์ ชมรม คณะกรรมการ ชุมชน สโมสร สมาพันธ์ ฯลฯ องค์การเหล่านี้ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เนื่องจากเงื่อนไขของทางราชการในการจดทะเบียนเป็นสมาคม หรือ มูลนิธิที่มีข้อกำหนดมาก ทำให้้องค์การเอกชนที่มีขนาดเล็ก หรือ องค์การเอกชนที่ต้องการความเป็นอิสระจากการควบคุมของ ภาครัฐไม่ยื่นขอจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล แต่การได้รับความยอมรับจากสังคมขององค์การเอกชน นั้น มักขึ้นกับองค์ประกอบ และกิจกรรมขององค์การเอกชนนั้นๆ มากกว่าการเป็นนิติบุคคล หรือไม่ได้เป็นนิติบุคคล

เงื่อนไขของการจดทะเบียนเป็นสมาคมนั้น องค์การเอกชนที่ประสงค์จะจดทะเบียนเป็น สมาคมจะต้องให้ข้อมูลประกอบการขอจดทะเบียน ได้แก่ ชื่อองค์การ, วัตถุประสงค์, สถานที่ตั้ง, คุณสมบัติและจำนวนสมาชิก, ค่าธรรมเนียม, รายละเอียดของการเลือกผู้บริหารองค์การ (เช่น

วาระ, จำนวน, การประชุม), การจัดการ, ระบบการเงิน, ทุนจดทะเบียน และทรัพย์สิน ตลอดจนรายงานการประชุมประจำปี โดยสมาคมส่วนใหญ่จะต้องจดทะเบียน ที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ยกเว้นสมาคมที่เกิดจากการรวมตัวของภาคธุรกิจ เช่น หอการค้าไทย สมาคมพ่อค้า เป็นต้น จะต้องไปจดทะเบียนที่ กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ส่วนสมาคมที่ดำเนินกิจกรรมด้านการฌาปนกิจสงเคราะห์ผู้เสียชีวิต เช่น สมาคมฌาปนกิจต่างๆ จะต้องไปจดทะเบียนที่กรมสวัสดิการสังคม กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมซึ่งในอดีตขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย (พรบ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485, พรบ.หอการค้าไทย พ.ศ.2509 และ พรบ. ฌาปนกิจสงเคราะห์ พ.ศ. 2517)

ส่วนเงื่อนไขของกระบวนการจดทะเบียนเป็นมูลนิธินั้น จะเหมือนกับการจดทะเบียนเป็นสมาคม แต่องค์การเอกชนที่ต้องการจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ จะต้องยื่นใบสมัครต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือที่สภากาชาดวัฒนธรรมจังหวัดเท่านั้น และผู้ขอจดทะเบียนนั้นจะต้องยื่นเอกสาร และต้องได้รับการรับรองจากสำนักงานผู้ว่าราชการจังหวัดในต่างจังหวัด หรือกรมตำรวจในกรุงเทพ องค์การเอกชนที่ประสงค์จะเป็นมูลนิธิเหล่านี้ จะต้องมีเงินฝากประจำไม่น้อยกว่า 100,000 บาท และมีทรัพย์สินอื่นๆอีก ไม่น้อยกว่า 100,000 บาท โดยที่มูลนิธิเหล่านี้จะต้องยื่นบันทึกการประชุมของผู้บริหารองค์การ และประวัติส่วนตัวของผู้อำนวยการ คุณสมบัติของผู้อำนวยการและผู้จัดการ, กำหนดการประชุม และรายงานประจำปี ต่อเจ้าหน้าที่เป็นประจำทุกปี หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร หรือวัตถุประสงค์ขององค์การ มูลนิธิดังกล่าวจะต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ เพื่อขออนุมัติการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ขององค์การ ในอดีตองค์การเอกชนที่ประสงค์จะจดทะเบียนเหล่านี้ จะต้องระบุวัตถุประสงค์ขององค์การว่า "จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง" ลงไปในใบสมัครขอจดทะเบียน มิฉะนั้นเจ้าหน้าที่จะไม่รับจดทะเบียนให้ (Amara and Nitaya, 1997: 70) ต่อมาในปี 2535 เจ้าหน้าที่ได้มีการตัดประเด็นเรื่อง การไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองออกไป โดยเปลี่ยนแปลงวลีเหล่านี้เป็น "ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" แทน

หากดูภาพรวมจำนวนองค์การเอกชนที่เป็นนิติบุคคล โดยการจดทะเบียนในนามมูลนิธิหรือสมาคม กับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติแล้ว จะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนที่จดทะเบียนในนามสมาคมนั้นมีจำนวน 6,568 สมาคม (จากกรุงเทพ 2,775 สมาคม และต่างจังหวัด 3,793 สมาคม) และจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ 5,211 องค์การ (กรุงเทพ 2,327 มูลนิธิ และต่างจังหวัด 2,884 มูลนิธิ) แต่มูลนิธิและสมาคมเหล่านี้ จำนวนหนึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกของบุคคลที่มีชื่อ

เสียงและมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ประสบภัย หรือจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบันเทิง รื่นเริง หรือวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมวิชาชีพ เป็นต้น

ลักษณะงานขององค์การ	มูลนิธิ	สมาคม	รวม
1. วัฒนธรรมและการบันเทิง	283	3,017	3,300
2. การศึกษา/วิจัย	1,973	693	2,666
3. สาธารณสุข	221	61	282
4. บริการสังคม	461	187	648
5. สิ่งแวดล้อม	311	153	184
6. พัฒนา/ที่อยู่อาศัย	97	476	573
7. สิทธิพลเมือง/ผลักดันนโยบาย	126	313	439
8. สังคมสงเคราะห์	767	300	1,067
9. กิจกรรมระหว่างประเทศ	23	45	68
10. ธุรกิจ/วิชาชีพ	31	1,086	1,117
11. อื่น ๆ	1,159	237	1,396
รวม	5,211	6,568	11,779

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2536

2. การจำแนกตามวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การ

เมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การแล้ว จะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนที่จดทะเบียนเป็นสมาคม ส่วนใหญ่เป็นองค์การที่ดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและนันทนาการ ซึ่งมีจำนวนถึง 3,017 สมาคม (กรุงเทพ 1,479 สมาคม และต่างจังหวัด 1,538 สมาคม) รองลงมา เป็นองค์การที่เกิดจากการรวมตัวของภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มวิชาชีพ ถึง 1,086 สมาคม (อยู่ในกรุงเทพ 253 สมาคม และอยู่ในต่างจังหวัด 833 สมาคม) ส่วนองค์การเอกชนที่สนใจด้านสิทธิพลเมือง (Civil Rights) และการผลักดันนโยบาย (Advocacy) มีเพียง 313 องค์การเท่านั้น (กรุงเทพ 146 สมาคม และ ต่างจังหวัด 167 สมาคม) ส่วนองค์การเอกชนที่เป็นนิติบุคคลอีกประเภทหนึ่ง คือ มูลนิธินั้น จะเห็นได้ว่า มูลนิธิส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาและวิจัย โดยมีจำนวนถึง 1,973 มูลนิธิ (กรุงเทพ 849 และ ต่างจังหวัด 1,124 มูลนิธิ) รองลงมาคือมูลนิธิด้านศาสนาและจริยธรรม ซึ่งมีจำนวนถึง 1,159 องค์การ (กรุงเทพ 377 มูลนิธิ และต่างจังหวัด 782 มูลนิธิ) ส่วนมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและการเสนอแนะเชิงนโยบาย (civil rights and advocacy) มีเพียง 126 องค์การ (กรุงเทพมี 85 มูลนิธิ และต่างจังหวัดมี 41 มูลนิธิ)

ส่วนองค์การเอกชนที่ไม่ได้จดทะเบียนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นองค์การเอกชนที่สนใจด้านงานพัฒนา แก้ไขปัญหาผู้ด้อยโอกาส บริการสังคม สิทธิพลเมืองและการผลักดันนโยบาย และมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเฉพาะองค์การด้านสิทธิมนุษยชน, ด้านผู้หญิง, ด้านชุมชนแออัด, ด้านแรงงาน และด้านสื่อ ตลอดจนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์การเหล่านี้จะสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในทำเนียบนามองค์กรพัฒนาเอกชน (คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2540: 7) พบองค์การพัฒนาเอกชนต่างๆที่มีรายชื่ออยู่ในทำเนียบ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่เป็นนิติบุคคล มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 451 องค์การ แยกตามภูมิภาค ได้ดังนี้

ภาค	จำนวนองค์การเอกชน
กรุงเทพและปริมณฑล	177 องค์การ
ภาคเหนือตอนบน	111 องค์การ
ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง	21 องค์การ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	106 องค์การ
ภาคใต้	46 องค์การ
รวม	451 องค์การ

องค์การเอกชนเหล่านี้สามารถแยกเป็นเครือข่ายได้ 13 เครือข่ายได้แก่ เครือข่ายเกษตร, เครือข่ายเด็ก, เครือข่ายแรงงาน, เครือข่ายชาวเขาและชนกลุ่มน้อย, เครือข่ายประสานและสนับสนุนงานพัฒนา, เครือข่ายผู้หญิง, เครือข่ายศาสนากับการพัฒนา, เครือข่ายชุมชนแออัด, เครือข่ายสาธารณสุข, เครือข่ายพัฒนาชุมชน, เครือข่ายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม, เครือข่ายสิทธิมนุษยชน และเครือข่ายด้านสื่อ (คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2540: 6)

บทบาทขององค์การเอกชนเหล่านี้ เห็นได้จากการรวมตัวเป็น “เครือข่ายองค์กรประชาธิปไตย” ในช่วงการรณรงค์เคลื่อนไหวรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 โดยมีองค์การเอกชนทั้งในระดับชาติและระดับชุมชนเข้าร่วม องค์การเอกชนระดับชาติ เช่น คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สมัชชาคนจน คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ประชุมประชาชนเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ (ทปร.) ส่วนองค์การเอกชนระดับชุมชน เช่น ชมรมเพื่อเชียงใหม่ กลุ่มอัครเมืองน่าน สมัชชาประชาธิปไตยจังหวัดชลบุรี กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำมูล และชุมชนบ้านครัว เป็นต้น โดยได้นำเสนอประเด็นต่างๆให้มีการบรรจุลงไปในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เช่น เครือข่ายสิทธิมนุษยชนเสนอ

ประเด็นเรื่อง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและหมวดที่ว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น เครือข่ายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นำเสนอเรื่องสิทธิของประชาชนและบทบาทองค์การเอกชน ในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

องค์การเอกชนกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

ในการพิจารณาถึงศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชน ที่อาจเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมประชาธิปไตยและตรวจสอบการเลือกตั้งให้สุจริต ยุติธรรมนั้น จากการศึกษาวัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์การเอกชน ที่ระบุไว้ในทำเนียบองค์การเอกชนของหน่วยงานต่างๆ คือ ทำเนียบองค์การเอกชนของคณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.), ทำเนียบองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ทำเนียบองค์การเอกชนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และ ทำเนียบองค์การเอกชนที่จดทะเบียนกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด กระทรวงมหาดไทย สามารถสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางองค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมประชาธิปไตย
และสนใจการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ชื่อองค์กร	ลักษณะของ องค์กร		พื้นที่ปฏิบัติ การ	กิจกรรมของ องค์กร	ความสนใจทาง การเมือง
1.กรุงเทพและ ปริมณฑล	เครือข่าย	ท้องถิ่น			
1. กลุ่มเพื่อนประชาชน	✓		ทั่วประเทศ	ฝึกอบรมสัมมนา รณรงค์เผยแพร่ สนับสนุนการ รวมกลุ่มของชาว บ้าน	รณรงค์ เผยแพร่ สนับสนุนองค์กร ชาวบ้าน และ ร่วมมือกับองค์ การเอกชนอื่น
2.กลุ่มเพื่อนร่วมงาน	✓		ชุมชนแออัด กรุงเทพฯ	จัดระบบชุมชน ฝึกอบรมผู้ปฏิบัติ	การรวมกลุ่มของ ชุมชนแออัด

			เชียงใหม่ กาฬสินธุ์ หนอง บัวลำภู ยโสธร	งานประสานงาน เครือข่าย	
3.กลุ่มเยาวชนคน งาน	✓		เขตอุตสาหกรรม ยานยนต์ นวนคร สมุทรปราการ สระบุรี	จัดสัมมนาฝึกอบรม ผู้นำแรงงาน พัฒนาศักยภาพ แรงงาน	การรวมกลุ่มของ ผู้ใช้แรงงาน
4.กลุ่มศิลปินวัฒนธรรม กระเจกเงา	✓		ทั่วประเทศ	ฝึกอบรมการใช้ สื่อในการพัฒนา ค่ายผู้นำเยาวชน ในพื้นที่	รณรงค์ปัญหา พัฒนาเด็กและ เยาวชน
5.คณะกรรมการ ประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชน (กป.อพช.)	✓		ทุกภาค	ประสานงาน ส่ง เสริมความร่วมมือ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับ ชาติ	ปัญหา นโยบาย การพัฒนาของ ประเทศและการ มีส่วนร่วมของ ประชาชน
6.คณะกรรมการ ประสานองค์กรสิทธิ มนุษยชน	✓		ทั่วประเทศ	ผลักดันเรื่อง เกี่ยวกับสิทธิเสรี ภาพและการคุ้มครอง สิทธิมนุษยชน	ประเด็นเรื่อง สิทธิเสรีภาพ และการคุ้มครอง สิทธิพลเมือง
7.คณะกรรมการเผยแพร่ และส่งเสริมงาน พัฒนา (ผ.ส.พ.)	✓		ทั่วประเทศ	เผยแพร่งาน พัฒนา และ ประสานความร่วมมือ กับองค์กร เอกชน	การแก้ไขปัญหา สังคมและการ พัฒนาประเทศไทย
8.คณะกรรมการยุติ ธรรมและสันติแห่ง ประเทศไทย	✓		ทั่วประเทศ	ทำการศึกษาวิจัย ปัญหาเรื่องสิทธิ มนุษยชนและ	การแก้ไขปัญหา สิทธิมนุษยชน และการสร้าง

				ความยุติธรรมในสังคม	ความยุติธรรมในสังคม
9.คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย	✓		ทั่วประเทศ	การรณรงค์ การสัมมนา จัดเวทีเคลื่อนไหวการเมือง	การพัฒนาประชาธิปไตย การปฏิรูปการเมือง
10.โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา	✓		เยาวชนทั่วประเทศ	จัดอบรมรณรงค์เผยแพร่ฝึกอบรมเยาวชน	การวิเคราะห์ปัญหาสังคม และการแก้ไขปัญหา
11.ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน	✓		ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้	สนับสนุนประสานงานระหว่างองค์กรเอกชน รัฐและองค์กรชาวบ้าน	การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาด้านงานพัฒนาชนบท
12.ภาคีความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการพัฒนา	✓		ทั่วประเทศ	การประสานงานกับองค์กรอื่นๆในเชิงนโยบาย	แก้ไขกฎหมายและนโยบายการพัฒนา
13.มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา	✓		ทั้ง 4 ภาค	สนับสนุนการวิจัยและข้อมูลระดับนโยบาย	ทางเลือกในการพัฒนาระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
14.มูลนิธิเพื่อนหญิง	✓		ทั่วประเทศ	ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่สตรี	สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสตรีทางด้านการเมือง
15.มูลนิธิฟรีดริคเฮแบรท			เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ให้ทุนสถาบันการศึกษา และองค์กร	สนับสนุนกิจกรรม ด้านการวิจัยด้านแรงงาน, สหกรณ์ และการพัฒนา	ส่งเสริมการเมืองตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย

			การเอกชน	ประชาธิปไตย	
16.มูลนิธิพิทักษ์สิทธิเด็ก	✓		ทั่วประเทศ	ช่วยเหลือเด็กผู้ถูกละเมิดทุกกรณีทั้งทางกฎหมายและการสงเคราะห์ฟื้นฟู	สิทธิเด็กตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายคุ้มครองเด็ก
17.มูลนิธิอารมณพวงค์พจน์		✓		จัดสัมมนา, ทำจดหมายข่าว ทำวิจัยแรงงาน	ส่งเสริมผู้ไ้แรงงานให้มีบทบาททางการเมือง
18.มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม	✓		ทั่วประเทศ	งานอาสาสมัครรณรงค์เผยแพร่ระดมทุน	ประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชน
19.มูลนิธิเอเชีย			เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ให้ทุนองค์การเอกชน	สนับสนุนการวิจัย การรณรงค์ การสัมมนา ฝึกอบรม	การพัฒนาสังคมและการเมือง การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
20.ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง	✓		กรุงเทพและปริมณฑล	ฝึกอบรมผู้นำชุมชน อบรม กฎหมาย จัดตั้งกลุ่มส่งเสริมสิทธิในสลัม	กฎหมายชุมชนแออัด สิทธิในที่อยู่อาศัย
21.ศูนย์รวมพัฒนาชุมชน	✓		กทม. เชียงใหม่ ขอนแก่น โคราซ และสงขลา	ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	กฎหมายเกี่ยวกับการโล่เรือ
22.ศูนย์สังคมพัฒนาอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	✓		กทม. และ จังหวัดใกล้เคียง	ส่งเสริมผู้นำ ฝึกอบรม พัฒนา อาสาสมัคร	แผนงานพัฒนาสังคม
23.สถาบัน	✓		อยุธยา	ฝึกอบรมนิสิต	การพัฒนาองค์กร

เทคโนโลยีเพื่อการ พัฒนาชนบท			สุพรรณบุรี และจังหวัดภาค กลาง	นักศึกษา นัก พัฒนา บุคลากร ในท้องถิ่นในการ พัฒนาชนบท	กรท้องถิ่น เช่น สภาตำบล
24.สถาบันนโยบาย ศึกษา	✓		ทั่วประเทศ	การอบรมการ เมืองสำหรับเยาวชน ผลิตงานวิจัย	สนับสนุนการ พัฒนา ประชาธิปไตย และรัฐสภา
25.สถาบันพัฒนา ชนบท	✓		ชนบททุกภาค	ส่งเสริมการ เกษตรสิ่งแวด ล้อมและสวัสดิ การชุมชน	การพัฒนา ชนบทและ สนับสนุนการ ศึกษาของผู้นำ ชาวบ้าน
26.สถาบันวิจัยบ บาทหญิงชายและ การพัฒนา	✓		ทั่วประเทศ	การสัมมนา การ วิจัยในประเด็น การพัฒนาบ บาทสตรี	การมีส่วนร่วม ของสตรีในทาง การเมือง และ นโยบาย
27.สมาคมคนพิการ แห่งประเทศไทย	✓		ทั่วประเทศ	รณรงค์เรียกร้อง สิทธิประโยชน์ และความเท่า เทียมกันในสังคม	สิทธิของคน พิการในสังคม
28.สมาคมผู้บำเพ็ญ ประโยชน์แห่ง ประเทศไทยในพระ บรมราชูปถัมภ์	✓		63 จังหวัด	อบรมจัดกิจ กรรมด้านจริย ธรรมความเป็นผู้ นำของสตรี	การศึกษาของ สตรีและการ พัฒนาสังคม
29.สมาคมร่วมกัน สร้าง		✓	ชุมชนแออัดใน เขตกทม.	เผยแพร่ความรู้ ด้านกฎหมาย จัดตั้งโครงการ เคหะชุมชนและ การพัฒนาชุมชน	การมีส่วนร่วม ของคนจนเมือง ในทางการเมือง
30.สมาคมสิทธิเสรี	✓		ทั่วประเทศ	รณรงค์ปัญหา	เผยแพร่ความรู้

ภาพของประชาชน				สิทธิมนุษยชน	ด้านสิทธิมนุษยชนในระบอบประชาธิปไตย
31.สันติวิธีสากล	✓		ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ	จัดการสัมมนาในท้องถิ่นเรื่องการดำเนินการไม่ใช้ความรุนแรง	สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช้ความรุนแรง
32.สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.)	✓		กรุงเทพและปริมณฑล และในภูมิภาค	สนับสนุนให้ข้อมูลชุมชนแออัด	พัฒนาคนจนในเมืองในชุมชนแออัดให้มีความมั่นคง
33.สำนักวิจัยและปฏิบัติการชุมชนเมือง		✓	กรุงเทพ	จัดพิมพ์หนังสือและงานพัฒนาชุมชนเมือง	การพัฒนาเมืองชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่น
34.มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทยฯ	✓		ทั่วประเทศ	รณรงค์วิจัย จัดสัมมนา จัดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากร	สนับสนุนและประสานงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร
ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง					
1. นครสวรรค์					
1. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	✓		ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	ประสานงานระหว่างรัฐและองค์กรเอกชนและองค์กรชาวบ้าน	พัฒนาองค์การชาวบ้านและความเป็นอยู่ของประชาชน
2. อุทัยธานี					
1. ชมรมผู้สูงอายุอุทัยธานี		✓	อุทัยธานี	ศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความคิด	บทบาทของผู้สูงอายุทางการ

				เห็น	เมือง
2.มูลนิธิหนองขาหย่าง เพื่อการพัฒนาชนบทอุทัยธานี		✓	อุทัยธานี	สนับสนุนหน่วยงานรัฐเอกชน พัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้น	คุณภาพชีวิตของประชาชน
3. ฉะเชิงเทรา					
1.โครงการพัฒนาชนบทฉะเชิงเทราและแควระบบสี่แยก		✓	ฉะเชิงเทรา	ให้ความรู้	ส่งเสริมการพัฒนาชนบทแบบยั่งยืน
2.ชมรมศึกษาและอนุรักษ์ป่าตะวันออก		✓	เขตป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออก	สร้างความเข้าใจ จัดตั้งกองทุนอนุรักษ์	ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์
4. ชัยนาท					
1.มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์	✓		ชัยนาท	สนับสนุนการทำธุรกิจชุมชน	การรวมตัวของคนในชนบทเพื่อพัฒนาศักยภาพ
ภาคเหนือตอนบน					
1.เชียงราย					
1.โครงการเครือข่ายสตรีและเยาวชนเผ่า			เชียงราย พะเยา	เสริมกระบวนการกลุ่มสตรี สนับสนุนด้านอาชีพและการศึกษา	การพัฒนาสตรีชนเผ่าให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและองค์กร
2.โครงการนิเวศน์ชุมชน		✓	อ. แม่จัน อ. เวียงไทย อ. ดอกคำใต้	สร้างองค์กรประชาชน รณรงค์ปัญหาสิ่งแวดล้อม	ส่งเสริมการเครือข่ายชุมชน

3.มูลนิธิพัฒนาสตรี ภาคเหนือ	✓		9 จังหวัดภาค เหนือ	ช่วยเหลือด้าน กฎหมายอบรม เผยแพร่ด้านการ ศึกษา	กฎหมายเกี่ยว กับสิทธิหน้าที่ ของสตรี
4.มูลนิธิศึกษา พัฒนาประชาชน ที่สูง (พปส.)	✓		ชุมชนท้องถิ่น ทั่วประเทศ	จัดประชุมกลุ่ม สตรีเพื่อความ เข้มแข็ง	พัฒนาชนบท ท้องถิ่นและ ประเทศ
5.ศูนย์พัฒนาชนบท ผสมผสานเวียงป่า เป้า		✓	เชียงราย	โครงการพัฒนา ด้านต่างๆ	การส่งเสริมการ มีส่วนร่วมในการ พัฒนาด้านต่างๆ
2.เชียงใหม่					
1.โครงการชุมชน อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ		✓	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน	ส่งเสริมความรู้ พัฒนาองค์กร ชาวบ้าน	ส่งเสริมการรวม กลุ่มของชาว บ้านเพื่อการ อนุรักษ์
2.คณะกรรมการ ประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชนภาค เหนือ	✓		เชียงใหม่ แพร่ พะเยาเชียงราย น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน	ประสานความ ร่วมมือระหว่าง รัฐบาลและ องค์ การเอกชน	สนับสนุนการ ดำเนินการ พัฒนาขององค์ กรพัฒนาเอกชน
3.โครงการประสาน และสนับสนุนเครือข่ายงานพัฒนาชาว เขา	✓		ภาคเหนือ	การพัฒนาองค์ กรและเครือข่าย การรณรงค์เผยแพร่	เสริมสร้างพัฒ นาศักยภาพ ความเข้มแข็งให้ มีความร่วมมือ ในการพัฒนา
4.โครงการเพื่อสตรี และเยาวชน เชียงใหม่		✓	เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน	ฝึกอบรมรณรงค์ ยกระดับความ คิด จิตสำนึกของ สตรีในชนบท	ส่งเสริมการมี ส่วนร่วมทางการ เมืองของสตรี และเยาวชน
5.มูลนิธิพัฒนาสตรี ภาคเหนือ	✓		5 จังหวัดภาค เหนือตอนบน	เผยแพร่ความรู้ เรื่องเอดส์ ช่วย	ให้ความช่วย เหลือสตรีด้าน

				เหลือด้าน กฎหมาย	กฎหมาย
6.มูลนิธิโลกทัศน์ ไทย		✓	เชียงใหม่พะเยา เชียงราย แม่ฮ่องสอน	โครงการสื่อ พัฒนาชุมชน และสังคม	การพัฒนาชุม ชน
7.มูลนิธิศึกษา พัฒนาชนบท		✓	เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน	การพัฒนาชุมชน รณรงค์เผยแพร่	การพัฒนาหมู่บ้าน
8.ศูนย์ประสานงาน องค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนาชาวไทยภูเขา	✓		ภาคเหนือ	ประสานงาน ระหว่าง NGO กับชาวเขาและ ภาครัฐ	ประสานงาน ระหว่างภาครัฐ กับองค์กรเอกชน
9.โครงการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ ป่าชุมชน ภาคเหนือ	✓		ภาคเหนือตอน บน	ศึกษาวิจัยการ ปฏิบัติการเพื่อ สร้างความเข้ม แข็งในชุมชน	การรวมกลุ่มของ ชาวบ้านในชุม ชน
10.ชมรมเพื่อ เชียงใหม่		✓	เชียงใหม่	ศึกษาระดม ความคิดในเชิง วิจารณ์ สร้าง สรรค์ข้อเสนอแนะ โครงการต่างๆ	การมีส่วนร่วม ทางการเมือง ของคนเชียงใหม่ การกระจาย อำนาจ
11.มูลนิธิ YMCA เพื่อการพัฒนาภาค เหนือ	✓		8 จังหวัดภาค เหนือ	รณรงค์ให้โอกาส ประชาชนในการ พัฒนาความรู้ และตระหนักถึง บทบาทของตน เอง	การส่งเสริม ประชาธิปไตย และสิทธิเสรี ภาพของประชา ชน
12.สถาบันวิจัยและ พัฒนา ม.พายัพ		✓	เชียงราย เชียงใหม่	ส่งเสริมเผยแพร่ ข้อมูลการพัฒนา สังคม	การส่งเสริม ประชาธิปไตย
13.สมาคมสิทธิเสรี ภาพของประชาชน	✓		เชียงใหม่ เชียงราย และ	จัดสัมมนา ผัก อบรมเกี่ยวกับ	การส่งเสริม ประชาธิปไตย

ภาคเหนือ			ภาคเหนือตอน บน	สิทธิทาง กฎหมาย	และสิทธิมนุษย ชน
6.พะเยา					
1.โครงการพะเยา เพื่อการพัฒนา		✓	พะเยา	ส่งเสริมให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์โดยรวม มือกับรัฐและเอก ชน	เสริมสร้างองค์ กรชาวบ้าน
2.โครงการส่งเสริม เกษตรกรรมทาง เลือก		✓	พะเยา เชียงราย	รณรงค์เผยแพร่ ข้อมูลเรื่อง เกษตรทางเลือก ส่งเสริมกิจกรรม ป่าชุมชน	สนับสนุนการ รวมกลุ่มเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน
3.มูลนิธิ YMCA สาขาพะเยา		✓	พะเยา	รณรงค์กิจกรรม สิ่งแวดล้อม ศึกษา	ส่งเสริมความรู้ พัฒนาชุมชน อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมช าติ
7.น่าน					
1.กลุ่มฮักเมืองน่าน		✓	น่าน	เผยแพร่รณรงค์ ข่าวสารด้าน ต่างๆ	การมีส่วนร่วมใน ประชาคมน่าน
2.โครงการเกษตร กรรมทางเลือกน่าน		✓	น่าน	ส่งเสริมความ เข้มแข็งของชุม ชน	การมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุม ชน
8.แม่ฮ่องสอน					
1.โครงการฟื้นฟูชีวิต และวัฒนธรรมบน พื้นที่สูง		✓	แม่ฮ่องสอน	จัดตั้งกองทุนชุม ชน รวมกลุ่ม พัฒนาชุมชน	การรวมกลุ่มเพื่อ พัฒนาชุมชน
2.มูลนิธิเพื่อการ		✓	แม่ฮ่องสอน	ศึกษาพัฒนา	การรวมกลุ่มของ

พัฒนาแม่ฮ่องสอน				เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม	ประชาชน
9.ลำปาง					
1.โครงการเกษตร พื้นบ้านเมืองเถิน		✓	ลำปาง	สร้างและพัฒนา เครือข่ายการ รักษาป่าโดยองค์ กรชาวบ้าน	ส่งเสริมให้ชุมชน ตระหนักถึงการ คุ้มครองรักษา สิ่งแวดล้อม
2.โครงการป่าชุมชน จังหวัดลำปาง		✓	ลำปาง	ส่งเสริม สนับสนุนองค์กร เอกชนให้มีความ เข้มแข็ง	การรวมกลุ่มของ ชุมชนในการ อนุรักษ์ป่าชุมชน
3.โครงการพัฒนา คุณภาพชีวิตและสิ่ง แวดล้อม	✓		ลำปาง แพร่ สุโขทัย	ฝึกอบรมจัดตั้ง องค์กรชาวบ้าน เพื่อการพัฒนา	เครือข่ายองค์กร ชาวบ้านเพื่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
10.ลำพูน					
1.โครงการศึกษา การจัดการ ทรัพยากรชุมชน จังหวัดลำพูน		✓	ลำพูน	เก็บข้อมูล จัดทำ สื่อ	รวบรวมปัญหา ท้องถิ่นทั้งใน ด้านปัญหา ทรัพยากรและ ผลกระทบ
2.YMCA ลำพูน		✓	ลำพูน	รณรงค์กิจกรรม สิ่งแวดล้อม พัฒนาความรู้ ประชาชน	การส่งเสริม ประชาธิปไตย
ภาคอีสาน					
1.ขอนแก่น					
1.โครงการพัฒนา ชุมชนแออัดเพื่อ รักษาสภาพแวดล้อมเมืองขอนแก่น		✓	ขอนแก่น	การพัฒนาองค์กร ชุมชนเพื่อ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน	การรวมกลุ่มของ ประชาชนผู้ด้อย โอกาส

2.คณะกรรมการ ประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชนภาค อีสาน	✓		ภาคอีสาน 17 จังหวัด	ประสานความ ร่วมมือและแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร	สนับสนุนองค์กร พัฒนาชนบท ภาคอีสาน
3.โครงการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ยั่งยืน		✓	พื้นที่ต้นน้ำ แม่ น้ำชี, มูล	จัดตั้งโครงการ ทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนภาค อีสาน	ให้ชุมชนท้องถิ่น ได้รับการยอมรับ จากส่วนราชการ
4.โครงการพัฒนา และฟื้นฟูป่าดงลาน		✓	ป่าดงลาน จ.ขอนแก่น	การจัดทรัพยากร ส่งเสริมอาชีพ	พัฒนาองค์กร ชาวบ้าน
5.สถาบันวิจัยและ พัฒนา	✓		ภาคอีสาน	จัดทำเอกสาร เผยแพร่ข้อมูล งานพัฒนาสังคม	การพัฒนาใน ด้านต่างๆ รวม ทั้งการเมือง และ การจัดการ ทรัพยากร
2.นครราช สีมา					
1.ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา	✓		ภาคอีสาน	สนับสนุนการมี ส่วนร่วมของ ประชาชนในการ พัฒนาการเมือง การกระจาย อำนาจ	ด้านการกระจาย อำนาจทางการเมือง
2.ศูนย์สังคมพัฒนา สังฆมณฑล นครราชสีมา		✓	ภาคอีสาน	ฝึกอบรม จัดตั้ง องค์กรประชาชน	การพัฒนาสังคม
3.บุรีรัมย์					
1.โครงการส่งเสริม สิทธิเสรีภาพของ ประชาชนภาคอีสาน เขต 2	✓		สาขา ของสสส. ในอีสานเขต 1	อบรมสัมมนาให้ การศึกษาเรื่อง กฎหมาย	การส่งเสริม ประชาธิปไตย
4.ยโสธร					

1.โครงการส่งเสริมองค์กรชุมชน		✓	ยโสธร	ศึกษาผลกระทบและบทบาทในการพัฒนาชุมชน	การรวมกลุ่มของประชาชน
5.สุรินทร์					
1.กองทุนอีสานสร้างบ้านแปลงเมือง	✓		ภาคอีสาน	ระดมทุนจัดสวัสดิการเพื่อบุคคลที่ทำงานพัฒนาสังคม	สนับสนุนขบวนการพัฒนาท้องถิ่นอีสาน
2.โครงการป่าชุมชน		✓	สุรินทร์	สนับสนุนองค์กรชุมชนในการดูแลรักษาป่าชุมชน	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร
3.มูลนิธิชุมชนอีสาน		✓	ภาคอีสาน	จัดการฝึกอบรม	จัดการทรัพยากรสนับสนุนการพัฒนา
6.อุบลราชธานี					
1.โครงการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคอีสานเขต 1	✓		สาขา สสส. ในอีสานเขต 2	รณรงค์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ กฎหมาย	เรื่องสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมประชาธิปไตย
2.กลุ่มพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต		✓	อุบล	รณรงค์เผยแพร่	ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติแก่ชุมชน
7. มหาสารคาม					
1.ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานมหาสารคาม		✓	มหาสารคามร้อยเอ็ด	พัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน	การรวมกลุ่มของชาวบ้าน
8. ร้อยเอ็ด					
1.โครงการส่งเสริมเทคนิคการเกษตรแบบผสมผสาน		✓	ร้อยเอ็ด	รณรงค์ส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสาน	ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อการอนุรักษ์

2.มูลนิธิประสาน ความร่วมมือพัฒนา ทุ่งกุลาร้องไห้		✓	ร้อยเอ็ด	ประสานงาน ระหว่างหน่วย งานของรัฐและ องค์กรเอกชน	ส่งเสริมองค์กร ชาวบ้านแก้ ปัญหาเกษตรกร
ภาคใต้					
1.ตรัง					
1.สมาคมหยาดฝน		✓	ตรัง	ส่งเสริมการ พัฒนาชุมชนเพื่อ ยกระดับคุณ ภาพชีวิต	การพัฒนาชุม ชน
2.โครงการเสริมศักยภาพองค์กรชุมชนป่า ต้นน้ำ		✓	ตรังและจังหวัด ใกล้เคียง	สนับสนุนการ พัฒนาชุมชนใน การรักษาป่าต้น น้ำ	เป็นแหล่งข้อมูล เพื่อการอนุรักษ์
3.ชมรมตรังอนุรักษ์		✓	ตรังและจังหวัด จังหวัดใกล้เคียง	โครงการอนุรักษ์ ส่งเสริมการ รณรงค์ด้าน ทรัพยากร	ส่งเสริมและคุ้ม ครอง ทรัพยากรธรรมชาติ
2.นครศรีธรรมราช					
1.โครงการพัฒนา ชุมชนแออัดภาคใต้ นครศรีธรรมราช		✓	นครศรีธรรมราช	ประสานงาน สนับสนุนองค์กร ให้เข้มแข็งเพื่อ การพัฒนาทาง การเมือง	การพัฒนาการ เมือง
2.โครงการส่งเสริม สิทธิเสรีภาพของ ประชาชน	✓		สาขาของ สสส.ในภาคใต้	รณรงค์เผยแพร่	สิทธิเสรีภาพของ ประชาชน
3.พังงา					
1.โครงการความร่วม มือฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ		✓	กระบี่ พังงา ระนอง ภูเก็ต	สนับสนุนองค์กร และเครือข่าย ชาวประมงพื้น	ส่งเสริมศักยภาพ ความเข้ม แข็งของชาว

อันดามัน				บ้าน	ประมงพื้นบ้าน
2.กลุ่มพื้กันพัฒนา		✓	พังงา	ส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการพัฒนาจังหวัด	จัดโครงการพัฒนา
4.สงขลา					
1.โครงการพัฒนาชุมชนแออัดภาคใต้		✓	สงขลา	สนับสนุนการรวมตัวขององค์กรชาวบ้านในชุมชนแออัด	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวชุมชนแออัด
2.โครงการพัฒนาผู้ใช้แรงงานสตรีภาคอุตสาหกรรม		✓	สงขลา	อบรมสัมมนาเรื่องปัญหาสิทธิของผู้ใช้แรงงาน	บทบาททางการเมืองของแรงงานหญิง
3.กองทุนรักบ้านเกิด		✓	ทะเลสาบสงขลา	สนับสนุนกิจกรรมยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น	การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม
4.คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้	✓		ภาคใต้	สนับสนุน อพช. และ NGO ต่างๆ	ประสานความร่วมมือยกระดับการพัฒนา
5.โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน		✓	ภาคใต้	จัดตั้งโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้	การรวมกลุ่มของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์
6.โครงการแลได้เพื่อฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา		✓	สงขลา	จัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	การรวมกลุ่มของประชาชนทะเลสาบสงขลา
7.สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา		✓	สงขลา	ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการ	สนับสนุนการรวมกลุ่มของ

				พัฒนาชนบทให้ สอดคล้องกับ สภาพท้องถิ่น	องค์กรชาวบ้าน
8.สำนักงานส่งเสริม การระดมทุนเพื่อ งานพัฒนาภาคใต้	✓		ภาคใต้	ประสานงาน ระหว่างองค์กร ต่างๆ เพื่อ สนับสนุนการ พัฒนา	ประสานงานกับ หน่วยงานต่างๆ เพื่อสนับสนุน งานพัฒนา
5.สุราษฎร์ธานี					
1.โครงการเสริมศักยภาพ ภาคองค์กรชาวบ้าน		✓	สุราษฎร์ธานี	ให้การสนับสนุน และช่วยเหลือ การดำเนินกิจ กรรมของชาว บ้าน	การสนับสนุน ช่วยเหลือองค์กร ชาวบ้าน
2.โครงการป่าเพื่อ ชีวิต ทะเลเพื่อชีวิต		✓	สุราษฎร์ธานี	ทำการรณรงค์ และเผยแพร่	ส่งเสริมและ รักษา ทรัพยากรธรรมชาติ
6.พัทลุง					
1.โครงการแลได้เพื่อ ฟื้นฟูทะเลสาบ สงขลา		✓	พัทลุง	การจัดตั้งเขต อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ น้ำ	ส่งเสริมและ พัฒนาองค์กร ชาวบ้าน
7.ภูเก็ต					
1.ชมรมอนุรักษ์สิ่ง แวดล้อม		✓	ภูเก็ต	ส่งเสริมโครงการ อนุรักษ์ต่างๆ	ส่งเสริมรณรงค์ และอนุรักษ์สิ่ง แวดล้อม
8.สตูล					
1.ชมรมอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม		✓		ทำโครงการ อนุรักษ์ต่างๆ	ส่งเสริมการ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

					ล้อยม
--	--	--	--	--	-------

จากตารางสรุปวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การเอกชน ที่ได้จากข้อมูลทำเนียบองค์การเอกชนทั่วประเทศข้างต้น สามารถสรุปถึงภาพรวมของลักษณะกิจกรรมและการรวมกลุ่มขององค์การเอกชน ตลอดจนศักยภาพและความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งขององค์การเอกชน ทั้งในระดับชาติ และระดับจังหวัด ดังนี้

1) องค์การเอกชนระดับชาติ

องค์การเอกชนเหล่านี้ มักเป็นองค์การที่มีเครือข่าย มีสมาชิก หรือสาขา หรือองค์การพันธมิตรที่ร่วมเคลื่อนไหวในประเด็นเดียวกัน หลายองค์การเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลตามกฎหมาย ยกเว้นองค์การเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านงานรณรงค์ทางการเมือง และงานผลักดันนโยบาย องค์การเอกชนเหล่านี้ มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ หรือ มากกว่า 3 จังหวัด โดยเน้นกิจกรรมด้านการรณรงค์ การจัดสัมมนา การฝึกอบรม และการใช้สื่อ องค์การเหล่านี้ มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการรณรงค์ เผยแพร่ ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

2) องค์การเอกชนระดับจังหวัด

ส่วนใหญ่เป็นองค์การเอกชนด้านสาธารณประโยชน์และสังคมสงเคราะห์ ขณะที่องค์การเอกชนด้านงานพัฒนาหรือองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นองค์การที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา กิจกรรมขององค์การเอกชนประเภทสาธารณประโยชน์ มักเป็นกิจกรรมด้านการสังคมสงเคราะห์ เช่น การให้ทุนการศึกษา การเลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก ขณะที่กิจกรรมขององค์การเอกชนด้านงานพัฒนา และสิ่งแวดล้อม จะเป็นกิจกรรมเชิงรณรงค์ การรวมกลุ่ม และการสร้างจิตสำนึกในเรื่องการพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น องค์การเอกชนเหล่านี้เริ่มมีการประสานกัน และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าไปเป็นภาคีความร่วมมือ และตรวจสอบในภาคประชาสังคมในระดับพื้นที่ เช่น ผ่านเครือข่ายชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และประชาคมจังหวัด ซึ่งจะเห็นได้ว่า องค์การเหล่านี้มีศักยภาพและความเป็นไปได้ที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในอนาคต

บทที่ 4

กรอบคิดในการศึกษาและระเบียบวิธีวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษา

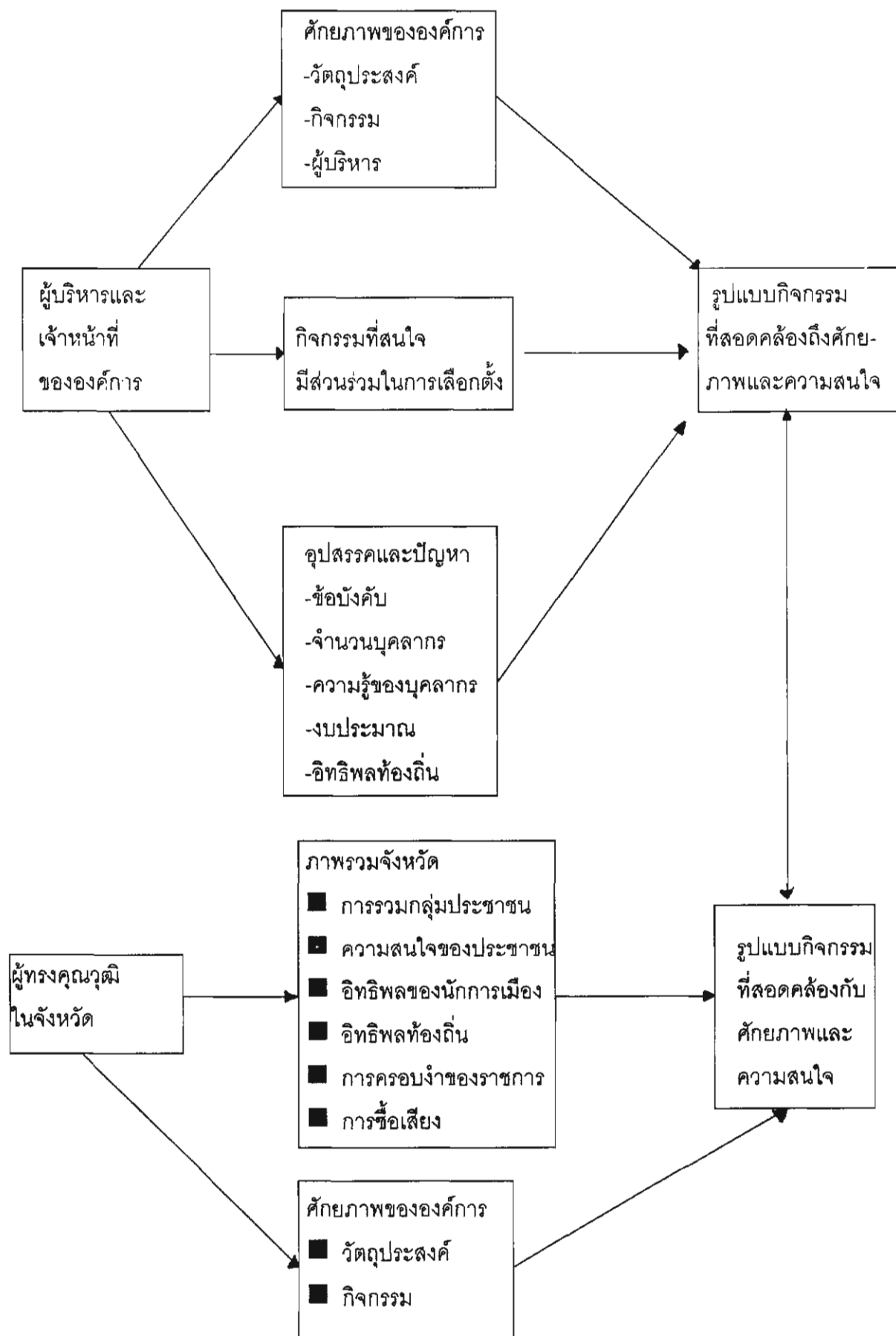
จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับองค์การเอกชนและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนบทบัญญัติเกี่ยวกับองค์การเอกชนในเรื่องการเลือกตั้ง ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 145 วรรค 3, มาตรา 327 (7) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง มาตรา 10 (9) มาตรา 11 และมาตรา 20 ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบคิด ในการศึกษาศักยภาพ และรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้ง โดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ขององค์การเอกชน และผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัด โดยจำแนกประเด็นในการสอบถามดังนี้

1. ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การเอกชน สอบถามเกี่ยวกับความเข้มข้นของวัตถุประสงค์ขององค์การ กิจกรรมที่องค์การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย ความสนใจทางการเมืองของผู้บริหารองค์การ ระดับความสนใจขององค์การที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง จำแนกเป็น 13 กิจกรรม ได้แก่ การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย การจัดรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การจัดรณรงค์ประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่เชิญชวนประชาชนไปเลือกตั้ง การพิมพ์และเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์ การช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การช่วยตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้ง การรายงานความเคลื่อนไหวการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง การให้ข้อมูลอุปกรณ์สำหรับใช้ในการจัดการเลือกตั้ง การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ การจัดส่งบุคลากรขององค์การมาเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้ง รับแจ้งเหตุและเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง การเป็นพยานเมื่อนำคดีขึ้นสู่ศาล ตลอดจนประเด็นที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ ข้อบังคับหรือตราสาร จำนวนบุคลากร ความรู้ความสามารถของบุคลากร งบประมาณขององค์การ และอิทธิพลในท้องถิ่น

2. ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด สอบถามเกี่ยวกับ ภาพรวมของจังหวัดในเรื่องการรวมกลุ่มของประชาชน ความสนใจของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง อิทธิพลของพรรคการเมืองและนักการเมืองอำนาจของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น การถูกครอบงำของข้าราชการ การซื้อเสียงในจังหวัด และสอบถามเกี่ยวกับความเข้มข้นของศักยภาพขององค์การเอกชนในความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์การที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย การได้รับการยอมรับของผู้บริหาร ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ กิจกรรมขององค์การที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การยอมรับของสาธารณชนต่อบทบาทขององค์การ ความร่วมมือขององค์การกับราชการ และภาคธุรกิจ การมีส่วนร่วมของ

ประชาชนต่อกิจกรรมขององค์การ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการทำงานขององค์การ ศักยภาพในการรณรงค์ เผยแพร่ข้อมูล การสนับสนุนการรวมกลุ่ม การช่วยสอดส่องความเคลื่อนไหวของบุคคลที่อาจก่อให้เกิดความไม่สงบ การตรวจสอบและรับแจ้งเหตุทุจริต การรายงานความเคลื่อนไหวและการตรวจสอบค่าใช้จ่าย การส่งผู้แทนเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ และการจัดส่งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้ง

เมื่อได้ความคิดเห็นจากข้อ 1) และ ข้อ 2) แล้ว นำมาเปรียบเทียบและประมวลเป็นรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนดังกล่าว

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้สนองตอบต่อวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. วิธีการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. การเก็บข้อมูล
4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การเสนอรายงานวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยทำการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร ใช้สำหรับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากหนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ ทำเนียบองค์การเอกชนที่จัดทำโดยหน่วยงานต่างๆ
2. การวิจัยภาคสนาม ใช้สำหรับการรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือก และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริหารองค์การเอกชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงานขององค์การเอกชน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัด ซึ่งผู้วิจัยได้ให้หมายของแต่ละกลุ่มไว้แล้วในนิยามศัพท์ปฏิบัติการ

สำหรับการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ดังนี้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2536: 175-177)

1. การแบ่งพื้นที่ประเทศออกเป็น 5 ภาค ได้แก่
 - 1.1 ภาคเหนือ
 - 1.2 ภาคกลาง
 - 1.3 ภาคตะวันออก
 - 1.4 ภาคอีสาน
 - 1.5 ภาคใต้

2. กำหนดจำนวนจังหวัดในแต่ละภาคให้มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ เฉลี่ยภาคละ 3 จังหวัด ยกเว้นภาคตะวันออกเลือกเพียง 1 จังหวัด เนื่องจากมีจำนวนจังหวัดน้อยกว่าภาคอื่น
3. เลือกจังหวัดในแต่ละภาคที่องค์การเอกชนมีปริมาณและความเข้มแข็งมาก ปานกลาง และน้อย โดยใช้ข้อมูลจากจำนวนองค์การเอกชนที่ปรากฏในทำเนียบองค์การเอกชนของกรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา และข้อมูลจากนักพัฒนาขององค์การพัฒนาเอกชน และมูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย ทำให้ได้รายชื่อจังหวัดของแต่ละภาคดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา

ภาคกลาง ได้แก่ นครสวรรค์ ลพบุรี และอยุธยา

ภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี

ภาคอีสาน ได้แก่ ขอนแก่น สุรินทร์ และอุบลราชธานี

ภาคใต้ ได้แก่ สุราษฎร์ธานี ตรัง และปัตตานี

4. สุ่มตัวอย่างองค์การเอกชนในแต่ละจังหวัดๆละประมาณ 15 องค์การ โดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานแต่ละองค์การ
5. สุ่มตัวอย่างความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัดๆละประมาณ 15 คน

ส่วนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยศักยภาพและบทบาทขององค์การเอกชนแบบเจาะลึกเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกจังหวัดที่องค์การเอกชนเข้มแข็งมาก ปานกลาง และน้อย อย่างละ 1 จังหวัด โดยพิจารณาจากจำนวนองค์การและบทบาทขององค์การเอกชนในการเคลื่อนไหว วรรณคดีทางการเมือง หรือการรวมกลุ่มทางการเมือง ทำให้ได้จังหวัดที่จะทำการศึกษา 3 จังหวัด คือ อุบลราชธานี อยุธยา และชลบุรี

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ผู้ช่วยวิจัย ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดต่างๆ จำนวน 13 คนเป็นผู้เก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จักพื้นที่และข้อมูลทั้งด้านกว้างและด้านลึกดีกว่าบุคคลภายนอก โดยใช้เวลาดังแต่กลางเดือนเมษายน-เดือนมิถุนายน 2541 เมื่อรวบรวมข้อมูลได้แล้ว ผู้ช่วยวิจัยทำการสรุปข้อมูลเบื้องต้น พร้อมแบบสอบถามส่งให้ผู้วิจัย

ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การรวบรวมข้อมูล องค์การเอกชนระดับชาติที่มีเครือข่าย หรือมีองค์การสมาชิก จำนวน 15 องค์การซึ่งได้จากการคัดเลือกโดยทีมวิจัยได้แก่

1. มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย
2. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย

3. หอการค้าไทย
4. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
5. ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน
6. สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
7. เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ
8. สภาทนายความ
9. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
10. สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
11. สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย
12. สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย
13. ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย
14. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ
15. สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

การเก็บข้อมูลส่วนนี้ ใช้ผู้ช่วยวิจัย 1 คน ทำการสัมภาษณ์ ผู้บริหารขององค์กรเอกชน และทำการเรียบเรียงข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นส่งกลับไปยังผู้ให้สัมภาษณ์ทำการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งใช้เวลาตั้งแต่ เดือน มีนาคม - มิถุนายน 2541

สำหรับการเก็บข้อมูลเจาะลึกองค์กรเอกชนใน 3 จังหวัด คืออุบลราชธานี อุดรธานี และชลบุรี คณะผู้วิจัยทำการศึกษาดด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

เมื่อได้ข้อมูลจากภาคสนามทั้งหมดแล้ว ทำการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรเอกชนเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจนอีก 5 ท่าน และจัดให้มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) โดยการคัดเลือกผู้แทนองค์กรเอกชนที่มีค่าเฉลี่ยความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในระดับสูงที่สุดจำนวน 14 คนเข้าร่วมการสนทนาเพื่อหารูปแบบ วิธีการ ระบบ และโครงสร้างการประสานงานขององค์กรเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้แบบสอบถาม 2 ชุด โดยแบบสอบถามชุดที่ 1 ใช้สำหรับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานขององค์กรเอกชน ชุดที่ 2 ใช้สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้ ยังใช้แบบสัมภาษณ์

อีก 1 ชุดสำหรับการเก็บข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติที่มีเครือข่าย หรือมีองค์การสมาชิก รายละเอียดของเครื่องมือแต่ละชุดมีดังนี้

1. แบบสอบถามชุดที่ 1 แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปขององค์การเอกชน มี 9 ข้อ ประกอบด้วย ชื่อองค์การ ปีที่ก่อตั้ง ชื่อผู้บริหารสูงสุดในองค์การ ชื่อผู้ติดต่อประสานงาน วัตถุประสงค์ขององค์การ กิจกรรมขององค์การย้อนหลัง 3 ปี พื้นที่ปฏิบัติการ จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา เจ้าหน้าที่ครึ่งเวลา อาสาสมัครและกลุ่มเป้าหมายขององค์การ

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับศักยภาพขององค์การมี 3 ข้อคือ วัตถุประสงค์ขององค์การ กิจกรรมที่ดำเนินการ และความสนใจทางการเมืองของผู้บริหาร

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่องค์การสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง มี 15 ข้อ ประกอบด้วย การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากร การสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล การจัดรณประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ การพิมพ์เผยแพร่แผ่นพับ การช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การช่วยตรวจสอบค่าใช้จ่ายของผู้สมัคร การรายงานความเคลื่อนไหวของนักการเมือง การให้ยืมอุปกรณ์สำหรับใช้ในการจัดการเลือกตั้ง การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเอกชนเป็นกรรมการสรรหากกต. จว. การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ การจัดหาบุคลากรเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้งและการนับคะแนน การจัดหาบุคลากรทำหน้าที่รับแจ้งเหตุ รับแจ้งเบาะแสการทุจริต และรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และการเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับอุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง มี 5 ข้อ ประกอบด้วย ข้อบังคับหรือตราสารหรือธรรมเนียมขององค์การ จำนวนบุคลากร ความรู้ความสามารถของบุคลากร งบประมาณขององค์การ และอิทธิพลในท้องถิ่น

การให้คะแนนในการประเมินศักยภาพ กิจกรรมที่องค์การสนใจ ปัญหาและอุปสรรค ใช้เกณฑ์ดังนี้

ศักยภาพมาก	ให้ 3 คะแนน
ศักยภาพปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
ศักยภาพน้อย	ให้ 1 คะแนน
กิจกรรมที่สนใจมาก	ให้ 3 คะแนน
กิจกรรมที่สนใจปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
กิจกรรมที่สนใจน้อย	ให้ 1 คะแนน
ประเด็นที่เป็นอุปสรรค	ให้ 1 คะแนน
ประเด็นที่ไม่เป็นอุปสรรค	ให้ 0 คะแนน

2. แบบสอบถาม ชุดที่ 2 แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลบุคคลของผู้ทรงคุณวุฒิ มี 10 ข้อ ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล อายุ การศึกษา เพศ ที่อยู่ องค์การหรือหน่วยงานที่สังกัด วัตถุประสงค์ของหน่วยงาน กลุ่มเป้าหมายของกิจกรรม ตำแหน่งทางสังคมที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ประสบการณ์การทำงานในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเมือง ผลงานที่สำคัญด้านวิชาการหรือด้านสังคม และความเป็นไปได้ หรือความสนใจที่จะเป็นกรรมการสรรหา กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลภาพรวมของจังหวัดมี 6 ข้อ คือ การรวมกลุ่มของประชาชนในจังหวัด ความสนใจของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง อิทธิพลของนักการเมือง/พรรคการเมือง อิทธิพลท้องถิ่นในการได้มาซึ่งผู้แทนราษฎร การถูกครอบงำของข้าราชการ และการซื้อขายเสียงในจังหวัด

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับศักยภาพและการยอมรับองค์การเอกชนในจังหวัด มีคำถาม 4 ข้อคือ รายชื่อองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าเป็นการยอมรับ และมีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อศักยภาพแต่ละองค์การซึ่งมีประเด็นที่ต้องประเมินทั้งสิ้น 17 ประเด็น (รายละเอียด กรุณาดูจากแบบสอบถามชุดที่ 2 ในภาคผนวก) ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทขององค์การเอกชน และข้อมูลบุคคลที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า เหมาะสมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง พร้อมทั้งเหตุผลประกอบ

การให้คะแนนในการประเมินภาพรวมของจังหวัด ศักยภาพ และการยอมรับองค์การเอกชนในจังหวัด ใช้เกณฑ์ดังนี้

คำถามที่แสดงถึงข้อมูลภาพรวมของจังหวัด เชิงบวกมาก	ให้ 3 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงข้อมูลภาพรวมของจังหวัด เชิงบวกปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงข้อมูลภาพรวมของจังหวัด เชิงบวกน้อย	ให้ 1 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงศักยภาพขององค์การเอกชน มาก	ให้ 3 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงศักยภาพขององค์การเอกชน ปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงศักยภาพขององค์การเอกชน น้อย	ให้ 1 คะแนน

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่มีคุณสมบัติ และความสนใจในการเป็นกรรมการสรรหา หรือกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ จะไม่นำมาแสดงในรายงานการวิจัย แต่จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่จะใช้ในการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลเหล่านี้ เข้ามาช่วยงานคณะกรรมการการเลือกตั้งต่อไป

3. แบบสัมภาษณ์ ใช้สำหรับการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การเอกชนระดับชาติ ประกอบด้วยคำถาม 8 ข้อคือ ความเป็นมาขององค์การ วัตถุประสงค์ กิจกรรม แนวทางการดำเนินงาน สาขา หรือ

สมาชิกขององค์การ ศักยภาพและความสนใจขององค์การในการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และปัญหาอุปสรรคที่จะทำให้องค์การไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรม SPSS/PC+ และ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลขององค์การเอกชนใช้ค่าความถี่ (frequency) และ ค่าร้อยละ (percentage)
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ความสนใจต่อกิจกรรม และการประเมินศักยภาพขององค์การต่างๆ โดยผู้ทรงคุณวุฒิใช้ค่าเฉลี่ย (mean) โดยกำหนดช่วงของค่าเฉลี่ยในการแจกแจงศักยภาพและความสนใจเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1.0 - 1.39	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมน้อย
1.40-1.79	มีศักยภาพหรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างน้อย
1.80 - 2.19	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมปานกลาง
2.20 - 2.59	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างมาก
2.60 - 3.00	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมมาก
3. การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความสนใจต่อกิจกรรมขององค์การเอกชน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of Variance)

การนำเสนอรายงานผลการวิจัย

รายงานผลการวิจัย นำเสนอในรูปแบบตารางแจกแจงความถี่ พร้อมการวิเคราะห์และพรรณนา การการจัดประชุมระดมความเห็น (Pre-Seminar) พิจารณาร่างรายงานวิจัย เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2541 ที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีผู้นำองค์การเอกชนและนักวิชาการเข้าร่วม 30 คน และการจัดประชุมใหญ่ นำเสนอรายงานผลการวิจัย ในวันที่ 26 สิงหาคม 2541 ที่ อาคารประชาธิปไตย - ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเอเชีย มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บทที่ 5 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถแยกแยะได้ดังนี้

1. ข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติ ที่มี “สาขา” ในจังหวัดต่างๆ หรือมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่ได้จากการใช้สัมภาษณ์ เจาะลึก ผู้บริหารองค์การเอกชนดังกล่าว โดยจะนำเสนอเป็นรายการนี้ 15 เครือข่าย
2. ข้อมูลศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งขององค์การเอกชนระดับจังหวัด จำนวน 13 จังหวัด ที่ได้จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามและการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้บริหารองค์การเอกชนระดับจังหวัด ตลอดจนข้อมูลความยอมรับต่อองค์การเอกชนของบุคคลต่างๆ ในจังหวัดที่ได้จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด
3. ข้อมูลกรณีศึกษา 3 จังหวัดที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้บริหารองค์การเอกชนระดับสูง การประชุมร่วมกับองค์การเอกชน และบุคคลสำคัญในจังหวัด

5.1 ข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติ

ผลการศึกษาได้จากการสัมภาษณ์องค์การเอกชนระดับชาติที่มี “สาขา” ในจังหวัดต่างๆ มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่า 1 จังหวัด หรือมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายจากหลายๆ องค์การเอกชนและมีกิจกรรมในระดับประเทศ โดยคัดเลือกจากองค์การเอกชนระดับชาติที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมประชาธิปไตยและมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยในช่วงที่ผ่านมา โดยเน้นถึงความหลากหลายของลักษณะองค์กร เช่น องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน, ด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม, ด้านการส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม รวมทั้งความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ผู้ใช้แรงงาน, สตรี, นักธุรกิจ, สื่อสารมวลชน, หน่วยงาน, นักการศึกษา, นักพัฒนาเอกชน และนักศึกษาเป็นต้น

องค์การเอกชนระดับชาติที่ได้ทำการศึกษา มีจำนวน 15 องค์กร ได้แก่ มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย, คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย, หอการค้าไทย, คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน, ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน, สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ, สภาทนายความ, สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย, สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย, สำนักงานสภาพัฒนาการ

ราชภัฏ และสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย โดยจะเสนอผลการศึกษาเป็นรายกรณี ดังนี้

1. มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย

มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตยถือเป็นองค์กรเอกชนประเภทนิติบุคคลที่จดทะเบียนเป็นมูลนิธิตาม พรบ. วัฒนธรรมแห่งชาติ 2485 เพื่อรักษาเครือข่ายขององค์กรกลางการเลือกตั้งเดิม ที่มีอยู่ในจังหวัดต่างๆ และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม เมื่อมีการประกาศให้มีการเลือกตั้งขึ้น

จากวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยและการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งให้สุจริต ยุติธรรม การศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งและระบอบประชาธิปไตย ทำให้มูลนิธิองค์กรกลางฯ เป็นองค์กรเอกชนระดับชาติที่มีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกระบวนการเลือกตั้ง จากการที่มูลนิธิฯ ได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้งหลายครั้ง ทำให้มีประสบการณ์และคาดว่าจะมีความพร้อมในการระดมอาสาสมัครมาช่วยงานตรวจสอบการเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งที่จะมีตามรัฐธรรมนูญใหม่ได้

มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ โดยมี “สาขา” หรือเครือข่ายของมูลนิธิฯ อยู่ในทุกจังหวัด ในรูปขององค์กรกลางจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ส.ส. นับแต่ พ.ศ. 2535 และยังคงมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ เชียงราย พิชณุโลก นครสวรรค์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ มุกดาหาร ลพบุรี อยุธยา ชลบุรี สุราษฎร์ธานี ปัตตานี

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่มูลนิธิสนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ และการตรวจสอบการเลือกตั้ง เช่น การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากร บรรยาย หรือจัดอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด การเผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การรายงานความเคลื่อนไหวการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง/พรรคการเมือง การจัดหาบุคลากรขององค์กรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน การรับแจ้งเหตุและรับแจ้งเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง การรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล ขณะที่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การเสนอชื่อผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ และการเป็นกรรมการนับคะแนน

2. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.)

คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคล ที่เกิดจากการรวมตัวขององค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน ด้านพัฒนา กลุ่มนักวิชาการและนักศึกษาที่เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี 2522 เพื่อรณรงค์ให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2521 ก่อนยุติบทบาทไปในปี 2526

ครป.ได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมามีอีกครั้งหลังการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 เพื่อใช้เป็นองค์กรกลางในการเคลื่อนไหวในการคัดค้านเผด็จการ เรียกร้องประชาธิปไตย ปัจจุบัน ครป. ยังคงดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องโดยยึดหลักการคือ เป็นองค์กรอิสระไม่ฝักใฝ่ทางการเมืองกับพรรคใดพรรคนึง

ครป. เป็นองค์กรเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น สนับสนุนการปฏิรูปการเมือง สนับสนุนการปฏิรูประบบราชการ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ขององค์กรประชาชนในระดับรากหญ้า ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีความพร้อมที่จะส่งเสริมประชาธิปไตย และมีศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ครป. มีพื้นที่ปฏิบัติการอยู่ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด มีเจ้าหน้าที่ประจำ 3 คน และเจ้าหน้าที่ที่ครั้งเวลา 10-15 คน อาสาสมัคร 10-20 คน กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับทุกกลุ่ม เช่น เด็ก สตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ประชาชนทั่วไป และนักวิชาการ ครป.มีสาขาอยู่ในจังหวัดต่างๆ สาขาที่เข้มแข็ง ได้แก่ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เชียงใหม่ นครสวรรค์ พิจิตร ขอนแก่น บุรีรัมย์ ชัยภูมิ นครราชสีมา สระบุรี อุตรดิตถ์ ระยอง เพชรบุรี ปัตตานี ภูเก็ต

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่ ครป.ส่วนกลาง สนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ขณะที่ ครป. จังหวัดหลายแห่งสนใจรูปแบบการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การรายงานความเคลื่อนไหวการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง การจัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน การสมัครเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ

อุปสรรคและปัญหาที่ ครป. ต้องเผชิญถ้าต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งคือปัญหาเรื่องงบประมาณ จำนวนและความสามารถของบุคลากร ในบางจังหวัด สาขาของครป.จะประสบปัญหาเรื่องกลุ่มผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการยากลำบากในการทำงานด้านตรวจสอบการเลือกตั้งในชุมชนที่มีกลุ่มอิทธิพลอยู่

3. หอการค้าไทย

“หอการค้าไทย” เป็นองค์กรเอกชนนิติบุคคลที่จดทะเบียนตาม พรบ. หอการค้าไทย 2509 เริ่มการรวมตัวของกลุ่มพ่อค้าที่มีประสบการณ์จากต่างประเทศ จัดตั้งเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ในนาม “หอการค้ากรุงเทพ”ในปีพ.ศ. 2476 ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคม (ตาม พรบ. วัฒนธรรมแห่งชาติ) ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 รัฐบาลได้ตรา “พระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ. 2509” ขึ้นรองรับการดำเนินงานของหอการค้ากรุงเทพ และให้หอการค้ากรุงเทพเป็นหอการค้าไทย และขึ้นทะเบียนกับกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

วัตถุประสงค์ของหอการค้าไทย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสนับสนุนการดำเนินธุรกิจของเอกชน และการประสานงานกับทางราชการ และกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์และสาธารณะสงเคราะห์ แต่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (ซึ่งระบุไว้ในพระราชบัญญัติ) จากวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ว่า "ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง" ทำให้การเข้าร่วมกับกระบวนการเลือกตั้งโดยตรงเป็นไปได้น้อย แต่การมีส่วนร่วมในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเลือกตั้งอยู่ในวิสัยที่จะทำได้

หอการค้าไทยมีพื้นที่ปฏิบัติการในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด มีการประชุมทุก 3 เดือน มีเจ้าหน้าที่ประจำ 92 คน กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ประชาชนทั่วไป และนักธุรกิจ มีสาขาอยู่ทั้ง 75 จังหวัด โดยมีสาขาที่มีความเข้มแข็ง เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ พิษณุโลก ตาก ลำปาง พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ นครราชสีมา ขอนแก่น อุบลราชธานี อุดรธานี บุรีรัมย์ ปทุมธานี ระยอง จันทบุรี ตราด กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ตรัง สงขลา กระบี่ นครศรีธรรมราช ระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

แม้ว่าวัตถุประสงค์ขององค์การจะระบุไว้ว่า ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่หอการค้าไทยก็มีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งได้ เนื่องจากผู้บริหารขององค์การสนใจการเมืองเป็นอย่างมาก รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่หอการค้าไทยสนใจ ส่วนใหญ่เป็นงานด้านการรณรงค์เผยแพร่มากกว่าการตรวจสอบการเลือกตั้ง เช่น การออกจดหมายเวียนส่งไปยังหอการค้าจังหวัดในการช่วยรณรงค์ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย การจัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์ในวันเลือกตั้ง และสนใจเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ และการเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการการนับคะแนน เป็นต้น

4. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.)

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) เป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลที่ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2528 จากมติของผู้แทนองค์การเอกชนด้านงานพัฒนาทั่วประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กป.อพช.ทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานงานระหว่างอพช.ที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมทั้งภาคเมืองและชนบท เป็นสื่อกลางระหว่างองค์การเอกชนกับหน่วยงานของรัฐในงานพัฒนา ทั้งในระดับภาค จังหวัด และประเทศ รวมทั้งเป็นกลไกในการพัฒนายุทธศาสตร์ร่วมของ อพช. ในการพัฒนาสังคม

กป.อพช. มีสมาชิกมากกว่า 200 องค์กรทั่วประเทศ แยกเป็น 9 เครือข่าย ได้แก่ สตรี แรงงาน ชุมชนเมือง เด็ก สิทธิมนุษยชน สาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค เกษตรกรรมทางเลือก ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม และสุดท้ายเครือข่ายการสนับสนุนการพัฒนา โดยมีโครงสร้างการบริหารเป็น 2 ระดับ คือ ระดับชาติและระดับภูมิภาค ซึ่งมี 5 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคเหนือตอนล่าง ภาค

กลาง ภาคใต้และกทม. แต่ละภาคมีการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการและเป็นอิสระต่อกัน กป.อพช. ระดับชาติจะประกอบด้วยผู้แทนภาค ภาคละ 1 คน ร่วมเป็นกรรมการและเลือกตั้งประธาน

วัตถุประสงค์ของกป.อพช. ในการยกระดับความตื่นตัวของสาธารณชนต่อปัญหาสังคม และเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การเอกชนและประชาชนให้พึ่งตนเองได้ในระยะยาว จะเห็นได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย รวมทั้งผู้บริหารองค์การก็มีความสนใจในด้านการเมือง ดังนั้นจึงสามารถส่งเสริมให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา เครือข่ายของ กป.อพช. ได้มีส่วนร่วมอย่างมากในงานพัฒนาประชาธิปไตย ในระดับนโยบายและระดับชุมชน เช่น การร่วมจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 การรณรงค์รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน แต่เนื่องจาก กป.อพช. มีบุคลากรประจำน้อยและทำงานหลายอย่าง จึงทำให้มีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ไม่เต็มที่นัก ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญในการให้ความร่วมมือต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่ กป.อพช. สนใจมาก ได้แก่ การรณรงค์และเผยแพร่ เช่น การจัดรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล หรือข่าวสาร ที่เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ขณะที่การตรวจสอบการเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้งนั้น เป็นงานที่ กป.อพช. ไม่เคยทำมาก่อน จึงมีอุปสรรคเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถของบุคลากร ประกอบกับ กป.อพช. เป็นองค์การเอกชนที่ต้องพึ่งเงินบริจาคซึ่งมีจำนวนจำกัด จึงทำให้การจัดกิจกรรมสนับสนุนการเลือกตั้งที่อยู่นอกแผนงานประจำปี หรือใช้งบประมาณจำนวนมากไม่สามารถกระทำได้

5. ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน เป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ที่เกิดขึ้นหลังจากรัฐสภาได้มีมติเห็นชอบกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ และให้สมาชิกชมรมซึ่งเป็นอดีตสมาชิกสสร. ได้ร่วมกิจกรรมในการเผยแพร่รัฐธรรมนูญ เช่น การชี้แจงปัญหา จัดเสวนา อภิปราย อธิบายบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ยากแก่การเข้าใจ เตรียมยก่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายทั่วไปที่ต้องแก้ไขตามรัฐธรรมนูญ แม้ว่าชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชนจะเป็นองค์การที่ดั่งขึ้นใหม่ แต่ก็มีสมาชิกกระจายอยู่ทั่วประเทศ และมีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ขณะนี้ชมรมฯ กำลังเตรียมการขอจัดตั้งเป็นสมาคม และมูลนิธิ เพื่อให้มีฐานะทางกฎหมาย และทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีมาตรฐาน

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่ชมรมฯ สนใจ ได้แก่ การตรวจสอบการเลือกตั้ง การรณรงค์เผยแพร่ และการบริหารการเลือกตั้งตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบรัฐ

ธรรมนูญ เช่น การเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ การศึกษา วิจัย และวินิจฉัยประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

ปัญหาและอุปสรรคบางประการคือ จำนวนบุคลากรและงบประมาณที่มีจำกัด ถ้าจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง และการให้การศึกษาแก่ประชาชน(ตามพรบ. คณะกรรมการการเลือกตั้ง) ชุมชนก็จะต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก กกต. ด้วย

ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ครึ่งเวลา 3-4 คนที่ส่วนกลาง สำหรับสาขาของชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ทุกจังหวัดกำลังริเริ่มจะมาช่วยเผยแพร่ประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนและดูแลเรื่องการเลือกตั้ง สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นกลางทางการเมือง และมุ่งมั่นจะดูแลการเมืองให้สะอาดบริสุทธิ์ยุติธรรม

6. สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)

สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางขององค์การนักศึกษาหรือสโมสรนิสิตนักศึกษาทั่วประเทศ โดยพัฒนาแนวคิดมาจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2512 ต่อมาถูกยุบเลิกไปหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จนกระทั่งในปี 2527 องค์การนักศึกษา 18 สถาบันได้มีมติให้จัดตั้ง "สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย" ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ และองค์กรอื่น ๆ รวมทั้งหนุนช่วยให้สภาพภายในขบวนการนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้แสดงบทบาทต่อสังคมได้มากยิ่งขึ้น

เป้าหมายของ สนนท. คือการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ติดตามการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจของรัฐบาลและผลกระทบของ IMF ต่อสังคมไทย โดยการทำงานประสานกับองค์การเอกชนต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการผลักดันนโยบาย และรูปธรรมในทางปฏิบัติ ปัจจุบันสนนท.ให้ความสนใจต่่อนโยบายและแนวคิดของนักการเมืองแต่ละพรรค เพราะมองว่าปัญหาที่ผ่านมาหรือความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของไทยมาจากแนวคิดของนักการเมืองที่ล้าหลัง ดังนั้น สนนท. จึงสนใจที่จะร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการตรวจสอบแนวคิดของนักการเมือง และพฤติกรรมการหาเสียงของนักการเมือง

พื้นที่ปฏิบัติการของ สนนท. อยู่ที่กรุงเทพ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 12 คน และมีอาสาสมัครซึ่งแล้วแต่กิจกรรมที่นักศึกษาสนใจ กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร และประชาชนทั่วไป สนนท. มีสาขาต่าง ๆ ดังนี้

ภาคเหนือ	ม.เชียงใหม่ ม.แม่โจ้
ภาคอีสาน	ม.ขอนแก่น สถาบันราชภัฏมหาสารคาม สุรินทร์ บุรีรัมย์ สกลนคร
ภาคกลาง	ม.ธรรมศาสตร์ ม.รามคำแหง ม.มหิดล ม.พระนครเหนือ ม.เกษตร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคใต้ มอ.หาดใหญ่ มอ.ปัตตานี สถาบันราชภัฏภูเก็ต สถาบันราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี

โดยที่สาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ ม.เชียงใหม่ ม.ขอนแก่น สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ม.รามคำแหง ม.มหิดล ม.ธรรมศาสตร์ พระนครเหนือ มอ.หาดใหญ่ และ
สถาบันราชภัฏภูเก็ต

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สนนท.สนใจ คือ การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือ
ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง รองลงมาคือ การตรวจสอบการเลือกตั้ง เช่น การ
ตรวจสอบการใช้จ่ายของผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในการหาเสียง การจัดหาบุคลากร เพื่อทำหน้าที่เป็น
อาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน จัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่รับแจ้งเหตุและรับ
แจ้งเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้ง และรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดี
ขึ้นสู่ศาล โดยไม่สนใจเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง

ประเด็นที่เป็นอุปสรรคของสนนท.ในการร่วมงานกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง คือ
ปัญหาเรื่องจำนวนบุคลากร และงบประมาณขององค์การ

7. เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ

เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ เป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือ
กันขององค์กรและคณะบุคคลซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นหญิง-ชาย และสนใจที่จะส่งเสริมให้สตรีมี
ส่วนร่วมทางการเมืองและการตัดสินใจในทุกระดับ ระยะเริ่มต้นมีองค์กรเครือข่ายจำนวน 16 องค์กร ซึ่ง
ได้เข้าร่วมการประชุมเสวนา “ผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ” เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2539 จัดโดยโครงการผู้
นำสตรีท้องถิ่น สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ขยายเป็น 35
องค์กรในปัจจุบัน

เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ มีความตื่นตัวในด้านสิทธิของผู้หญิง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม
ของผู้หญิงในการปฏิรูปการเมือง เช่น เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญโดย
เฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับหญิง-ชาย ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อสาธารณ
ชน รณรงค์ให้สตรีสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และผู้บริหารองค์กรมีความสนใจ
ในด้านการเมืองและประชาธิปไตยมาก อีกทั้งยังมีเครือข่ายความร่วมมือประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิง
ในทุกระดับ ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่จะส่งเสริมให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องประชาธิปไตยและการเลือก
ตั้งได้เป็นอย่างดี

เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ ผ่านองค์กรเครือข่าย 35 องค์กร มี
จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 3 คน และอาสาสมัคร (ทีมวิทยากร) จำนวน 10 คน กิจกรรมขององค์กร

การจะเกี่ยวข้องกับสตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ผู้นำสตรี และประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมให้สตรีตื่นตัว และเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองและการเลือกตั้งมากขึ้น

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญให้ความสนใจมาก ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดการอบรม เกี่ยวกับประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด การจัดทำข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและรัฐธรรมนูญ การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ประเด็นที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ จำนวนบุคลากร และงบประมาณขององค์กร ส่วนประเด็นที่ไม่เป็นอุปสรรค ได้แก่ ข้อบังคับหรือตราสาร หรือธรรมนูญขององค์กร และความรู้ความสามารถของบุคลากร

8. สภานายความ

สภานายความ เป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่เกิดขึ้นตามพรบ.ทนายความ 2528 มาตรา 6 ทำหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพทนายความ ควบคุมมรรยาทของทนายความ ตลอดจนส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภานายความ รวมทั้งเผยแพร่ ให้คำแนะนำและให้การศึกษาประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมาย

สภานายความได้ทำงานร่วมกับองค์กรกลางการเลือกตั้งมาทุกครั้ง โดยได้มีการรณรงค์เผยแพร่ และได้ติดตามในเรื่องของการเลือกตั้งมาโดยตลอด ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าทนายความมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยและการเมืองมากขึ้น อาจเพราะเหตุว่ามีทนายความเป็นสมาชิกร่วมร่างรัฐธรรมนูญอยู่มาก

สภานายความมีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 87 คน อาสาสมัคร 500 คน กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไป สาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครสวรรค์ บุรีรัมย์ ขอนแก่น กรุงเทพฯ นนทบุรี สระบุรี ระยอง ชลบุรี สงขลา นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี ส่วนสาขาที่ไม่ค่อยเข้มแข็งคือ แม่ฮ่องสอน ตาก เลย หนองคาย นครนายก ตราด ระนอง และพังงา

รูปแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สภานายความสนใจ มีทั้งการรณรงค์เผยแพร่ การตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง เช่น จัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การเสนอชื่อผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ การจัดหาบุคลากรขององค์กรเพื่อทำหน้าที่รับแจ้งเหตุ และรับแจ้งเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้ง และรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล ยกเว้นการตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การตรวจสอบการใช้จ่ายของผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในการหาเสียงที่สภานายความให้ความสนใจน้อย

9. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

สภาสังคมสงเคราะห์เป็นองค์การเอกชนที่เป็นนิติบุคคล ก่อตั้งขึ้นในปี 2503 เพื่อส่งเสริมและประสานงานด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งของทางราชการและเอกชน องค์การกลางของการสังคมสงเคราะห์ประกอบด้วยกรมประชาสงเคราะห์ มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการสมาคมสตรีอุดมศึกษา มูลนิธิช่วยและให้การศึกษาคนตาบอด มูลนิธิพระยานุเคราะห์ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ยุวสมาคมแห่งประเทศไทย สมาคมวอย.ดับบลิว.ซี.เอ. และสมาคมวอย.เอ็ม.ซี.เอ สภาสังคมสงเคราะห์ได้เข้าในพระบรมราชูปถัมภ์เมื่อปี 2504

วัตถุประสงค์ของสภาสังคมสงเคราะห์เน้นการดำเนินงาน 3 ด้าน คือ การสงเคราะห์ผู้ประสบปัญหาทุกข์ยากเดือดร้อน การแก้ไขปัญหาด้านสังคม และการพัฒนาสังคม โดยการเน้นให้ประชาชนรู้จักใช้สิทธิ และปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย แม้ที่ผ่านมาสภาสังคมสงเคราะห์ฯ แม้จะไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียกร้องประชาธิปไตย หรือการเลือกตั้งมากนัก แต่สภาสังคมสงเคราะห์ก็สนใจอย่างมากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 200 คน อาสาสมัคร 500 คน กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับกลุ่มเด็ก สตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดยาเสพติด ผู้นำชุมชนทั้งชุมชนในเมืองและชนบท และประชาชนทั่วไป องค์การมีสมาชิกในทุกจังหวัดของประเทศไทย

สาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย นครสวรรค์ ลำปาง อุบลราชธานี นครราชสีมา ขอนแก่น อำนาจเจริญ นครพนม กรุงเทพฯ ลพบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี สมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ระยอง ชลบุรี สุราษฎร์ธานี ชุมพร ตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สภาสนใจ คือ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น ส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเลือกตั้งในระดับจังหวัด สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย และการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การจัดหาบุคลากรขององค์การมาเป็นกรรมการเลือกตั้งในทุกระดับ สภาสังคมสงเคราะห์มีองค์กรสมาชิกทุกจังหวัดกว่า 600 องค์กร จึงสนใจที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยให้ได้ ส.ส.ที่เป็นคนดี มีคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

10. สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

สภาสตรีแห่งชาติเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่สร้างขึ้นในปี 2498 เพื่อเป็นสถาบันตัวแทนและเป็นที่รวมความคิดเห็นของสตรี ดำเนินงานเพื่อสวัสดิภาพของสตรี และดำเนินการติดต่อกับนานาชาติในนามของสตรีไทย สภาสตรีฯ ประกอบด้วยสมาคมและองค์กรสตรีจำนวน 78 องค์กร สภาสตรีฯได้เข้าในพระบรมราชินูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2504

เป้าหมายของสภาสตรีคือ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีและเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของสตรีให้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าเป้าหมายของสภาสตรีจะไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งก็ไม่ได้ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ เพราะผู้บริหารต้องการให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่ให้มีการซื้อสิทธิหรือขายเสียง จึงยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง หากคณะกรรมการการเลือกตั้งขอความร่วมมือมา นอกจากนั้นสภาสตรีก็ยังมีบทบาทในส่วนของการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยร่วมกับเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ รณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตย และฝ่ายกฎหมายสิทธิสตรีในด้านต่าง ๆ และจัดสัมมนาสตรีแรงงานอยู่เสมอ สภาสตรีจึงมีความสนใจการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการเลือกตั้งได้

สภาสตรีแห่งชาติ มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 17 คน เจ้าหน้าที่ครึ่งเวลา 1 คน และอาสาสมัคร 250 คน กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร และประชาชนทั่วไปทุกสาขาอาชีพ มีสาขาเกือบทุกจังหวัด โดยสาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ เชียงราย อุบลราชธานี อุตรดิตถ์ นครศรีธรรมราช สงขลา และภาคกลางทุกจังหวัด

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่องค์การสนใจ คือ งานด้านการรณรงค์เผยแพร่ให้ความรู้กับสตรีในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ เช่น การส่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นวิทยากรบรรยายหรือจัดอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด และจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย และการเลือกตั้ง

อุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ ปัญหาเรื่องธรรมเนียมขององค์กรที่ห้ามยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ปัญหาจำนวนและความรู้ความสามารถของบุคลากร ปัญหางบประมาณ และปัญหาอิทธิพลในท้องถิ่น

11. สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย

สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย เป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่มีสมาชิกเป็นสหภาพแรงงาน ซึ่งเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่จดทะเบียนกับกรมแรงงาน โดยได้รับจดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2525

นอกเหนือจากบทบาทในการพิทักษ์สิทธิของสมาชิก สหพันธ์แรงงานฯได้เข้าร่วมในการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย และเข้าร่วมกับองค์กรกลางเพื่อสอดส่องดูแลการเลือกตั้งตั้งแต่เริ่มต้น ในปี 2540 สหพันธ์ฯได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมผลักดันเกี่ยวกับการเลือกตั้ง สสร. และร่วมร่างรัฐธรรมนูญโดยเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งของมหกรรม "สี่เขียวทั่วสยาม" ในเดือนกันยายน ก่อนที่รัฐธรรมนูญจะเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา

วัตถุประสงค์ขององค์การ นอกเหนือจากคุ้มครองสหภาพสมาชิก เกี่ยวกับสภาพการจ้างและสิทธิตามกฎหมายและแรงงาน และยังเพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหพันธ์มีความสนใจในการรณรงค์เผยแพร่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง โดยในส่วนของธนาคารเองจะได้รับความเชื่อถือจากประชาชน และสามารถระดมสาขามาจากหลายๆ ที่หลายจังหวัด ซึ่งประชาชนสนใจฟังและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

สหพันธ์แรงงานธนาคารมีสหภาพแรงงานธนาคารที่เป็นสมาชิกอยู่ 12 แห่ง คือ สร. ธนาคารกรุงเทพ สร.ธนาคารกสิกรไทย สร.ธนาคารนครหลวงไทย สร.ธนาคารศรีนคร สร.ธนาคารเอเซีย สร.ธนาคารไทยพาณิชย์ และสร.ธนาคารอเมริกา เป็นต้น จำนวนสมาชิกของสหพันธ์อยู่ที่ธนาคารกรุงเทพ และธนาคารต่างประเทศเป็นหลัก ปัจจุบันมีสมาชิกรวมประมาณ 25,000 คน สหพันธ์มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับผู้ใช้แรงงาน มีสาขาทั่วประเทศในทุกจังหวัดและต่างประเทศ โดยสาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ หนองคาย กรุงเทพฯ ระยอง สงขลา และสุราษฎร์ธานี

กิจกรรมที่สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมากได้แก่ การตรวจสอบการเลือกตั้ง โดยเฉพาะการจัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ในวันเลือกตั้งและสังเกตการณ์การนับคะแนน โดยที่ประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานขององค์การบ้าง ได้แก่ ปัญหางบประมาณและอิทธิพลในท้องถิ่น

12. สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย

สมาคมนักข่าวฯเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่จดทะเบียนตามพรบ.วัฒนธรรมแห่งชาติ ในปี 2498 โดยมีนักข่าวหนังสือพิมพ์จำนวนหนึ่งคิดที่จะก่อตั้งสมาคม เพื่อให้เป็นสมาคมของนักข่าวโดยเฉพาะเจาะจง โดยนำเอาบัญญัติสิบประการฯ เป็นรูปแบบประยুক্তิใช้ในร่างข้อบังคับและจดทะเบียนเป็นสมาคมฯ แล้วออกแบบเครื่องหมายตราของสมาคมโดยใช้รูปนกพิราบเป็นสัญลักษณ์

วัตถุประสงค์ของสมาคมคือการส่งเสริมวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สร้างหลักประกันเพื่อสวัสดิการและยกระดับสมาชิกของสมาคมให้สูงขึ้น ทั้งทางด้านจริยธรรม วิชาการ และปฏิบัติการ และส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับนักหนังสือพิมพ์ และองค์กรวิชาชีพหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ โดยไม่เกี่ยวกับการเมือง แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าจะไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่ในฐานะที่เป็นองค์กรสื่อมวลชน ทำหน้าที่ต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิการรับรู้ข่าวสารของประชาชน จึงทำให้สนใจการเลือกตั้งอย่างเกาะติด เพื่อถ่ายทอดให้ประชาชนได้รู้ในการเลือกตั้ง และเผยแพร่ทำข่าวทุกแง่มุมตามหน้าที่

สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 4 คน ซึ่งกิจกรรมขององค์การจะเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน องค์กรนี้ไม่มีสาขา

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่สมาคมนักข่าวฯให้ความสนใจมากได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ และการตรวจสอบการเลือกตั้ง โดยเฉพาะรายงานความเคลื่อนไหวรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองในจังหวัด ทั้งนี้ เนื่องจากสมาคมฯมีสมาชิกเป็นนักข่าวจึงสนใจประเด็นเรื่องการตรวจสอบการเลือกตั้ง ยกเว้นการเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล

13. ช่วยความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย (TEDNET)

ช่วยความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย เป็นองค์การเอกชนที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคล ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวขององค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เพื่อเป็นเวทีรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและร่วมกันติดตามปัญหาและแสวงหาทางออกต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ตลอดจนเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย พร้อมแนวทางการปฏิบัติการของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และการเสนอให้มีบทบัญญัติเรื่องการให้สิทธิชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ให้มีประชาธิปไตยก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อให้ความเห็นต่อรัฐก่อนที่จะดำเนินโครงการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ช่วยความร่วมมือฯมีวัตถุประสงค์ในการประสานความร่วมมือ ขององค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน เสริมสร้างคุณค่าของเครือข่ายองค์กรสิ่งแวดล้อมต่อประชาชน และผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายจะขยายเครือข่าย เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ขณะที่แนวคิดเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ยังไม่ได้รับความสนใจจากองค์กรมากนัก

บทบาทของช่วยความร่วมมือฯคือการเป็นกลไกกลางประสานงานให้เกิดการร่วมมือกับรัฐบาล และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการชี้ชวนให้องค์กรภาคธุรกิจ สถาบันวิชาการ ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายขององค์กรชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน และเข้าร่วมโครงการนำร่องต่างๆ เช่น ประชาคมจังหวัด เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมือง ธุรกิจชุมชนและอุตสาหกรรมชุมชน การจัดการและฟื้นฟูป่าผืนใหญ่ทั่วประเทศในรูปแบบความร่วมมือเบญจภาคี และการผลักดันความร่วมมือเบญจภาคีในโครงการพระราชดำริพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง เป็นต้น

ช่วยความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทยมีอาสาสมัครช่วยประสานงาน 3 คน กิจกรรมขององค์การสามารถเชื่อมโยงกับองค์การเอกชนและชุมชนในเครือข่ายได้ ซึ่งอาจจะมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกระจายข่าวสาร ในกระบวนการเลือกตั้งได้ โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกที่เข้าข่ายสนใจ คือการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในระดับต่างๆ หรือที่เรียกกันว่า “การเมืองภาคประชาชน” และสามารถช่วยกระจายข่าวสารไปยังเครือข่ายต่าง ๆ ทั่วประเทศ

14. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏมีฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีสถานภาพเป็นส่วนราชการในสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยตั้งขึ้น พรบ. สถาบันราชภัฏ 2538 และ พรบ.โอนอำนาจหน้าที่ และกิจการบริหารของกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ไปเป็นสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 2538

ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏมีบทบาทในการสร้างความตื่นตัวในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตลอดจนนำแนวทางในรัฐธรรมนูญไปปฏิบัติอย่างเป็นวิถีปกติ โดยทางสถาบันได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ เช่น ความเชี่ยวชาญของบุคลากร ประสบการณ์ในการให้บริการวิชาการแก่สังคม การประชาสัมพันธ์และการทำประชาพิจารณ์ เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง เช่น เป็นศูนย์ปฏิบัติการ เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญแก่ครูอาจารย์ นักศึกษา และประชาชน ไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้ง อีกทั้งเข้าร่วมกับองค์กรกลางในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งในช่วงที่ผ่านมา

บุคลากรของสถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่ง มีคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ประจำทำงานเต็มเวลา รวมกันประมาณ 10,000 คน และมีนักศึกษารวมกัน ประมาณ 300,000 คน ทั่วประเทศ โดยสาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก มหาสารคาม สุรินทร์ เพชรบุรี อุดรธานี จันทบุรี สงขลา และสุราษฎร์ธานี

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สถาบันราชภัฏสนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายหรือจัดการอบรมในระดับจังหวัด การจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสาร และการตรวจสอบการเลือกตั้ง โดยการจัดหาบุคลากรเพื่อเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและนับคะแนน เป็นต้น

15. สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย เป็นองค์การเอกชนนิติบุคคล ที่ก่อตั้งขึ้นโดยการริเริ่มของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 6 แห่ง เพื่อร่วมกันสร้างบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่มีประสิทธิภาพ โดยได้จดทะเบียนเป็นสมาคมวิทยาลัยเอกชนแห่งประเทศไทยในปี 2520 ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย" เมื่อ 23 กรกฎาคม 2522 สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 30 สถาบัน จำแนกเป็นมหาวิทยาลัย 14 แห่ง วิทยาลัย 16 แห่ง โดยมีลักษณะผู้รับใบอนุญาตเป็นบุคคลธรรมดา 12 แห่ง มูลนิธิและองค์การทางศาสนา 8 แห่ง นิติบุคคล 10 แห่ง สถาบันเหล่านี้มีที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ จำนวน 18 แห่ง และภูมิภาค 12 แห่ง

วัตถุประสงค์ของสมาคมฯ แม้ว่าจะมีการระบุในวัตถุประสงค์ในข้อ 10 ว่า ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองก็ตาม แต่จากงานของสมาคมฯ จะเห็นได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมให้คนรู้จักคิด ตามแนวทางประชาธิปไตย หน้าที่ของมหาวิทยาลัยต้องสร้างต้องสอน ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างนโยบายของมหาวิทยาลัย ก็ให้นักศึกษาที่มีสิทธิเลือกตั้งไปเลือกตั้ง ดังนั้นจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมกับการบวนการเลือกตั้ง นอกจากนั้น สมาคมฯ ยังได้มีกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยร่วมกับทบวงมหาวิทยาลัย และมีการให้บริการทางวิชาการอื่น ๆ แก่สังคม สำหรับความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งนั้น สมาคมฯ ยินดีให้ความร่วมมือ หากคณะกรรมการเลือกตั้งประสานงานไป

สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย มีพื้นที่ปฏิบัติการทั้งในเขตจังหวัดและนอกเขตจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่เป็นสมาชิก มีเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 3 คน และอาสาสมัคร 25 คน กิจกรรมขององค์กรจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มนักศึกษา ประชาชน และผู้ประกอบการสำหรับสาขาของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยที่อยู่ในภาคต่างๆ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง นครราชสีมา ขอนแก่น อุบลราชธานี กรุงเทพฯ ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ ชลบุรี นครศรีธรรมราช โดยสาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ ลำปาง นครราชสีมา ขอนแก่น กรุงเทพฯ ปทุมธานี และสมุทรปราการ

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สมาคมฯ สนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเลือกตั้งในระดับจังหวัด ขณะที่การตรวจสอบการเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้ง ได้รับความสนใจจากสมาคมฯ น้อย

สรุปผลการศึกษารองการเอกชนระดับชาติ 15 เครือข่าย

จากการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์กรเอกชนระดับชาติเหล่านี้ สามารถจำแนกประเภทขององค์กรเอกชนโดยได้ 5 ประเภท คือ องค์กรเอกชนด้านสาธารณกุศลทั่วไป ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ด้านส่งเสริมศักยภาพและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน และด้านธุรกิจเอกชน โดยองค์กรเหล่านี้สนใจรูปแบบการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับศักยภาพของตน ดังนี้

1. องค์กรเอกชนด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม

องค์กรเอกชนที่ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมนี้ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยหรือการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้พิการ ผู้ทุพพลภาพ เป็นต้น การใช้วิจารณญาณในการเลือกผู้สมัครรับ

องค์การเอกชนที่ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมนี้ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยหรือการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้พิการ ผู้ทุพพลภาพ เป็นต้น การใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นผู้แทนของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในรัฐสภา กระตุ้นให้ผู้ด้อยโอกาสที่องค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม รวมทั้งชักชวนสมาชิกในครอบครัวและกลุ่มอื่นด้วย

องค์การเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ในด้านการบริหารการเลือกตั้ง เช่น สภาสังคมสงเคราะห์ก็ได้แนะนำให้กรรมการของสภาฯ สมัครเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ เพื่อจะได้เป็นตัวแทนของสภาสังคมสงเคราะห์ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รูปแบบกิจกรรมที่สนใจมากก็คือ การรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งให้มากที่สุด รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ว่ามีความสำคัญต่อการปกครองประเทศชาติ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพราะภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำและปัญหาสังคมการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นมาจากปัญหาผู้แทนที่ยังไม่ค่อยจะมีคุณภาพ คุณธรรม จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องใช้สิทธิของตนในการเลือกคนดี คนที่มีความรู้ความสามารถ คนที่มีคุณธรรม คนที่ซื่อสัตย์สุจริต คนที่มีวิสัยทัศน์ คนที่พร้อมจะเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมไปเป็นผู้แทนเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ข้อบังคับขององค์การเอกชนที่เขียนเอาไว้ว่า ไม่ให้เอกชนยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้น เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส อยากให้คณะกรรมการเลือกตั้งได้เสนอต่อรัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้ยกเลิกเงื่อนไขข้อบังคับนี้ได้แล้ว ถึงแม้ทางกระทรวงฯ จะบอกว่า ถ้าองค์การไหนต้องการเกี่ยวกับการเมืองก็ไปขอแก้ไขวัตถุประสงค์ได้ แต่หลายองค์กรที่จดทะเบียนมานานแล้วจะขี้เกียจไปยุ่ง ไปทำเรื่องแก้ไข ดังนั้นจึงควรจะเลิกได้แล้ว ทำให้เกี่ยวข้องกับการเมืองได้ โดยอาจจะเขียนว่า ห้ามองค์การเอกชนไปยุ่งเกี่ยวสนับสนุนพรรคการเมืองก็เขียนไป แต่ไม่ใช่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การเลือกตั้งก็เป็นการเมือง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนักการเมืองก็เป็นการเมือง การดำเนินงานทั้งหลายก็เป็นการเมืองแล้วเราไม่ให้องค์การเอกชนไปแสดงความคิดเห็นอย่างนี้ได้อย่างไร คิดว่าไม่ถูกต้อง อยากจะให้กรรมการการเลือกตั้งยกเรื่องนี้ไว้ให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา ว่าขัดกับรัฐธรรมนูญหรือเปล่า ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนด้วย เพราะสิทธิการเมืองนั้นเป็นสิทธิของประชาชน การเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้นเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ขององค์การเอกชนด้วย เพราะฉะนั้นคิดว่าน่าจะแก้กฎระเบียบต่างๆ

รูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมที่องค์กรเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส สนใจและสามารถทำได้โดยไม่ขัดกับระเบียบหรือข้อบังคับขององค์การ ได้แก่ การส่งกรรมการ สภาฯ

เข้าไปร่วมเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ เช่น กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง เพื่อควบคุมดูแล กำกับการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรม การรณรงค์ให้ประชาชนมีจิตสำนึกประชาธิปไตย ในเรื่องของการใช้สิทธิของตนอย่างถูกต้อง ปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม ซึ่งสภาสังคมสงเคราะห์ฯ ได้มีโอกาสส่งหน่วยเคลื่อนที่ไปช่วยเหลือในชุมชนต่างๆ ในโอกาสสำคัญต่างๆ ตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อาจจะเพิ่มเติมประเด็นว่า การพัฒนาชุมชนเป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองนั้น จะต้องสนใจเรื่องการเมืองด้วย พัฒนากิจกรรมหมู่บ้านให้ใช้หลักประชาธิปไตย และอย่าให้ใครมาซื้อสิทธิขายเสียงให้เราเป็นอันขาด ถ้าเราสามารถช่วยให้ประชาชนและชุมชนของเราเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เขาก็คงไม่ไปขายสิทธิขายเสียงของตน

ทางองค์การเอกชนต้องการให้คณะกรรมการเลือกตั้ง จัดประชุมองค์การเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อชี้แจงให้พวกเราได้ทราบว่ามีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกฎหมายเลือกตั้งที่ได้ออกมาแล้วนี้ องค์การเอกชนมีส่วนที่จะไปเข้าไปช่วยได้อย่างไรและ ประชาชนจะมีบทบาทอย่างไรจะได้เข้าใจบทบาทของตนเองและสามารถเข้าไปช่วยคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้น ให้จัดประชุมสัมมนาทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เช่น สภาสังคมสงเคราะห์ฯ มีสมาชิกเกือบ 600 องค์การ สภาสตรีแห่งชาติ หรือ สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน สภาผู้สูงอายุเหล่านี้ ถ้าหากเชิญองค์การแม่เหล่านี้มาประชุม เราก็จะได้ร่วมมือ ร่วมใจกันช่วยเหลือคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การเอกชนนั้นสามารถที่จะทำหน้าที่เป็นตาคอยดูให้ เป็นหูคอยฟังให้ เป็นปากคอยพูดให้ และที่สำคัญคือเป็นสมองช่วยท่านคิด ช่วยท่านวางแผน ทำหน้าที่เป็น ตา หู ปาก และเป็นสมองให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ สมพร เทพสิทธิาเลขาธิการสภาสังคมสงเคราะห์ฯ)

2. องค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

โดยภาพรวม องค์การเอกชนมีบทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้งมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้เปิดโอกาสให้ แต่มีข้อเสียดายที่องค์การเอกชนส่วนใหญ่ที่แล้วมาได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศ เดียวนี้ต่างประเทศเริ่มไม่ให้เงินอุดหนุน ถ้ารัฐบาลเข้าใจประเด็นนี้ก็อาจจะเอาเงินมาให้องค์การเอกชน ดังที่ต่างประเทศให้แก่องค์การเอกชนในประเทศนั้นๆ องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งในเมืองไทยไม่ใช่เรื่องใหญ่ เป็นของเล่นของนักการเมือง ขบวนการที่เขาสงสัยคือว่ากันอีกที (สัมภาษณ์สุลักษณ์ ศิวะรักษ์, สภากัลยาณมิตร)

ถ้าประชาธิปไตย หมายถึงการให้ประชาชนเข้มแข็ง ถ้าประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงแค่การเลือกตั้ง แต่เป็นการทำให้ประชาชนเข้มแข็งและช่วยตัวเองได้ ไม่ไปพึ่งพาอำนาจรัฐมากนัก ก็ถือ

ได้ว่าองค์การเอกชนก็ได้ทำงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยมาตลอด ในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงองค์การประชาธิปไตย แต่หมายถึงองค์การเอกชนด้านงานพัฒนา ที่ทำงานด้านชนบท ด้านเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ก็มุ่งไปทางส่งเสริมประชาธิปไตย เช่น ช่วยเหลือให้คนเป็นตัวของตัวเอง สามารถปกครองตนเองได้ โดยภาพรวมก็เห็นว่าองค์การเอกชนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยมาก

ถ้าตีความว่า “การเมืองคือการเลือกตั้ง” ศักยภาพขององค์การเอกชนด้านงานพัฒนา ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการการเลือกตั้งภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้จะน้อย เพราะองค์การเอกชนส่วนใหญ่ไม่ได้ทำเกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยตรง การอธิบายเรื่องศักยภาพในการเข้าไปมีส่วนร่วมส่งเสริมประชาธิปไตย แบ่งได้เป็น 2 แบบ ถ้าเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยก็จะมีศักยภาพมาก แต่ถ้าเป็นส่งเสริมการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญคิดว่ามีน้อย เพราะขาดเงินทุนและขาดบุคลากร

จุดแข็งขององค์การพัฒนาเอกชนในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ก็คือ องค์การเหล่านี้จะอยู่ในพื้นที่ และรู้จักชาวบ้าน และก็มีมุมมองที่แตกต่างกว่าระบบราชการ มีมุมมองที่เป็นประชาธิปไตย ใกล้ชิดชาวบ้านแต่ก็ไม่กว้างขวางเท่าระบบราชการ จุดอ่อนก็คือมีจำนวนน้อย คนน้อย องค์การเล็ก เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้งตรงที่ว่าถ้าทำแบบไม่เป็นขบวนการก็คงทำได้ เช่น การให้คำแนะนำ จุดอ่อนก็คือไม่สามารถทำเป็นขบวนการได้กว้างขวางพอ เพราะขาดเงินทุน ถ้านำเงินทุนมาให้ก็ส่งเสริมจุดอ่อนตรงนี้ได้ และจะเป็นตัวคานกับระบบราชการที่มักจะส่งเสริมประชาธิปไตยแบบหมู่คณะหรือคนาธิปไตย มากกว่าประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม การที่องค์การเอกชนทำได้ไม่กว้างขวางเป็นเพราะขาดเงินทุน และขาดการก่อตั้งองค์กรที่จะมารองรับเรื่องนี้ เนื่องจากองค์การเอกชนที่ผ่านมาไม่ได้คิดจะรองรับระบบการเลือกตั้ง ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทมากกว่า แต่ก็เป็นจุดแข็งที่ทำให้เข้าไปอยู่ในภาคประชาชนมาก ถ้ามีทุนมาให้คิดว่ามีศักยภาพเพราะศักยภาพทางความคิดมีอยู่แล้ว ศักยภาพในการไว้วางใจจากชาวบ้านนี้มีอยู่แล้ว การเข้าถึงชาวบ้านนั้นมีอยู่แล้ว แต่ขาดปัจจัยด้านเงินทุน และการจัดตั้งองค์กรเพื่อรับเรื่องนี้ ถ้ามีเงินทุนและก็จัดตั้งองค์กรมาเพื่อรับจะส่งเสริมการเลือกตั้ง คิดว่าองค์การพัฒนาเอกชนมีประสิทธิภาพ

การจัดรูปแบบ หรือโครงสร้าง ให้เกิดองค์การเอกชนเพื่อตรวจสอบการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ ควรจะมีองค์กรแบบองค์กรกลางมากำกับคณะกรรมการการเลือกตั้งและไม่ควรจะอยู่ในร่มของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่ควรขึ้นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งอันนี้ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นประโยชน์ ควรจะหาเงินทุน มาสนับสนุนองค์การเอกชนโดยไม่ต้องขึ้นต่อแต่ให้ทุนสนับสนุน แล้วก็จัดแบบตามที่องค์กรกลางเคยจัด หรือจัดรูปแบบ แบบNAMFRELของฟิลิปปินส์ แบบCOMFRELของเขมร เขมรเขาก็มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง แต่เขาก็มีองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็งที่มามีเรื่องนี้ ซึ่งเชื่อว่าได้รับทุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เพราะไม่มีทุนไม่สามารถ

ทำได้ ค่าเดินทางก็ต้องมี เพราะฉะนั้นเรื่องทุนสำคัญ ถ้าได้ทุนมามีความพร้อม ควรจะมีองค์กรกลางมาดูแลตรวจสอบการเลือกตั้ง และตรวจสอบคณะกรรมการการเลือกตั้ง

การทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งระดับจังหวัดและระดับประเทศ จะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของรอยต่อประชาธิปไตย เพราะฉะนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งก็ย่อมจะถูกแทรกแซงจากพรรคการเมือง จากข้าราชการท้องถิ่น การเลือกตั้งอาจจะไม่บริสุทธิ์ได้ ควรจะมีองค์กรตรวจสอบคณะกรรมการการเลือกตั้ง จากภาคองค์กรเอกชน (สัมภาษณ์พิภพ ธงไชย ประธานครป.)

3. องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมที่องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชน เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยโดยตรง เพราะแนวทางทำงานเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจของประชาชนเป็นหลัก และการสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ถือว่าเป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่จะนำไปสู่การเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง

การเลือกตั้งภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เป็นความพยายามในการที่จะทำให้การเลือกตั้งมีความโปร่งใส จะดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ ควรจะพิจารณาองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ของแผนพัฒนาประเทศด้วย จะสรุปว่าการเลือกตั้งจะดีขึ้นเพราะกติกาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไม่ได้

องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชน มีความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง เพราะงานพัฒนาจะเกิดความยั่งยืนได้ ก็ต่อเมื่อนโยบายของประเทศมีความมั่นคงในการสนับสนุนกิจกรรมของประชาชน แต่ในตราสารขององค์การที่จดทะเบียนเป็นมูลนิธิ หรือสมาคมจะมีข้อกำหนด ห้ามมิให้ข้องเกี่ยวกับการเมือง ควรต้องแก้ไขข้อบังคับดังกล่าว เพื่อให้้องค์การเอกชนสามารถมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาธิปไตย รณรงค์หรือชักชวนให้ประชาชนไปเลือกตั้ง การส่งเจ้าหน้าที่ขององค์การไปร่วมเป็นกรรมการระดับต่าง ๆ ในกรรมการเลือกตั้ง การช่วยสอดส่องดูแลป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้ โดยไม่ขัดต่อข้อบังคับขององค์การ ขณะนี้รูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมที่้องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชน สามารถทำได้โดยไม่ขัดกับระเบียบหรือข้อบังคับขององค์การ คือ การเข้าไปทำหน้าที่เป็นลักษณะส่วนตัว (สัมภาษณ์ คุณเตือนใจ ดีเทศน์)

4. องค์การเอกชนด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

กิจกรรมที่้องค์การเอกชนด้านสังคมสงเคราะห์ทำอยู่ ถือว่าเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย เพราะมันเป็นเรื่องที่สุดอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิต

ข้อเสนอแนะต่อการเลือกตั้งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง เป็นการสร้างอาสาสมัครของฝ่ายประชาชน ในการตรวจสอบเฝ้าระวังการเลือกตั้ง ยกตัวอย่าง เช่นหน่วยเลือก

ตั้งแต่หน่วย ให้ประชาชนเขาสามารถ Organize กันเอง โดยไม่ต้องไปผ่านองค์กรกลาง หรือองค์กรใดๆ ทั้งสิ้น สมัยที่อายุ 20 กว่า ๆ มันมีบรรยากาศ ต่อสู้กับพวกเผด็จการเลือกตั้งโกง ตอนนั้นเริ่มเลือกตั้งโกงกันมหาศาล ประชาชนโกรธแค้นมาก ช่วยกัน มีความสัมพันธ์กัน แม้กระทั่งในเมือง กลุ่มคนในระดับบ้านใกล้เรือนเคียงยังมีความใกล้ชิดกันอยู่ ก็คุยกันต่างคนต่างก็ไปช่วยกัน เธอไปจ้างดูตอนเช้านะ ใครไปบ้าง ก็ไปดูตอนสายบ้าง ยิ่งตอนนั้นคะแนนก็ไปรุมกันดู ขบวนการโกงมันก็ยาก

ในโครงสร้างของประเทศไทยซึ่งคน 60กว่าล้านคน จุดตัดสินใจที่จะทำให้เกิดอะไรที่มันยุติธรรม จะมาอาศัยตำรวจ ข้าราชการ ภาครัฐ มันเป็นไปได้ไม่ได้ จุดสำเร็จอยู่ที่ประชาชน ว่าเราจะเข้าไปได้ในตอนไหนเรื่องอะไร เริ่มต้นการตั้งกติกา คือเริ่มเข้าไปร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญก็เปิดช่องให้หมดว่าประชาชนเข้าไปร่วมได้ ตรงไหนประชาธิปไตย ตรงไหนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร จะเข้าไปมีส่วนร่วมตรวจสอบอำนาจรัฐ เราเปิดเวทีให้ประชาชนอย่างกว้างขวาง ประชาชนที่จะเข้าไปจะต้องเป็นประชาชนที่มีคุณภาพ การที่จะทำให้พลังประชาชน ให้เกิดความสุจริต ต้องเป็นพลังประชาชนที่มีคุณภาพมีศักยภาพ มีเหตุมีผล มีพื้นฐานประชาธิปไตยที่แท้จริง (สัมภาษณ์คุณศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์)

5.2 ผลการศึกษาองค์การเอกชนระดับจังหวัด

ผลการศึกษาได้จากการเก็บข้อมูลองค์การเอกชนใน 13 จังหวัดซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ โดยการใช้แบบสอบถามชุดที่ 1 เก็บข้อมูลจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การเอกชน และแบบสอบถามชุดที่ 2 เก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัด และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) กับผู้แทนขององค์การเอกชนระดับจังหวัดดังกล่าว ผลการศึกษแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

- 1) ภาพรวมเกี่ยวกับประเภทขององค์การเอกชน ศักยภาพ ความสนใจ ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
- 2) ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อศักยภาพขององค์การเอกชน การรวมกลุ่ม และความสนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมือง การซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านๆ มาของแต่ละจังหวัด
- 3) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่องค์การเอกชนสนใจและมีศักยภาพ

5.2.1 ผลการศึกษาภาพรวมองค์การเอกชนระดับจังหวัด 13 จังหวัด

จากจำนวนองค์การเอกชน 256 องค์การใน 13 จังหวัดได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา โยนกนครสวรรค์ ลพบุรี อุดรธานี ชลบุรี ขอนแก่น สุรินทร์ อุบลราชธานี ตราชบุรี สุราษฎร์ธานี และปัตตานี มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงประเภทขององค์การเอกชน

ประเภทขององค์การเอกชน	จำนวน	ร้อยละ
1.ด้านสาธารณกุศล	31	12.1
2.ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	109	42.6
3.ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	41	16.0
4.ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	28	10.9
5.ด้านธุรกิจเอกชน	47	18.4
รวม	256	100

องค์การเอกชนระดับจังหวัดส่วนใหญ่ทำงานด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 109 องค์การ หรือ 42.6% ของกลุ่มตัวอย่าง ลำดับรองลงมา คือด้านธุรกิจ ด้านพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ด้านสาธารณกุศล และด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของ
ความสนใจในงานรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

ประเภทขององค์การ	ค่าเฉลี่ย
ด้านสาธารณกุศล	1.9034
ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	2.0020
ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	1.6486
ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	2.3538
ด้านธุรกิจเอกชน	1.6909

Sig. = 0.0000 ระดับนัยสำคัญ = 0.001

องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ในระดับค่อนข้างมาก ในขณะที่องค์การด้านอื่นให้ความสนใจปานกลางและค่อนข้างน้อย โดยความแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .001

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
ของความสนใจในการมีส่วนร่วมบริหารการเลือกตั้ง

ประเภทขององค์การ	ค่าเฉลี่ย
ด้านสาธารณสุข	1.6786
ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	1.7766
ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	1.4658
ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	2.0133
ด้านธุรกิจเอกชน	1.5947

Sig. = 0.0017 ระดับนัยสำคัญ = 0.01

องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยสูงสุดถึง 2.0133 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่องค์การด้านอื่นๆ ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย โดยความแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
ของความสนใจในการตรวจสอบการเลือกตั้ง

ประเภทขององค์กร	ค่าเฉลี่ย
ด้านสาธารณกุศล	1.6000
ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	1.5379
ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	1.4044
ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	1.7778
ด้านธุรกิจเอกชน	1.4651

Sig. = 0.0719

องค์กรเอกชนทุกประเภทให้ความสนใจกับการตรวจสอบการเลือกตั้งในระดับค่อนข้าง
น้อย โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเพียง 1.7778 และต่ำสุด 1.4651 ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 แสดงศักยภาพขององค์การเอกชนระดับจังหวัด ใน 13 จังหวัด

จำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผู้บริหาร	ค่าเฉลี่ยรวม
เชียงใหม่	2.70	2.60	2.47	2.59
เชียงราย	2.68	2.48	2.61	2.59
พิษณุโลก	2.23	2.14	2.76	2.38
นครสวรรค์	1.81	1.75	1.81	1.79
ลพบุรี	2.16	2.05	2.38	2.19
อยุธยา	2.55	2.70	2.83	2.69
ชลบุรี	2.20	1.80	2.60	2.20
ขอนแก่น	2.45	2.35	2.75	2.51
สุรินทร์	2.45	2.35	2.75	2.51
อุบลราชธานี	2.55	2.29	2.75	2.53
สุราษฎร์ธานี	2.70	2.60	2.76	2.69
ตรัง	1.08	2.70	2.58	2.12
ปัตตานี	2.20	2.24	2.50	2.31

ศักยภาพขององค์การเอกชนในระดับจังหวัดที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
พิจารณาจากวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย และผู้
บริหารขององค์การเอกชน เป็นผู้สนใจการเมือง พบว่า

จังหวัดที่มีศักยภาพมากได้แก่ อยุธยา สุราษฎร์ธานี โดยมีค่าเฉลี่ย 2.69

จังหวัดที่มีศักยภาพค่อนข้างมากได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พิษณุโลก ชลบุรี ขอนแก่น
สุรินทร์ อุบลราชธานี และปัตตานี โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.20 - 2.59

จังหวัดที่มีศักยภาพปานกลางได้แก่ ลพบุรี ตรัง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.19 และ 2.12 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัดต่อการมีส่วนร่วม
ด้านการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตย

จำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	เป็น วิทยากร	รวมกลุ่ม	รณรงค์	จัดรถ ประชาสัมพันธ์	พิมพ์แผ่น พับ	ค่าเฉลี่ย รวม
เชียงใหม่	1.58	2.55	2.05	1.11	1.47	1.48
เชียงราย	2.03	2.59	2.22	1.54	1.86	2.04
พิษณุโลก	1.70	2.00	1.85	1.28	1.47	1.66
นครสวรรค์	1.46	1.68	1.62	1.37	1.50	1.52
ลพบุรี	2.16	2.27	2.16	1.94	2.16	1.68
อยุธยา	1.84	2.47	1.94	1.43	1.70	1.87
ชลบุรี	1.33	1.40	1.60	1.00	1.00	1.27
ขอนแก่น	1.80	2.60	2.20	1.45	1.89	1.99
สุรินทร์	1.46	2.43	2.12	1.18	1.43	1.72
อุบลราชธานี	1.94	2.58	2.48	1.66	1.69	2.07
สุราษฎร์ธานี	2.06	2.68	2.36	1.48	1.72	1.75
ตรัง	2.68	2.25	2.29	2.23	1.31	2.15
ปัตตานี	1.73	2.42	2.26	1.30	1.61	1.86

ความสนใจขององค์การเอกชนที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ในรูปแบบของการรณรงค์ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย โดยพิจารณาจากความสนใจที่จะส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดการอบรม การสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การจัดรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ การพิมพ์และเผยแพร่แผ่นพับเอกสารประชาสัมพันธ์ พบว่า

องค์การเอกชนใน 6 จังหวัดได้แก่ เชียงราย ขอนแก่น อยุธยา อุบลราชธานี ตรังและปัตตานี ให้ความสนใจในระดับปานกลาง

องค์การเอกชนในอีก 6 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครสวรรค์ ลพบุรี สุรินทร์ และสุราษฎร์ธานี ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย

ส่วนองค์การเอกชนเอกชนในจังหวัดที่ให้ความสนใจในการรณรงค์เลือกตั้งน้อย คือ ชลบุรี

ตารางที่ 7 ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัดต่อการมีส่วนร่วม
ในการบริหารการเลือกตั้ง

จำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	ให้ยืม อุปกรณ์	เป็น กรรมการ สรรหา	กรรมการ เลือกตั้ง ระดับต่างๆ	กรรมการนับ คะแนน	ค่าเฉลี่ยรวม
เชียงใหม่	1.31	1.25	1.18	1.31	1.26
เชียงราย	1.52	2.06	2.03	2.14	1.94
พิษณุโลก	1.14	1.75	1.76	1.47	1.53
นครสวรรค์	1.25	1.37	1.25	1.37	1.31
ลพบุรี	1.56	2.00	2.16	2.17	1.97
อยุธยา	1.68	1.57	1.68	1.72	1.66
ชลบุรี	1.00	1.33	1.33	1.33	1.25
ขอนแก่น	1.42	1.84	1.89	2.00	1.79
สุรินทร์	1.56	1.62	1.56	1.68	1.60
อุบลราชธานี	1.53	1.85	1.82	2.00	1.79
สุราษฎร์ธานี	1.39	1.86	2.14	2.00	1.85
ตรัง	1.52	1.29	1.70	1.81	1.13
ปัตตานี	1.61	1.92	1.92	2.00	1.86

ความสนใจขององค์การเอกชนที่จะมีส่วนร่วมบริหารการเลือกตั้ง พิจารณาจากความสนใจ ตั้งแต่การสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆให้กรรมการเลือกตั้ง ไปจนถึง การเสนอชื่อผู้แทนขององค์การ เป็น กรรมการสรรหากรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด เป็นกรรมการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และ ระดับหน่วยเลือกตั้ง ตลอดจนเป็นกรรมการนับคะแนน พบว่าจาก 13 จังหวัดมีเพียง 3 จังหวัด ที่ ให้ความสนใจระดับปานกลาง, มี 5 จังหวัดให้ความสนใจระดับค่อนข้างน้อย และอีก 5 จังหวัด ให้ความสนใจน้อย

จังหวัดที่ให้ความสนใจปานกลาง ได้แก่ ลพบุรี สุราษฎร์ธานี และปัตตานี

จังหวัดที่ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย ได้แก่ เชียงราย พิษณุโลก อยุธยา ขอนแก่น และ สุรินทร์

จังหวัดที่ให้ความสนใจน้อย ได้แก่ เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชลบุรี อุบลราชธานี และตรัง

ตารางที่ 8 ความสนใจขององค์การเอกชนต่อการมีส่วนร่วม
ด้านตรวจสอบการเลือกตั้ง

จังหวัด	ตรวจสอบ บัญชี รายชื่อ	ตรวจสอบค่า ใช้จ่าย หาเสียง	รายงาน การเคลื่อนไหว ของผู้สมัคร	สังเกต การณ์ เลือกตั้ง/ นับ คะแนน	รับ แจ้ง เหตุ	เป็น พยานใน ศาล	ค่าเฉลี่ย
เชียงใหม่	1.23	1.18	1.50	1.31	1.25	1.18	1.27
เชียงราย	1.61	1.38	1.77	2.14	1.55	1.31	1.63
พิษณุโลก	1.14	1.19	1.33	1.47	1.28	1.19	1.27
นครสวรรค์	1.18	1.18	1.25	1.37	1.18	1.06	1.20
ลพบุรี	1.94	1.77	1.88	2.17	2.11	2.22	2.01
อยุธยา	1.82	1.13	1.62	1.72	1.31	1.12	1.28
ชลบุรี	1.00	1.00	1.00	1.33	1.17	1.17	1.11
ขอนแก่น	1.47	2.50	1.78	2.00	1.78	1.57	1.68
สุรินทร์	1.87	1.56	2.18	1.68	1.37	1.31	1.66
อุบลราชธานี	1.61	1.35	1.79	2.00	1.61	1.59	1.66
สุราษฎร์ธานี	1.90	1.41	1.70	2.00	1.86	1.55	1.74
ตรัง	1.43	1.64	1.25	1.81	1.41	1.58	1.52
ปัตตานี	1.80	1.53	1.88	2.00	1.84	1.46	1.75

ความสนใจขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง พิจารณาจากความสนใจในการช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ช่วยตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการหาเสียงของผู้สมัคร รายงานการเคลื่อนไหวของนักการเมือง พรรคการเมือง จัดหาบุคลากรไปสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน รับแจ้งเหตุและเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล พบว่า มีเพียงจังหวัดเดียวที่สนใจระดับปานกลาง มี 7 จังหวัดให้ความสนใจค่อนข้างน้อย ที่เหลือ 5 จังหวัดให้ความสนใจน้อย

จังหวัดที่ให้ความสนใจปานกลาง ได้แก่ ลพบุรี

จังหวัดที่ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย ได้แก่ เชียงราย ขอนแก่น สุรินทร์ อุบลราชธานี สุราษฎร์ธานี ตรัง และปัตตานี

จังหวัดที่ให้ความสนใจน้อย ได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครสวรรค์ อยุธยา และชลบุรี

สรุปและอภิปรายผล ภาพรวมขององค์การเอกชนระดับจังหวัด

ผลการศึกษาขององค์การเอกชนระดับจังหวัด สามารถจำแนกประเภทขององค์การเอกชน โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การได้ 5 ประเภท คือ องค์การเอกชนด้านสาธารณกุศลทั่วไป ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ด้านส่งเสริมศักยภาพและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน และด้านธุรกิจเอกชน

ผลการศึกษาความสนใจขององค์การเอกชนจำแนกตามประเภทดังกล่าว พบว่า องค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งเด่นชัดกว่าองค์การเอกชนด้านอื่นๆ กล่าวคือ ให้ความสนใจในด้านงานรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้งค่อนข้างมาก ขณะที่องค์การเอกชนด้านอื่นๆ ให้ความสนใจในระดับปานกลางและค่อนข้างน้อย ในประเด็นของการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการเลือกตั้งนั้น องค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยฯ ให้ความสนใจในระดับปานกลาง ขณะที่องค์การเอกชนด้านอื่นๆ ให้ความสนใจในระดับค่อนข้างน้อย ส่วนความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้งนั้น องค์การเอกชนระดับจังหวัดทุกประเภทค่อนข้างไม่แตกต่างกัน คือ ให้ความสนใจในระดับค่อนข้างน้อย

ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า องค์การเอกชนส่วนใหญ่ยังให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารเลือกตั้ง ที่ค่อนข้างได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย เนื่องจากงานทั้ง 2 ลักษณะนี้ เป็นงานที่อยู่นอกเหนืองานประจำขององค์การเอกชนส่วนใหญ่ และเป็นงานที่ต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายค่อนข้างมาก ซึ่งโดยความเป็นจริง องค์การเอกชนส่วนใหญ่มีบุคลากรที่มีคุณสมบัติเช่นนั้นน้อย

ส่วนผลการศึกษาถึงศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนจำแนกตามจังหวัด พบว่า องค์การเอกชนส่วนใหญ่มีศักยภาพค่อนข้างมาก มีเพียงจังหวัดตรังและนครศรีธรรมราชเท่านั้นที่มีศักยภาพปานกลาง และค่อนข้างน้อยตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาถึงความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วม โดยแยกเป็นงานด้านรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง พบว่า ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัดด้านงานรณรงค์และเผยแพร่ นั้น อยู่ในระดับปานกลางและค่อนข้างน้อย มีเพียงจังหวัดชลบุรีเท่านั้นที่สนใจน้อย ส่วนงานด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งนั้น องค์การเอกชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจน้อยและค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาโดยการจำแนกประเภทขององค์การ กล่าวคือ องค์การเอกชนระดับจังหวัดส่วนใหญ่เป็นองค์การด้านสาธารณกุศลทั่วไป ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ด้านส่งเสริมศักยภาพและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส และด้าน

ธุรกิจเอกชน ซึ่งให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง น้อยกว่าองค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่มีจำนวนน้อยในแต่ละจังหวัด

ดังนั้นจึงเป็นภาระกิจของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จว.) ที่จะต้องรณรงค์ และชักชวนให้องค์การเอกชนในจังหวัดของตนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น เพื่อให้กระบวนการการเลือกตั้งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และนำไปสู่การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ ยุติธรรม มากกว่าการดำเนินการโดยคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด แต่เพียงลำพัง

5.2.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละจังหวัด

1) ภาพรวมของจังหวัดในสายตาของผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 162 คนจาก 13 จังหวัด ถึงภาพรวมของจังหวัดและปัญหาอุปสรรคท้องถิ่นในจังหวัดนั้นๆ มีผลการสำรวจดังรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 9 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อภาพรวมของจังหวัด

จังหวัด	การรวมกลุ่ม	การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ยรวม	อิทธิพลท้องถิ่น	บทบาทต่อการได้ สส.	ข้าราชการครบจำ	ข้อขัดแย้ง	ค่าเฉลี่ยรวม
เชียงใหม่	1.87	2.00	1.93	2.55	3.00	2.66	3.00	2.80
เชียงราย	1.53	1.84	1.68	2.61	2.76	1.92	2.92	2.55
พิษณุโลก	2.22	2.17	2.19	2.61	2.59	2.40	2.77	2.59
นครสวรรค์	1.78	1.78	1.78	2.28	2.78	2.57	2.92	2.63
ลพบุรี	1.66	2.41	2.03	1.83	2.00	1.58	2.33	1.93
อยุธยา	1.66	2.00	1.83	2.57	2.46	1.85	2.53	2.35
ชลบุรี	1.90	1.70	1.80	3.00	2.90	2.70	3.00	2.90
ขอนแก่น	2.17	2.05	2.11	1.88	2.00	1.94	2.93	2.18
สุรินทร์	1.91	1.75	1.83	1.81	2.08	1.75	2.45	2.02
อุบลราชธานี	1.88	1.94	1.91	2.47	2.35	2.50	2.76	2.52
สุราษฎร์ธานี	1.93	2.13	2.03	2.06	1.93	1.80	1.46	1.81
ตรัง	1.50	2.57	2.03	2.47	2.33	2.29	1.82	2.22
ปัตตานี	1.66	2.06	1.86	2.33	2.73	1.73	2.40	2.29

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า การรวมกลุ่มของประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน
ทางการเมือง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงนครสวรรค์เท่านั้น ที่อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

สำหรับปัญหาสิทธิพลในจังหวัด ซึ่งแสดงออกโดยการได้มาซึ่งสส. การครอบงำข้าราชการ
การซื้อขายเสียง ผลการศึกษา มีดังนี้

จังหวัดที่มีสิทธิพลท้องถิ่นมีอำนาจมาก ได้แก่ ชลบุรี นครสวรรค์ และเชียงใหม่

จังหวัดที่มีสิทธิพลท้องถิ่นมีอำนาจค่อนข้างมาก ได้แก่ เชียงราย พิษณุโลก อุดรธานี
อุบลราชธานี ตรัง และปัตตานี

จังหวัดที่มีสิทธิพลท้องถิ่นมีอำนาจปานกลาง ได้แก่ ลพบุรี ขอนแก่น สุรินทร์ สุราษฎร์
ธานี

2) องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก

จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ถึงศักยภาพขององค์การเอกชนนั้น ผู้ทรง
คุณวุฒิได้มีการคัดเลือกองค์การเอกชน ที่ถือว่าได้รับการยอมรับในจังหวัดนั้นๆ จำนวน 5 อันดับ
โดยสามารถจำแนกเป็นรายจังหวัดได้ดังนี้

2.1 จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 10 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเป็นลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1. คณะกรรมการประสานงานองค์กรประชาภาคเหนือเพื่อการ ปฏิรูปการเมือง	2	2.35
2. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ	2	2.34
3. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคเหนือ	2	2.26
4. สภาเวียงพิงค์	1	2.18
5. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปกครองท้องถิ่น (ครท.)	1	2.12
รวม	8	

องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 คือ คณะกรรมการ
ประสานงานองค์กรประชาภาคเหนือเพื่อการปฏิรูปการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.35 ลำดับ
รองลงมา คือคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ (กป.อพช.) และสมาคม
สิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคเหนือ (สสส.ภาคเหนือ) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก แต่มี
ข้อที่น่าสังเกตคือ องค์การทั้งสามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเป็นองค์กรระดับภาคที่มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่า
ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ โดยองค์การเอกชนที่ได้คะแนนรองลงมาคือ สภาเวียงพิงค์ ซึ่งอาจเรียกได้

ว่าเป็นองค์การเอกชนระดับจังหวัด ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้คะแนนสูงสุดในทัศนะของผู้ทรง
คุณวุฒิ

2.2 จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 11 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเป็นลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1. สมาคมสร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อม	5	2.21
2. ชมรมทนายความจังหวัดเชียงราย	2	2.29
3. ชมรมสื่อมวลชนและนักประชาสัมพันธ์	1	2.88
4. หอการค้าจังหวัดเชียงราย	1	2.76
5. อื่นๆ	4	
รวม	13	

องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงรายที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุด คือ สมาคม
สร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย 2.21 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ลำดับต่อมาคือ ชมรม
ทนายความจังหวัดเชียงราย ค่าเฉลี่ย 2.29 อยู่ในระดับค่อนข้างมากเช่นกัน

2.3 จังหวัดพิษณุโลก

ตารางที่ 12 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพปไตย	4	2.72
2. ชมรมศึกษาเพื่อการพัฒนาสีเขียวอินโดจีน	3	2.59
3. ชมรมทนายความ	2	2.41
4. องค์การกลางจังหวัดพิษณุโลก	1	2.63
5. อื่นๆ	5	
รวม	15	

องค์การเอกชนในจังหวัดพิษณุโลกที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกมากที่สุดในลำดับที่ 1 คือ ศูนย์ส่งเสริม
และพัฒนาอาชีพปไตย ค่าเฉลี่ยศักยภาพ 2.72 อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ลำดับรองลงมา
คือ ชมรมศึกษาเพื่อการพัฒนาสีเขียวอินโดจีน และชมรมทนายความ ค่าเฉลี่ย 2.59 และ 2.41 อยู่
ในระดับค่อนข้างมาก

2.4 จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 13 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.สภานายความ	3	2.62
2.องค์กร Save the Children (USA)	2	2.12
3.สมาคมหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน	1	1.18
4.สมาคมยิงปืน	1	2.35
5.สมาคมหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน	1	1.18
รวม	8	

องค์การเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกมากที่สุดในลำดับที่ 1 คือ สภานายความ ค่าเฉลี่ย 2.62 อยู่ในระดับมาก ลำดับรองลงมาคือ องค์กร Save the Children (USA) ค่าเฉลี่ย 2.12 อยู่ในระดับปานกลาง

2.5 จังหวัดลพบุรี

ตารางที่ 14 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.ชมรมรักลพบุรี	9	2.58
2.ชมรมผู้สูงอายุลพบุรี	2	2.15
3.มูลนิธิส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	1	2.18
รวม	12	

องค์การเอกชนในจังหวัดลพบุรีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกมากที่สุดในลำดับที่ 1 คือชมรมรักลพบุรี ค่าเฉลี่ย 2.58 ซึ่งอยู่ในระดับมาก ลำดับรองลงมาคือ ชมรมผู้สูงอายุลพบุรี ค่าเฉลี่ย 2.15 อยู่ในระดับปานกลาง

2.6 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 15 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.มูลนิธิพระมงคลพิตร	2	2.06
2.หอการค้าจังหวัด	2	1.82

3.ไล่อ่อนอยุธยากรุงเก่า	1	2.12
4.สมพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย	1	2.71
5.อื่นๆ	7	
รวม	13	

องค์การเอกชนในจังหวัดอยุธยาที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก ลำดับที่ 1 โดยมีผู้เลือกมากกว่า 1 คน คือมูลนิธิพระมงคลบพิตร และหอการค้าจังหวัดอยุธยา มีค่าเฉลี่ย 2.06 และ 1.82 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

2.7 จังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 16 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.สมาชิชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย	4	2.67
2.หอการค้าจังหวัด	2	2.63
3.ชมรมทนายความ	2	1.91
4.มูลนิธิส่งเสริมพระพุทธศาสนา	1	1.76
5.อื่นๆ	2	
รวม	11	

องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดชลบุรีเลือก ลำดับที่ 1 มีจำนวนมากที่สุดคือ สมาชิชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย ลำดับรองลงมาคือ หอการค้าจังหวัดชลบุรี มีค่าเฉลี่ย 2.67 และ 2.63 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

2.8 จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 17 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน	4	2.29
2.ชมรมนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย	2	2.41
3.ประชาคมจังหวัดขอนแก่น	2	2.35
4.สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดขอนแก่น	1	2.94
5.อื่นๆ	6	
รวม	15	

องค์การเอกชนในจังหวัดขอนแก่นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน(กป.อพช. อีสาน) ซึ่งเป็นองค์กรระดับภาคที่มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่าในเขตจังหวัดขอนแก่น ลำดับรองลงมา คือ ชมรมนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย และประชาคมจังหวัดขอนแก่น มีค่าเฉลี่ย 2.41 และ 2.35 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมากทั้งสิ้น โดยทั้งสององค์กรนี้ อาจเรียกว่าเป็นองค์การเอกชนระดับจังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.9 จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 18 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์กร	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.มูลนิธิพัฒนาอีสาน	3	2.06
2.ชมรมทนายความ	2	2.18
3.คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา	1	2.26
4.อื่นๆ	5	
รวม	11	

องค์การเอกชนในจังหวัดสุรินทร์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือ มูลนิธิพัฒนาอีสาน ค่าเฉลี่ย 2.06 รองลงมาคือ ชมรมทนายความ ค่าเฉลี่ย 2.18 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทั้งสิ้น

2.10 จังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 19 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์กร	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคอีสาน	6	2.40
2.มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต	5	2.25
3.องค์กรกลาง	2	2.82
4.หอการค้าจังหวัด	2	1.97
5. อื่นๆ	2	
รวม	17	

องค์การเอกชนในจังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคอีสาน ซึ่งเป็นองค์การเอกชนระดับภาคที่มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่า 1 จังหวัด ลำดับรองลงมาที่ถือว่าเป็นองค์การเอกชนระดับจังหวัด คือ มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิตและองค์กรกลาง ค่าเฉลี่ย 2.40, 2.25, และ 2.82 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมากทั้งสิ้น